

ภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา

ปริญญานิพนธ์
ของ
ปัทมา คำประสิทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๑๑๕ ๑๑๓
๑/๕๓๓ ๓
๖.๖

ภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา

บทคัดย่อ

ของ

ปัทมา ดำประสิทธิ์

23 ส.ค. 2548

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2548

๒๒/๖/๒๕๔๘

ปัทมา คำประสิทธิ์. (2548). ภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา.

ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม :

รองศาสตราจารย์สายทิพย์ นุกูลกิจ, อาจารย์พรธาดา สุวัธนวิช.

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา และศึกษาบทบาททางสังคมของนวนิยายด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาข้าราชการ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากนวนิยายที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการ จำนวน 18 เรื่อง และเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า สุวรรณี สุคนธา เสนอภาพสะท้อนข้าราชการที่เป็นปัญหาไว้ในนวนิยายโดยแยกเสนอปัญหาข้าราชการตามสาเหตุของปัญหาออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง และปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง เสนอไว้ 3 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านอุดมการณ์ ได้สะท้อนถึง ข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ ข้าราชการที่ไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ ข้าราชการที่เพิกเฉยต่ออุดมการณ์ ส่งผลให้ข้าราชการประพฤติมิชอบ ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ได้สะท้อนถึง การเบียดบังเวลาราชการ การใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง การรับสินบน การยกยอทรัพย์สินของทางราชการ การวางอำนาจอยู่เหนือประชาชน ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการ และปัญหาด้านรายได้ สะท้อนถึง การมีนิสัยฟุ่มเฟือย และการรับมิดชอบแบกรับภาระครอบครัวทำให้ไม่มีรายได้พอกับรายจ่าย ส่วนปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ เสนอไว้ 2 ด้าน ได้แก่ ระบบงานที่ซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า และระบบราชการที่ไม่รัดกุม ทำให้เกิดระบบกินตามน้ำ การวิ่งเต้นและการใช้สวัสดิการที่ผิดวัตถุประสงค์ เป็นเหตุให้ข้าราชการแสวงหาผลประโยชน์

สำหรับบทบาทของนวนิยายในด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาข้าราชการ ผู้เขียนได้นำเสนอผ่านทางกลวิธีการประพันธ์ 2 วิธี ได้แก่ การเสนอโดยตรง ผ่านทางบทสนทนาของตัวละคร และบทบรรยายของผู้เขียน และการเสนอโดยอ้อม ผ่านโครงเรื่องและการใช้ตัวละครเปรียบเทียบ ทั้งนี้ผู้เขียนใช้วิธีการเสนอโดยตรงผ่านทางบทสนทนาของตัวละครมากที่สุด

THE REFLECTIONS OF GOVERNMENT OFFICIALS
IN SUWANNEE SUKHONTHA'S NOVELS

AN ABSTRACT
BY
PATTAMA DAMPRASIT

Presented in partial fulfillment of the requirements
For the master of Art degree in Thai
at Srinakharinwirot University
May 2005

Patama Damprasit. (2005). The *Reflections of Government Officials in Suwannee Sukhontha's Novels*. M.A. Thesis (Thai). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisory Committee: Associate Professor Saithip Nukulkit and Mrs. Pornthada Suwathanawanich.

The purpose of the thesis was twofold: to study social reflections of the problems of government officials in Suwannee Sukhontha's novels and to analyze the novel's method in presenting problems and solutions concerning Thai government officials. Data related to government officials in 18 novels written by Suwannee Sukhontha were analyzed. The results were presented in a descriptive manner. The research results revealed that there were two major aspects of problems concerning Thai government officials: first problems resulting from the government officials themselves; and second, problems resulting from the government system. The first aspect was further divided into three types: idealism, line of duty and insufficient income. In terms of idealism, some officials lacked it; others could not maintain it, and the last group ignored it. All these problems resulted in corruption. Regarding line of duty, official time was abused. Authority was used to favor someone. Bribery was accepted. Embezzlements of official funds were made. Finally, some government officials had haughty manners. Regarding income, some characters were presented as extravagant spendthrifts who had to maintain a family. In terms of the official system, there were two types of problems. First, the work was redundant. Second, the system was inefficient, allowing corruption to be taken for granted. Connections were made to favor someone. Finally, some benefits for public use were abused; they were used privately. With regard to the novels' roles in presenting solutions, two methods were found: direct and indirect. Directly, the solution was presented through the characters' conversations and the novelist's description. Indirectly, the solution was presented through a comparison of two characters and through the plot of the novel.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา

ของ

ปัทมา ดำประสิทธิ์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ



.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

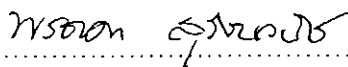
วันที่...๒๐...เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์



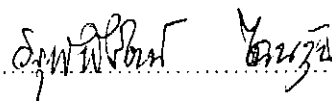
.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์สายทิพย์ นุกูลกิจ)



.....กรรมการ

(อาจารย์พรธาดา สุวัธนวนิช)



.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์วิรุฬห์รัตน์ ไฉนจั่น)



.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและช่วยเหลือให้คำแนะนำอย่างดียิ่งจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สายทิพย์ นุกูลกิจ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ที่เป็นผู้คอยให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนให้ความเมตตาช่วยเหลือและผลักดันกระทั่งปริญญานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์พรธาดา สุวธนวนิช กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ที่กรุณาเสียสละเวลาเป็นผู้ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์วิรุฬห์รัตน์ ไฉนจั่น และอาจารย์พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ ที่กรุณาตรวจแก้และให้คำแนะนำ ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล ที่เป็นผู้จุดประกายการศึกษาวិเคราะห์วรรณกรรมที่เป็นผลงานของสุวรรณี สุคนธา รวมทั้งให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และปลูกฝังให้ผู้วิจัยรักและเห็นคุณค่าความงามของภาษาและวรรณคดีไทย

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาโทที่เรียนด้วยกันทุกท่าน ที่มอบความเป็นกัลยาณมิตรให้แก่ผู้วิจัย

เหนือสิ่งอื่นใด ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อวิจิตร คุณแม่สมใจ ดำประสิทธิ์ ที่เป็นผู้ให้แก่ผู้วิจัยมาตลอดชีวิต ขอขอบคุณคุณวรลักษณ์ ดำประสิทธิ์ น้องสาวซึ่งคอยช่วยเหลือดูแลกันและกันตลอดมาตั้งแต่เด็กจนโต

ปัทมา ดำประสิทธิ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า.....	3
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	3
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	4
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	5
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลงานนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา...	5
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการและปัญหาของข้าราชการ...	6
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคมของนวนิยาย.....	9
2 ภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา.....	10
วิเคราะห์จากตัวละครข้าราชการ.....	11
เรื่องของเกิด.....	11
ประสงค์.....	11
เขาชื่อกานต์.....	12
นายอำเภอ.....	12
ผู้กองดำเกิง.....	13
นายแพทย์ภักดี.....	14
ทองประกายแสง.....	15
ท่าน.....	15
ด้วยปีกของรัก.....	16
นายชลัท.....	16
ผู้พัน.....	17
ทะเลฤาษี.....	17
อธิบดีทองแถม.....	17

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
ความรักครั้งสุดท้าย.....	18
รส.....	18
ซิดเซื้อ.....	19
ดอกไม้ในป่าแดด.....	19
ผู้หมวดอาหาร.....	19
นาย.....	20
สร้อยสวาท.....	21
มังกร.....	21
ดร. มัลลิกา.....	21
ลูกรัก.....	22
โกเมศ.....	22
อำพัน.....	23
สามเงา.....	24
อมรา.....	24
อดีตเพศ.....	24
แสนวงษ์.....	24
นายประทุม.....	25
กิ้งฟ้า.....	26
นายพล.....	26
เก้าอี้ขาวในห้องแดง.....	27
ลาวีตรี.....	27
อธิบดีวิโรจน์.....	27
แม่ศรีบางกอก.....	27
ทองทิว.....	27
แสงแดด.....	28
ฟ้าแลบ.....	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
สายบ่หยุดเส้นไหย.....	29
พจน์.....	29
พระจันทร์สีน้ำเงิน.....	30
สวัสดี.....	31
ฝันสิรุ่ง.....	30
สมัยศ.....	30
รัฐมนตรีประชา.....	31
โม.....	32
สร้อยสลัปสี.....	32
ไพลิน.....	32
ครูเขียวส่องแสง.....	33
ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง.....	34
ปัญหาด้านอุดมการณ์.....	34
ข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์.....	35
ข้าราชการไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์.....	37
ข้าราชการวางตัวเพิกเฉยต่ออุดมการณ์.....	42
ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่.....	43
การเบียดบังเวลาราชการ.....	43
การให้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง.....	46
การรับสินบน.....	50
การยกยอกทรัพยากรสินของทางราชการ.....	52
การวางอำนาจอยู่เหนือประชาชน.....	53
ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย.....	55
การมีนิสัยฟุ่มเฟือย.....	55
การรับผิดชอบแบกรับภาระครอบครัว.....	59

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
ปัญหาที่เกิดจากระบบข้าราชการ.....	60
ระบบงานที่ซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า.....	61
ระบบราชการที่ไม่รัดกุม.....	62
การกินตามน้ำ.....	63
การวิ่งเต้น.....	65
การใช้สวัสดิการที่ผิดวัตถุประสงค์.....	66
วิเคราะห์จากตัวละครอื่น.....	68
ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง.....	68
ปัญหาด้านอุดมการณ์.....	68
ข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์.....	68
ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่.....	69
การเบียดบังเวลาราชการ.....	69
การใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง.....	72
การรับสินบน.....	74
การวางอำนาจอยู่เหนือประชาชน.....	76
ปัญหาที่เกิดจากระบบข้าราชการ.....	79
ระบบงานที่ซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า.....	79
ระบบราชการที่ไม่รัดกุม.....	81
การวิ่งเต้น.....	81
 3 บทบาททางสังคมในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา ด้านการนำเสนอ	
แนวทางการแก้ปัญหาข้าราชการ.....	84
บทบาททางสังคมของนวนิยายด้านการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา	
ข้าราชการ.....	85
การเสนอแนวทางแก้ปัญหาข้าราชการผ่านบทสนทนาของตัวละคร.....	85
ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่.....	86

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย.....	88
การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการโดยการใช้ตัวละคร	
เปรียบเทียบ.....	91
ปัญหาด้านอุดมการณ์.....	91
ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่.....	91
การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการผ่านโครงเรื่อง.....	93
ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่.....	94
การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการผ่านการบรรยาย.....	95
ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย.....	95
บทบาททางสังคมของนวนิยายด้านการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา	
ระบบราชการ.....	97
4 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	98
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	98
อภิปรายผล.....	101
ข้อเสนอแนะ.....	103
บรรณานุกรม.....	104
ประวัติย่อผู้วิจัย	107

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ข้าราชการเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ในการรักษากฎระเบียบข้อบังคับ ดูแลรับใช้ และคอยให้ความช่วยเหลือประชาชนในสังคมขณะเดียวกันข้าราชการมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมให้เจริญก้าวหน้าด้วย แต่ในความเป็นจริงที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันคือ ข้าราชการบางคนได้ใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ไปในทางที่ไม่ถูกต้อง เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพรรคพวกจนเกิดผลเสียแก่วงราชการ โดยสาเหตุประการหนึ่งของการทำผิดวินัยนั้นมาจากการคอร์รัปชัน เพราะข้าราชการเหล่านั้นประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย อีกประการหนึ่งเกิดจากข้าราชการบางคนมีจริยธรรมเสื่อมลงกว่าเดิม เนื่องมาจากเขาปฏิบัติตนและให้ความร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานในการกระทำทุจริตประพฤติมิชอบในการทำงาน การปฏิบัติงานของข้าราชการจึงมีผลกระทบต่อประเทศอย่างใหญ่หลวงและผลกระทบดังกล่าวจะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับการปฏิบัติงานของข้าราชการว่าปฏิบัติหน้าที่ตามคุณลักษณะของ “ข้าราชการที่ดี” มากน้อยเพียงใด

ในฐานะที่นวนิยายเป็นภาพสะท้อนของสังคม ซึ่งผู้เขียนได้หยิบยกเรื่องราว เหตุการณ์ และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงในสังคมมาเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงาน นวนิยายกับสังคมจึงมีอิทธิพลต่อกัน ดังคำกล่าวของ มณีนีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2533 : 32) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมไว้ว่า “วรรณกรรมกับสังคมเป็นภาพสะท้อนของกัน ลักษณะต่างๆ ของสังคมซึ่งหล่อหลอมจากระบบการปกครอง การเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์วรรณกรรม ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งของคนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่รวมกันเป็นสังคม” รวมทั้งตัวนักเขียนเองที่เป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคมนั้นด้วย ดังนั้นหน้าที่ของนักเขียนนอกเหนือจากการเขียนเพื่อความบันเทิงแล้ว นักเขียนยังทำหน้าที่ในการชี้นำสังคมด้วย ซึ่งชัตสฎี สินธุสิงห์ (2538 : 30) กล่าวว่า “หน้าที่ของนักเขียนคือการชี้นำสังคม เสนอภาพโลกส่วนตัวของตนในผลงาน เพื่อผู้อ่านที่ด้อยทั้งสติปัญญาและประสบการณ์จะได้ยึดถือเอาเป็นแบบอย่าง โดยผลงานเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงความสำนึกในบทบาทของตน ด้วยความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องช่วยชี้นำและแก้ปัญหาที่สังคมกำลังเผชิญอยู่”

ด้วยเหตุนี้นักเขียนนวนิยายหลายท่าน จึงได้สนใจที่จะนำแง่มุมปัญหาของวงการข้าราชการมาสะท้อนไว้ในนวนิยาย ดังเช่น “ทมยันตี” ได้นำเสนอภาพของนายกรัฐมนตรีหญิงไว้ในนวนิยายเรื่อง “นายกหญิง” โดยให้ “โกศลญญ” เป็นนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกในประวัติศาสตร์ของการเมืองประเทศไทยวัด เธอต้องพบกับอุปสรรคและการเรียนรู้ว่าการเมืองไม่ใช่สิ่งที่จะช่วยให้ปัญหาทุกอย่างคลี่คลายได้เสมอไปและการทำหน้าที่ตามอุดมการณ์อย่างไม่หวั่นต่ออำนาจมืดทำให้โกศลญญต้องเสียชีวิตจากการลอบสังหารของผู้ที่เสียผลประโยชน์หรือ “สีฟ้า” เสนอเรื่องราวของนายอำเภอที่มีอุดมคติไว้ในนวนิยายเรื่อง “นายอำเภอที่รัก” โดยให้ “นายอำเภอสร้างบุญ” เป็นข้าราชการที่ตั้งใจทำงานเพื่อสังคมและทุ่มเทชีวิตจิตใจต่อการทำงานอย่างเต็มที่เพื่อผลประโยชน์แก่ประเทศชาติ ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้บังคับบัญชาและเจ้าหน้าที่ปกครองที่มีวิธีการทำงานแตกต่างกัน

ในบรรดานักเขียนนวนิยายแนวสะท้อนปัญหาสังคมเหล่านั้น สุวรรณี สุคนธา ก็เป็นนักเขียนหญิงอีกคนหนึ่งที่จะสะท้อนภาพข้าราชการไว้ในนวนิยายอย่างน่าสนใจ เช่น ในนวนิยายเรื่อง “เขาชื่อกานต์” ที่นำภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการในชนบทที่ไม่มีอุดมคติมาแจกแจงต่อผู้อ่าน พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องต่างๆ ของข้าราชการที่ไม่ดีในชนบทที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานขาดประสิทธิภาพและทำให้เกิดช่องว่างระหว่างข้าราชการกับประชาชน รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงอุปสรรคต่างๆ ที่ข้าราชการที่มีอุดมคติในการทำงานเช่น “หมอกานต์” จะต้องประสบเมื่อไปปฏิบัติงานในสังคมเช่นนั้น จากลักษณะเนื้อเรื่องที่สมจริงของนวนิยายเรื่อง “เขาชื่อกานต์” ดังกล่าวนี้นำมา ทำให้ มโหธร (2514 : 50) กล่าวว่า “นวนิยายเรื่อง “เขาชื่อกานต์” มุ่งจะแสดงความวิบัติของสังคมในชนบทหรือในกรุงโดยเฉพาะส่วนราชการ”

นอกจากนวนิยายเรื่อง “เขาชื่อกานต์” สุวรรณี สุคนธายังเสนอภาพสะท้อนข้าราชการตำรวจที่ไม่ดีไว้ในนวนิยายเรื่อง “ดอกไม้ในป่าแดด” โดยให้ “ผู้หมวดอาทร” เป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ที่ทำได้ทุกอย่างหากสิ่งนั้นจะยังผลประโยชน์ ลาภยศ เงินทอง มาตอบสนองกิเลสตัณหาของตน สุวรรณี สุคนธา กำหนดให้ดอกไม้เป็นสัญลักษณ์ของหญิงสาวคือ ทองรำไพ ต้องเผชิญต่อสังคมที่โหดร้ายตกอยู่ท่ามกลางป่าแดดซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสังคมมนุษย์ที่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนจนทำได้ทุกอย่าง ความชั่วร้ายต่างๆ นี้กระทำกันเป็นโยงใยกันเป็นระบบในทุกรูปแบบและทุกสถาบัน ใครไม่โกงไม่กิน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนถือว่าเป็นคนโง่ สังคมจึงเต็มไปด้วยคนชั่วร้าย

สุวรรณี สุคนธา เห็นความสำคัญของปัญหาข้าราชการและได้ถ่ายทอดปัญหาข้าราชการผ่านงานเขียนของเธออย่างสม่าเสมอ โดยอดไม่ได้ที่จะกล่าวถึงสภาพชีวิตของ

ข้าราชการสอดแทรกไว้ในนวนิยายเกือบทุกเรื่อง ถึงแม้ในนวนิยายบางเรื่องจะมีเนื้อหาหลักที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้าราชการโดยตรงก็ตาม เช่น นวนิยายเรื่อง "ลูกรัก" ที่มีเนื้อหาสะท้อนภาพชีวิตชายรักร่วมเพศ แต่สุวรรณี สุคนธา ก็ยังสร้างตัวละครที่เป็นภาพสะท้อนข้าราชการ คือ โกเมศที่รับราชการเป็นสถาปนิกอยู่ในส่วนราชการแห่งหนึ่ง ซึ่งมีพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นการให้ความร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานกระทำการทุจริตประพฤติมิชอบในการทำงาน

กล่าวได้ว่านวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา เป็นสื่อสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นกับข้าราชการและวงการราชการในสังคมไทย ภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ผู้เขียนนำเสนอ น่าจะแสดงทัศนะที่มีต่อสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา เพื่อให้ทราบถึงภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการและบทบาททางสังคมของนวนิยาย สุวรรณี สุคนธา ในด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาข้าราชการ อีกทั้งผลของการวิจัยที่ได้อาจใช้เป็นแนวทางในการสร้างเสริมอุดมการณ์ให้แก่ข้าราชการไทยด้วย

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ปรากฏในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา
2. เพื่อศึกษาบทบาททางสังคมในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาข้าราชการ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ทำให้เห็นภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ปรากฏในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา และเข้าใจบทบาททางสังคมในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาข้าราชการ ซึ่งจะทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของนวนิยายยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะวิเคราะห์นวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการ โดยพิจารณาจากการศึกษานวนิยายด้านโครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา และแนวคิด จำนวน 18 เรื่อง ดังนี้

1. เรื่องของเกด	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2513
2. เขาชื่อกานต์	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2513
3. ทองประกายแสด	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2514
4. ด้วยปีกของรัก	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2515
5. ทะเลอาอิม	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2515
6. ความรักครั้งสุดท้าย	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2516
7. ดอกไม้ในป่าแดด	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2516
8. สร้อยสวาท	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2516
9. ลูกรัก	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2517
10. สามเงา	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2517
11. อิตถีเพศ	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2517
12. กิ่งฟ้า	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2518
13. แก้วสีขาวในห้องแดง	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2518
14. แม่ศรีบางกอก	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2518
15. สายบ่หยุดเล่นไห้หาย	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2518
16. พระจันทร์สีน้ำเงิน	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2519
17. ผืนสีรุ้ง	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2540
18. สร้อยสลบสี	พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2540

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้า ตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาประวัติและผลงานของ สุวรรณี สุคนธา จากเอกสาร บทความ และ บทวิจารณ์ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษานวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา จำนวน 18 เรื่อง ตามที่ระบุไว้ในขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการและปัญหาของข้าราชการ
4. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคมของนวนิยาย

5. วิเคราะห์นวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ในด้าน

5.1 ภาพสะท้อนข้าราชการ

5.2 บทบาทนวนิยายในการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาข้าราชการในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา

6. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพสะท้อนข้าราชการที่ปรากฏในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการและปัญหาของข้าราชการ
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคมของนวนิยาย

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลงานนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา

วันเพ็ญ จันทรวโรจน์ และ นิตยา มาศะวิสุทธิ์ (2514 : 52-62) ได้กล่าวถึงนวนิยายเรื่อง "เขาชื่อกานต์" ว่า

เป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างคุณค่าของตัวเองคือหมอกานต์กับคุณค่าของสังคมซึ่งผู้ประพันธ์ได้เสนอแนวคิดนี้ในรูปของนวนิยาย ซึ่งมีหมอกานต์เป็นตัวเอก ตัวละครอื่นๆ เช่น โทมร นายอำเภอ ดำเกิงและมารดาของหุทัยเป็นเสมือนตัวแทนของสังคมซึ่งมีคุณค่าแตกต่างจากหมอกานต์ หุทัยภรรยาของหมอกานต์ เป็นตัวกลางที่พยายามจะสมานความขัดแย้งระหว่างหมอกานต์กับสังคม แต่หมอกานต์ปฏิเสธที่หุทัยหยิบยื่นให้และโดยที่ไม่ได้ตั้งใจ หมอกานต์กลับเป็นผู้กีดขวางทางความต้องการของคนสองคน คือ นายอำเภอ กับโตมร และถูกคนทั้งสองกำจัดในที่สุด

จากความคิดเห็นของ วันเพ็ญ จันทรวโรจน์ และ นิตยา มาศะวิสุทธิ์ ทำให้เห็นภาพสะท้อนข้าราชการที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง "เขาชื่อกานต์" มี 2 ประเภทคือ ข้าราชการที่ดีอย่างหมอกานต์และข้าราชการที่ไม่ดีอย่างนายอำเภอและโตมร แต่จิตจรลดา สุวัตติกุล (2516 : 55-61) ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายเรื่อง "เขาชื่อกานต์" ว่า "มีส่วนดีในเรื่องปรัชญาของเรื่อง แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่าง ข้าราชการ

ที่มีอุดมคติ และไม่มีอุดมคติในสังคมชนบทของประเทศไทย นอกจากนั้นผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าระหว่างผู้มีอุดมคติและไม่มีอุดมคตินั้นยังมีพวกที่เป็นกลาง คืออยากทำดีแต่ไม่มีความมั่นคงในใจพอที่จะบากบั่นประพฤติไปได้ จึงโอนเอียงเข้าหาคนส่วนมากที่ไม่ดี" นอกจากนี้ อังอร สุพันธุ์วนิช มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องแนวคิดของนวนิยายเรื่อง "เขาชื่อกานต์" ในอีกประเด็นหนึ่งว่า "เป็นเรื่องของคนที่มีอุดมคติแต่ไม่รู้จักปรับอุดมคติของตนให้เข้ากับสังคมที่แวดล้อมทำให้เขาต้องพบจุดจบของชีวิต"

ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2522 : 65-72) ได้เสนอทัศนะในนวนิยายเรื่อง "สายบ่หยุดเล่นไห้หาย" และเรื่อง "เรื่องของเกด" ของสุวรรณี สุคนธา สรุปได้ว่า ผู้แต่งใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์ จาก สถานที่ ตัวละคร เรื่องราวและจุดจบ นักเขียนก็แต่งไปตามแนวเรื่องที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นจนจบ ศิลปะการดำเนินเรื่องแบบนี้มีปรากฏในนวนิยายไทยทั่วไปทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ แต่ในนวนิยายเรื่อง "ความรักครั้งสุดท้าย" ของสุวรรณีนั้นใช้ศิลปะการประพันธ์อีกแนวหนึ่ง คือ แนวการเสนอเรื่องเพียงชีวิตที่สำคัญที่มีการตัดสินใจที่มีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างใหญ่หลวง แล้วก็จบเรื่องเพียงแค่ออนปลายของช่วงชีวิตนั้น ในเรื่องการพรรณนาให้เห็นภาวะทางอารมณ์ของตัวละครที่สำคัญก็ดูเหมือนจะเป็นงานที่ยากไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันหรือแม้กระทั่งการขมวดปมในตอนจบเรื่องก็มีความสัมพันธ์กับพื้นฐานทางบุคลิกของตัวละครและอารมณ์ของตัวละครเป็นอย่างมาก ผู้แต่งได้ขมวดปมในตอนท้ายเรื่องได้เหมาะสมกับพื้นฐานทางจิตใจของตัวละครเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ รส ตัวละครเอกในเรื่อง "ความรักครั้งสุดท้าย" เป็นแม่ม่ายที่เหงา จำเริญและรวยอารมณ์ ทุกเหตุการณ์ที่รสนำตัวเข้าไปพัวพัน รสนำอารมณ์เข้าไปพัวพันด้วยทุกครั้ง รสรักพ่เด็กหนุ่ม รสก็รักด้วยอารมณ์ ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างรสกับพ่ก็เกิดขึ้นด้วยอารมณ์ แม้ระหว่างรสกับชิตเชื้อก็เกิดขึ้นด้วยอารมณ์ ดังนั้นเมื่อทั้งชิตเชื้อและพ่จากไปต่างประเทศและลูกของรสถูกรถชนตาย รสก็ตัดสินใจด้วยอารมณ์เป็นครั้งสุดท้าย คือ กินยานอนหลับแล้วเดินลงทะเล

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการและปัญหาของข้าราชการ

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนประการที่หนึ่งคือ มีการขยายตัวในธุรกิจเอกชนมากขึ้น ความนิยมในอาชีพรับราชการหรือการรับราชการเป็นอาชีพเริ่มเสื่อมความนิยมลง การเสื่อมความนิยมในระบบราชการได้รับการยืนยันจากผลการสำรวจความต้องการในการรับราชการของนิสิตนักศึกษา จากกองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2534) ที่พบว่า นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติไม่แน่ใจ

ต่ออาชีพข้าราชการ รองลงมามีทัศนคติทางลบต่อการรับราชการเป็นอาชีพ นิสิต นักศึกษาที่ไม่ต้องรับราชการให้เหตุผลว่าเงินเดือนน้อย สวัสดิการไม่ดี ลักษณะงานจำเจซ้ำซากน่าเบื่อ งานอึดอาดล่าช้า มีการเล่นพรรคเล่นพวกและมีการทุจริตกันมาก ส่วนนิสิตนักศึกษาที่ต้องการรับราชการก็ให้เหตุผลว่าเป็นอาชีพที่มั่นคง มีสวัสดิการดี สามารถลาศึกษาต่อได้ง่ายและเป็นอาชีพที่มีเกียรติสูงในสังคม ยิ่งไปกว่านั้น อาชีพรับราชการได้รับการปฏิเสธจากคนรุ่นใหม่อย่างชัดเจน จากผลการศึกษาของ อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต และพัชนี เขยจรรยา (2537) ได้ศึกษาภาพลักษณ์ของระบบราชการในสายตาของคนรุ่นใหม่ พบว่า คนรุ่นใหม่มีเจตคติและภาพลักษณ์ที่เป็นลบของระบบราชการอย่างเด่นชัด กล่าวคือ คนรุ่นใหม่เห็นว่า ระบบราชการมีขั้นตอนในการทำงานมาก ทำงานล่าช้า เป็นระบบที่มีการเล่นพรรคเล่นพวก ข้าราชการวางอำนาจกับประชาชน ข้าราชการได้รับเงินเดือนน้อย สวัสดิการไม่ดี ลักษณะงานไม่ท้าทาย โอกาสก้าวหน้ามีน้อยกว่าภาคเอกชน ระบบงานไม่ดีและสับสนซับซ้อน คนรุ่นใหม่เสนอให้แก้ไข ปัญหาและปรับปรุงระบบราชการ โดยการลดขั้นตอนการทำงาน กระจายอำนาจการบริหารให้มากที่สุด เพิ่มรายได้ สวัสดิการ ปรับปรุงการให้บริการ เลิกระบบการเล่นพรรคเล่นพวก พัฒนาบุคลากร และเพิ่มระบบตรวจสอบทุจริต คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับงานที่มีลักษณะความมั่นคง ให้ความสำคัญและมีระบบงานที่ดีเป็นสำคัญ

ในอีกแง่มุมหนึ่งความเสื่อมความนิยมในระบบราชการของคนรุ่นใหม่และจากข้าราชการประจำการเอง สามารถยืนยันได้จากปัญหาของระบบราชการ และปัญหาจากตัวข้าราชการ ซึ่งฉลองภพ สุตังกรกาญจน์ และ อภิชัย พันธเสน (2539) ได้ให้ความเห็นในด้านปัญหาของระบบราชการนั้นมีประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือ 1) อำนาจในการบริหารและตัดสินใจมีลักษณะเป็นการรวมศูนย์เข้าที่ส่วนกลาง 2) ระบบราชการขยายตัวอย่างรวดเร็วทำให้มีบุคลากรและหน่วยงานจำนวนมากทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกันเกิดปัญหาในด้านประสิทธิภาพการทำงาน 3) โครงสร้างของระบบราชการไม่คล่องตัวและไม่สามารถสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 4) เกิดระบบธุรกิจการเมืองในระบบราชการ มีแนวโน้มทำให้ข้าราชการเสื่อมทรมานด้านคุณธรรมนำไปสู่การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ อันมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อประสิทธิภาพการทำงานในระบบราชการ อีกด้านหนึ่งของปัญหาของระบบราชการ คือ ปัญหาเกี่ยวกับตัวข้าราชการโดยตรง กล่าวคือ 1) ข้าราชการบางส่วนขาดจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่เพราะรายได้ต่ำ 2) ข้าราชการขาดความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ข้าราชการมีความรู้สึกต่ำต้อยในเกียรติภูมิและศักดิ์ศรี เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดความภูมิใจในอาชีพและเกียรติศักดิ์ ลักษณะที่ไม่พึงปรารถนาทั้งเชิงตัวระบบราชการและตัว

ข้าราชการเอง ย่อมทำให้ระบบราชการสู่จุดเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วถึงขั้นสู่ภาวะวิกฤตของปัญหาแล้ว

ด้วยปัญหาที่เรื้อรังของระบบราชการประกอบกับความจำเป็นที่ภาคราชการจะต้องปรับตัวเพื่อตอบสนององวิสัยทัศน์ของประเทศไทยในอนาคตข้างหน้า ทิพาวัติ เมฆสวรรค์ (2540) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับอนาคตภาพภาคราชการไทย โดยมุ่งให้เป็นองค์การวิชาชีพที่ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงด้วยความมีคุณภาพ คุณธรรมและสร้างคุณประโยชน์ เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจและได้รับความศรัทธาจากประชาชนชาวไทยและประชาคมโลก ภาคราชการในศตวรรษที่ 21 ควรเน้นบทบาทการบริหารที่กระจายอำนาจและมอบอำนาจมากกว่าการรวมศูนย์อำนาจ เช่นที่ผ่านมา ในด้านโครงสร้างของระบบราชการเน้นการทำงานเป็นทีม มีความอิสระ คล่องตัว ที่กะทัดรัด ยืดหยุ่นและรวดเร็ว ในด้านระบบราชการสามารถแปรเปลี่ยนได้ทันกระแสมุ่งปฏิบัติการล่วงหน้าและอย่างทั่วถึง มีการสื่อสารข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นความพึงพอใจของผู้รับบริการและการบริหารเน้นผลลัพธ์มากกว่ามุ่งมาตรฐานกลางในด้านวัฒนธรรมองค์กร ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาต้องเอาผู้รับบริการมิใช่ลูกน้องเอาใจนาย สร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เน้นศักยภาพและความสามารถมากกว่าเน้นอาวุโสและตำแหน่งในด้านกลยุทธ์ในการดำเนินการปฏิรูปภาคราชการมี 4 แนวทาง คือ 1) เลือกทำในเรื่องที่เกิดผลได้เร็ว เช่น การเปลี่ยนแปลงวิธีทำงานโดยกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพงาน 2) เลือกเรื่องที่สำคัญและมีผลกระทบในวงกว้าง เช่น การเปลี่ยนขนาดกำลังภาครัฐโดยใช้แนวคิดการจัดองค์กรสมัยใหม่ที่รัฐเป็นเจ้าของ แต่ดำเนินการแบบธุรกิจ 3) การพัฒนาคน จำเป็นต้องทำความเข้าใจและพัฒนาข้าราชการซึ่งเป็นระดับแรก คือ เป็นการพัฒนาความรู้ ความคิดและความสามารถของข้าราชการ ในระดับ ที่สองเป็นส่วนราชการซึ่งเป็นการพัฒนาโครงสร้างระบบงานและเทคโนโลยี และในระดับที่สามเป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมราชการ คือ ค่านิยม ความเชื่อและนิสัยซึ่งมีความซับซ้อนที่ต้องใช้เวลานานในการเปลี่ยนแปลง 4) การสร้างแนวร่วมซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญมากในทุกระดับ ทุกส่วน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับแนวความคิดให้ตรงกัน เพื่อมุ่งเปลี่ยนแปลงบทบาทของระบบบริหารราชการแผ่นดินกำหนดข้อเสนอแนะด้านนโยบายเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้เอกชนมาร่วมปฏิบัติงานเน้นการทำงานที่เป็นผลผลิตและผลลัพธ์เป็นสำคัญ

การที่บุคคลหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้วิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวกับข้าราชการไว้ นั่น ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับข้าราชการ ได้แก่ ข้าราชการทำงานอึดอาด ลำำเงินเดือนน้อย มีการทุจริตประพฤติมิชอบ โดยมีสาเหตุมาจากระบบราชการที่มีขั้นตอนในการทำงานมากทำให้งานล่าช้า เป็นระบบที่มีการเล่นพรรคเล่นพวก สวัสดิการไม่ดี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาข้าราชการให้ดีขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเริ่มจากรัฐบาลที่ต้องกำหนดกฎระเบียบการทำงานของข้าราชการให้รัดกุม ไม่เปิดโอกาสให้ข้าราชการหาผลประโยชน์เพื่อตนเองหรือตัวข้าราชการเองก็ต้องตระหนักถึงศีลธรรม ยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ตลอดจนประชาชนทั่วไปต้องช่วยกันสอดส่องดูแลมิให้ปล่อยให้เป็นภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบของใครหรือหน่วยงานโดยเฉพาะ

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคมของนวนิยาย

ในด้านบทบาททางสังคมของนวนิยาย ดวงมน จิตรจำนงค์ (2522 : 56) กล่าวถึงอิทธิพลที่มีต่อกันระหว่างวรรณกรรมและสังคมว่า "วรรณกรรมนั้นย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคม เพราะว่าสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของนักประพันธ์ วรรณกรรมและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกัน ความคิดเห็นของกวีอาจเป็นตัวแทนความคิดเห็นของคนกลุ่มหนึ่งหรือของสังคมทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นความคิดที่คล้อยตามหรือหากเป็นความคิดที่คัดค้าน กวีอาจสร้างสรรค์ความคิดใหม่ขึ้นจากการคิดค้นและประสบการณ์ของเขาเอง" ส่วน จำเริญแสงดวงแข (2520 : 1) มีความคิดเห็นตรงกับ ดวงมน จิตรจำนงค์ ว่า "วรรณกรรมและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกัน เพราะสังคมเป็นแหล่งกำเนิดของวรรณกรรมและวรรณกรรมเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่สะท้อนภาพของสังคม ผู้สร้างวรรณกรรมอยู่ในสังคมใดก็นำภาพของสังคมนั้นบันทึกไว้ในวรรณกรรมจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม จะโดยสำนึกหรือไร้สำนึกก็ตามที่" สำหรับ บรรจง บรรเจิดศิลป์ (2527 : 81-85) มีความเห็นว่า "การเขียนหนังสือเป็นการแสดงบทบาททางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งนักเขียนมีความตั้งใจที่จะสื่อสารกับคนอื่น ๆ และมีความมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงโลกไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิม ดังนั้นวรรณกรรมคือผลของท่าทีต่อโลกของนักเขียน นักเขียนจึงเป็นกระจกที่แท้จริงให้แก่สังคม ทั้งที่นักเขียนต้องเป็นทั้งผู้ถ่ายทอดเรื่องราวและแสดงทัศนะอย่างมีจิตสำนึก"

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าภาพของสังคมไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมแต่ละยุคสมัยนั้น ทำให้วรรณกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนภาพของสังคม บทบาทของวรรณกรรมจึงมีนอกเหนือไปจากการสร้างความบันเทิงเริงรมย์ นั่นคือ วรรณกรรมยังมีบทบาทอื่นอีกเช่น การนำเสนอปัญหาตามที่ผู้เขียนพบเห็น หรือต้องการใช้เป็นเครื่องมือในการเสนอความคิดเห็น เพื่อต้องการให้สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปตามที่ตนต้องการ

บทที่ 2

ภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา

ในการบริหารกิจการบ้านเมือง ข้าราชการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพราะข้าราชการมีส่วนกำหนดนโยบายต่างๆ จึงจำเป็นต้องอาศัยข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ รับผิดชอบข้อสัตย์ในหน้าที่การงาน และตระหนักถึงประโยชน์ของส่วนรวม นอกจากนั้น ข้าราชการยังเป็นบุคคลที่สังคมให้การยกย่องนับถือว่าเป็นผู้มีเกียรติยศและศักดิ์ศรี มีโอกาสเป็น “ข้า” ของพระเจ้าแผ่นดินทำงานต่างพระเนตรพระกรรณ ดังคำกล่าวของ วินัย ชวนประพันธ์ (2510 : 426) ที่กล่าวถึงฐานะทางสังคมของข้าราชการว่า “ข้าราชการได้รับการยกย่องโดยทั่วไปว่าเป็นกลุ่มชนชั้นปกครองที่มีศักดิ์ศรี บางครั้งจะได้ยินคนเรียกข้าราชการว่าชนชั้นศักดินา” พฤติกรรมและแบบแผนการดำเนินชีวิตของข้าราชการจึงมีอิทธิพลอย่างสูงต่อประชาชนในสังคมและมักได้รับการยึดถือเป็นแบบอย่างจากคนในสังคม

ในทางปฏิบัติข้าราชการบางคนกลับวางตัวไม่สมเกียรติที่ได้รับจากสังคม อีกทั้งยังใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้องจนก่อให้เกิดเป็นปัญหาสังคมตลอดมาตั้งแต่อดีตจนกลายเป็นปัญหาระดับชาติในปัจจุบัน ดังที่ ศ.ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตรและสังคีต พิริยะรังสรรค์. (2537) ได้ศึกษาปัญหาการทุจริตในวงราชการพบว่า “การทุจริตในวงราชการได้กลายเป็นปัญหาระดับชาติที่สำคัญเป็นอันดับสามรองจากปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาค่าครองชีพสูง” การประพฤติมิชอบของข้าราชการจึงเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของระบบราชการที่มีไม่รัดกุม ขาดการบริหารงานอย่างรอบคอบ เปิดโอกาสให้ข้าราชการสามารถหาช่องทางกระทำการทุจริตได้

ระบบราชการที่ล้าหลังและขาดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ทันกับยุคสมัย จึงเป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาข้าราชการต่างๆ ในระบบราชการ การปรับปรุงระบบราชการจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่เบญจวรรณ สร้างนิทร และคนอื่นๆ (2543 : บทนำ) ได้กล่าวถึงการปฏิรูประบบราชการว่า “ระบบราชการจำเป็นจะต้องได้รับการปฏิรูปอย่างเร่งด่วนและต้องดำเนินการอย่างเฉียบพลัน มิฉะนั้นแล้วระบบราชการจะเป็นระบบที่ล้าหลังเป็นตัวจุดรั้งกระบวนการพัฒนาประเทศมิให้ขับเคลื่อนไปข้างหน้าและไม่สามารถทำให้ประเทศเข้าสู่การแข่งขันในระดับสากลได้” การพัฒนาราชการให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ข้าราชการสามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีเป้าหมายตามแบบแผนที่ถูกต้อง เพื่อทำให้ระบบราชการมีคุณภาพ ประสิทธิภาพและได้รับ

ความเชื่อถือศรัทธาจากประชาชน โดยสร้างจิตสำนึกให้ข้าราชการตระหนักในหน้าที่ แท้จริงว่า "ราชการเป็นการทำงานเพื่อบุคคลอื่นคือประชาชน เพราะฉะนั้นข้าราชการควรมีจริยธรรมมองเห็นประโยชน์ของประชาชนมากกว่าประโยชน์ของตน โดยแสดงออกต่อความรับผิดชอบในงานและความรับผิดชอบต่อสาธารณชนโดยส่วนรวม" (ธวัช วิชัยดิษฐ์. 2521 : 50) คุณสมบัติที่ถูกต้องของข้าราชการจึงควรเป็นผู้เสียสละและมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมี "จิตสำนึกพิเศษบางอย่างที่แตกต่างไปจากคนกลุ่มอื่น (sense of responsibilities) คือ ความสำนึกในเรื่องการให้บริการรับใช้เพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ประชาชน" (วิจิตร ศรีสอ้าน. 2530 : 11) เพื่อผลประโยชน์ทั้งหมดที่จะบังเกิดขึ้นแก่ประชาชนและประเทศชาติ

การศึกษาภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการ โดยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

ก. วิเคราะห์จากตัวละครข้าราชการ

ข. วิเคราะห์จากตัวละครอื่น

ก. วิเคราะห์จากตัวละครข้าราชการ

ตัวละครข้าราชการ หมายถึง ตัวละครในนวนิยายที่มีบทบาทเป็นข้าราชการ พฤติกรรมของตัวละครกลุ่มนี้สะท้อนปัญหาข้าราชการในแง่มุมต่างๆ และส่วนมากมีผลกระทบที่สร้างความเดือดร้อนต่อสังคมส่วนรวม

ในการศึกษาภาพสะท้อนนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ทั้ง 18 เรื่อง พบว่าผู้เขียนได้สร้างตัวละครข้าราชการให้นำเสนอปัญหาข้าราชการไว้ในนวนิยายแต่ละเรื่องดังนี้

“เรื่องของเกด” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้นำเสนอปัญหาข้าราชการ คือ

ประสงค์เป็นข้าราชการตำแหน่งสถาปนิกในหน่วยงานราชการแห่งหนึ่ง มีพื้นฐานครอบครัวฐานะยากจน จำเป็นต้องช่วยเหลือตัวเองมาตลอดจนสำเร็จการศึกษา ประสงค์ต้องการรับราชการเพราะเห็นว่าเป็นอาชีพที่มีความมั่นคง และมีช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์ เมื่อประสงค์ได้รับราชการเป็นสถาปนิกของส่วนราชการแห่งหนึ่งจึงใช้อำนาจหน้าที่ของตนยกยอกเงินราชการเพื่อนำมาใช้จ่ายในเรื่องส่วนตัว และละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ไม่เอาใจใส่ในงานราชการ โดยเบียดบังเวลาทั้งในและนอกราชการรับทำงานพิเศษเพื่อหารายได้เสริมนอกเหนือจากเงินเดือนข้าราชการ แต่เงินที่ได้มาจากการทุจริตประสงค์ก็ไม่ได้นำมาจุนเจือครอบครัว เนื่องจากประสงค์มีนิสัยตระหนี่จะใช้จ่ายก็คิดอย่างละเอียดถี่ถ้วน เรื่องค่าใช้จ่าย

ต่างๆ ในบ้านจึงปล่อยให้เป็นการเกิดภรรยาของเขา ทั้งๆ ที่เกิดมีรายได้ไม่น้อยจากการเป็นครูพิเศษสอนวาดรูปในโรงเรียนอนุบาลและยังกำลังตั้งครรภ์อ่อนๆ จนเกิดคลอดลูกประสงค์ก็เลี้ยงที่จะไม่ไปเยี่ยมเกิดที่โรงพยาบาลเพราะไม่ต้องการจ่ายค่ารักษาพยาบาล

นอกจากนี้ ประสงค์ยังประพติดนผิตศีลธรรมแอบมีความสัมพันธ์กับคู่รักเก่า ทั้งที่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว ถึงแม้เกิดจะต้องเข้าใจกับพฤติกรรมต่างๆ ของประสงค์และมีความเป็นอยู่ที่อึดอัดเพียงใด เกิดก็ไม่เคยขอเงินจากประสงค์เพราะรังเกียจเงินที่ได้มาจากการทุจริต ในที่สุดประสงค์ก็ต้องประสบความล้มเหลวชีวิตครอบครัว เพราะเกิดภรรยาของเขาขอหย่าร้างกับประสงค์และนำลูกไปอยู่ด้วย

ประสงค์เป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกที่ดีทางอุดมการณ์ เพราะมิได้เสียสละอุทิศตนให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทั้งยังใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง

“เขาชื่อกานต์” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้น่าสนใจปัญหาข้าราชการไว้ 3 ตัว ดังนี้

นายอำเภอเป็นข้าราชการที่มีตำแหน่งหน้าที่สูงสุดในอำเภอ นายอำเภอเป็นบุคคลที่ขบถยึดติดกับยศศักดิ์และตำแหน่ง เห็นได้จากพฤติกรรมของนายอำเภอที่กล่าวต้อนรับหมอกานต์กับหฤทัย นายอำเภอกล่าวแนะนำตนเองโดยบอกตำแหน่งก่อนบอกชื่อแทนที่จะแนะนำชื่อก่อนบอกตำแหน่งหน้าที่หรือแนะนำแต่ชื่อเพียงอย่างเดียว

เขาปราดเข้ามาต้อนรับ แต่ด้วยมาดซึ่งแสดงให้เห็นว่าใหญ่

เขาส่งมือให้หมอ เหมือนกับการทักทายอย่างธรรมเนียมฝรั่ง

“ผมขอต้อนรับหมอ นายอำเภอ ขอต้อนรับ”

อีกสองคนจับมือและพูดข้อความคล้ายกัน

กานต์หันมาแนะนำ

“นี่ภรรยาผม เธอชื่อหฤทัย”

หล่อนนึกว่า จะได้มีการสัมผัสมืออย่างกานต์ทำเมื่อตะกี้เสียแล้ว แต่เคราะห์ดีที่เขายังใช้

ธรรมเนียมไทย

“ผมนายอำเภอ” คนแรกกล่าวขึ้น “ผมชื่อเอนก” เขากล่าวคำแนะนำตัวเอง แทนที่จะกล่าวเสียเลยตั้งแต่ประโยคแรก “นั่นปลัด นั่น...” เขาเอ่ยถึงตำแหน่ง “ที่นี่เราไม่ค่อยเรียกชื่อกันหรอก เรียกตำแหน่งเสียเป็นส่วนมาก”

(เขาชื่อเอนก. 2540 : 74-75)

นอกจากนี้ นายอำเภอยังเป็นผู้บังคับบัญชาที่ขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ เช่นการมาทำงานสาย การลงนามในเอกสารสำคัญของทางราชการโดยไม่อ่านข้อความ เป็นต้นจนเป็นเหตุให้ข้าราชการส่วนใหญ่ในอำเภอเอาเยี่ยงอย่างและละเลยการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งนายอำเภอยังใช้อำนาจที่มีอยู่ไปในทางที่มีชอบ เพื่อแสวงหาความร่ำรวยให้แก่ตนเองและให้อภิสิทธิ์แก่คนบางกลุ่มอย่างไม่เป็นธรรม เช่น การรับเงินสินบนจากนายยังพ่อค้าขายปลา เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันและสิ่งทีนายยังได้รับ คือ การเป็นผู้ผูกขาดการจับปลาเพียงเจ้าเดียวในอำเภอ อีกทั้งนายอำเภอยังวางตนเป็นผู้มีอิทธิพลทำลายกฎหมายบ้านเมือง เช่น การตั้งบ่อน การพนัน การเลี้ยงดูกลุ่มนักเลงไว้คอยรับใช้ทำงานผิดกฎหมาย การสั่งฆ่าหมอกันต่ออย่างเหี้ยมโหด เพราะนายอำเภอรู้สึกเขม่นและไม่ชอบลักษณะการทำงานแบบเถรตรงของหมอกานต์ อีกทั้งนายอำเภอยังเข้าใจผิดในตัวหมอกานต์ คิดว่าการที่หมอกานต์เดินทางไปกรุงเทพฯ บ่อยครั้งเป็นการนำเรื่องความประพฤติมิชอบของตนไปรายงานกับต้นสังกัด จนทำให้ตนต้องถูกสั่งย้ายราชการโดยด่วน

นายอำเภอเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกที่จะการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ ขอบวางอำนาจเหนือชาวบ้านและข้าราชการ ขึ้นผู้น้อยเพื่อให้ยอมอยู่ใต้อิทธิพลของตน โดยยอมทำทุกทางที่จะได้เงินมาอย่างไม่ละอายและไม่เกรงกลัวต่อการกระทำที่ผิดกฎหมายบ้านเมือง

ผู้กองดำเกิงเป็นข้าราชการตำรวจที่รับราชการประจำอำเภอแห่งนี้มานาน เคยเป็นข้าราชการที่ตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวม แต่เมื่อทำงานไปได้ระยะเวลาหนึ่งก็ต้องประสบปัญหาในการทำงาน ถูกผู้บังคับบัญชาเพ่งเล็งและกลั่นแกล้ง ทำให้ตำแหน่งหน้าที่การงานไม่เจริญก้าวหน้า ผู้กองดำเกิงเกิดความท้อแท้เพราะสิ่งที่ทุ่มเททำไปไม่คุ้มค่ากับผลตอบแทนที่ได้รับ ซึ่งไม่แตกต่างอะไรกับบรรดาข้าราชการที่ทำงานตามหน้าที่ไปวันๆ จนต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานของตนให้กลืนเข้ากับกระแสการประพฤติมิชอบของข้าราชการส่วนใหญ่ ดำเกิงจึงกลายเป็นข้าราชการที่ไม่เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่และเพิกเฉยการจับกุมผู้กระทำผิด เพราะเกรง

กลัวอำนาจของผู้มีอิทธิพลและไม่อยากให้ตัวเองต้องเดือดร้อนเพราะไปขัดขวางผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลหรือแก๊งค์ทำเป็นไม่สนใจในเรื่องที่ผิดกฎหมายเข้าทำนอง “เอาหูไปนาเอาตาไปไร่” ทั้งที่รู้ดีว่าการกระทำของบุคคลดังกล่าวเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย ดังเห็นได้จากการที่ผู้กองไม่จับกุมนายอำเภอเรื่องเปิดบ่อนการพนัน เพราะกลัวว่าตนเองจะได้รับความเดือดร้อน

“...สมัยนี้จับส้มสีส้มห้าได้เมื่อไหร่ละ เขาหากินไกลๆ ออกไปนะ เขามีคนคอยคุ้มหัวอยู่
หรือก ดีไม่ดีจะมองเองง่ายๆ”

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 370)

นอกจากนี้ ผู้กองดำเกิงยังเป็นผู้รักษากฎหมายที่กลับกระทำผิดกฎหมายเสียเอง ตั้งแต่เรื่องเล็กๆ อย่างเล่นการพนันไปจนถึงเรื่องที่เสื่อมเสียชื่อเสียง จากเหตุการณ์ที่ผู้กองดำเกิงลอบมีความสัมพันธ์กับเชื้อลูกสาวของนายมีเจนตั้งทอง แต่ผู้กองดำเกิงไม่ยอมรับผิดชอบ จึงคิดหาหนทางพาเด็กสาวไปทำแท้ง ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม

ผู้กองดำเกิงเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ของตนเอง เพราะไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มความสามารถตามความตั้งใจ เนื่องจากผู้กองดำเกิงต้องประสบปัญหาในลักษณะ “ลูปหน้าปะจมูก” กับข้าราชการระดับสูงที่มีหน้าอำนาจเหนือกว่าหรือพวกพ้องเดียวกัน อีกทั้งคุณธรรมที่ฝังามในจิตใจก็ลดน้อยลงจนแทบไม่เหลืออยู่ สิ่งที่ได้ทำให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม คือ เปลี่ยนแปลงการทำงานของตนเองและยอมร่วมมือกับข้าราชการที่ประพฤติมิชอบแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง

นายแพทย์ภักดีเป็นข้าราชการระดับสูงในกรมอนามัยที่อาศัยความรู้ทางด้านวิชาชีพเปิดบริษัทขายยาจนมีฐานะร่ำรวย ในการขยายกิจการแต่ละครั้งจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือเรื่องเงินทุนจากโตมรญาติสนิท การเกื้อกูลพึ่งพากันระหว่างข้าราชการกับญาติเป็นสาเหตุทำให้นายแพทย์ภักดีไม่สามารถปฏิเสธคำขอร้องของโตมรที่ขอให้นายแพทย์ภักดีใช้อำนาจหน้าที่ออกคำสั่งให้หมอกานต์ไปดูงานที่ต่างประเทศ ความเป็นจริงนั้น โตมรไม่ได้คิดสนับสนุนให้นายแพทย์ภักดีมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน แต่โตมรต้องการทำลายชีวิตครอบครัวของหมอกานต์ โดยหาทางโยกย้ายให้นายแพทย์ภักดีได้ทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ เพื่อให้หมอกานต์อยู่

ห่างไกลจากภรรยาและโตมรจะได้มีโอกาสแย่งหุทัยภรรยาของหมอกานต์มาเป็นของตน แม้ นายแพทย์ภักดีจะรู้ดีว่าการออกคำสั่งตามอำเภอใจของตนให้หมอกานต์ไปดูงานที่ต่างประเทศจะผิดกฎระเบียบของทางราชการ แต่ก็ไม้อาจจะปฏิเสธความต้องการของโตมรได้ เพราะความเกรงใจและเห็นแก่ประโยชน์ของตน

นายแพทย์ภักดีเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกเพราะใช้อำนาจหน้าที่ประพฤติดมิชอบให้ความช่วยเหลือพวกพ้อง โดยคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับมากกว่าความถูกต้องและความเดือดร้อนของผู้อื่น อีกทั้งนายแพทย์ภักดียังนำเรื่องส่วนตัวมาปะปนกับเรื่องงานอย่างไม่แยกแยะหรือพิจารณาความเหมาะสมและเหตุผล

“ทองประกายแสด” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการที่น่าเสนอปัญหาข้าราชการ คือ

ท่านเป็นสามีคนสุดท้ายของทองประกาย ในอดีตท่านเคยเป็นข้าราชการประจำในส่วนราชการแห่งหนึ่ง แต่ต่อมามีลาออกมาเป็นนักการเมือง จนได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับหัวหน้าพรรค ท่านเป็นผู้ใหญ่วัยกลางคนมีภรรยาสุขภาพอ่อนแอ ท่านจึงแอบมีความสัมพันธ์อย่างลับกับทองประกายและรับเลี้ยงดูเป็นภรรยาน้อย โดยมีได้รังเกียจว่าทองประกายเคยประกอบอาชีพเป็นผู้หญิงขายบริการทางเพศมาก่อน ในฐานะนักการเมืองท่านจำเป็นต้องปกปิดเรื่องพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรมดังกล่าวไว้เพื่อไม่ให้คุณหญิงภรรยาหลงทราบ และที่สำคัญท่านต้องการจะรักษาภาพพจน์ของตัวเองที่เคยมีประวัติไม่ดีเกี่ยวกับการทุจริตมาก่อนหน้านี้ เพื่อไม่ให้เรื่องส่วนตัวดังกล่าวมาทำลายชื่อเสียงของท่านให้ลดลงไปกว่าเดิม ดังที่ผู้เขียนบรรยายไว้ว่า

“สมัยนี้ยังเป็นสมัยซัดค้ำความชั่วของคนมาประจาน ภูมิหลังของท่านนั้นค่อนข้างจะเลอะเทอะอยู่สักหน่อยในหน้าที่ราชการ เพราะฉะนั้นระวังตัวไว้ก่อนเป็นดี”

(ทองประกายแสด. เล่มสอง. 2540)

เมื่อคุณหญิงภรรยาหลงเสียชีวิต ท่านได้ยกย่องทองประกายขึ้นเป็นภรรยาคนใหม่และจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย แต่ไม่ทันที่ท่านจะได้มีความสุขกับทองประกายอย่างเปิดเผย ท่านก็โดนลูกหลงถูกยิงเสียชีวิต ในเหตุการณ์ความเข้าใจผิดที่คุณพี่ดาราซึ่งเป็น

คนที่แนะนำท่านให้รู้จักกับทองประกาย คุณพี่ดาราคิดว่าทองประกายจะแย่งสามีของเธอ เธอจึงคิดจะยิงทองประกายแต่กลับพลาดไปโดนท่าน

ท่านเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการการเมืองที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนจนทำให้มีฐานะร่ำรวย ท่านปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบมาตั้งแต่สมัยยังเป็นข้าราชการประจำ เมื่อท่านมารับหน้าที่เป็นนักการเมืองก็ได้หยุดพฤติกรรมมิชอบดังกล่าว แต่กลับใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองของตนที่มีอำนาจเหนือกว่าข้าราชการประจำครอบงำผลประโยชน์ของชาติได้มากกว่าเดิมหลายเท่า

“ด้วยปีกของรัก” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้น่าสนใจปัญหาข้าราชการไว้ 2 ตัว ดังนี้

นายชลัทเป็นข้าราชการระดับหัวหน้าในส่วนราชการแห่งหนึ่ง นายชลัทไปทำงานตรงตามเวลาเช้างานเพื่อเซ็นชื่อที่ทำงานตามกฎระเบียบของงานราชการไว้เป็นหลักฐานยืนยันการมาปฏิบัติงานตามหน้าที่ แต่ในความเป็นจริงนายชลัทไม่ได้อยู่ปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบและไม่ได้ดูแลตรวจสอบความถูกต้องของงานที่ได้มอบหมายผู้ใต้บังคับบัญชา

นอกจากนี้นายชลัทยังเป็นข้าราชการที่ใช้อำนาจหน้าที่เป็นช่องทางนำเงินของราชการมาใช้จ่ายในเรื่องส่วนตัว เพราะนายชลัทมีนิสัยฟุ่มเฟือย และมีนิสัยเจ้าชู้โดยแอบมีภรรยาน้อยเป็นเด็กสาวหน้าตาสวยงามวัยต่างกันราวลูกที่ตนทั้งรักและลุ่มหลง จึงต้องฟุ่มเฟือยเงินทองเลี้ยงดูภรรยาน้อยเป็นอย่างดี ดังนั้นแม้จะเป็นข้าราชการระดับสูงที่มีเงินเดือนมากแต่ก็ไม่เพียงพอจ่ายส่วนเกิน เมื่อถึงกำหนดเวลาต้องนำเงินไปคืนหน่วยงาน แต่นายชลัทไม่ได้มีเงินพอจึงต้องไปขอยืมเงินจากรองซึ่งเป็นลูกชายของเขาแต่ไม่ทันที่นายชลัทจะได้เงินมาเขาก็ประสบอุบัติเหตุกลายเป็นอัมพาตช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ พฤติกรรมมิชอบต่างๆ ที่ได้กระทำไว้ก็ถูกหน่วยงานตรวจสอบจนพบความผิด สร้างความเสื่อมเสียชื่อเสียงให้กับครอบครัว

นายชลัทเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ โดยฉวยโอกาสใช้กฎระเบียบที่ไม่รัดกุมของระบบราชการยกยอทรัพย์สินและเบียดบังเวลาของทางราชการออกไปทำธุระส่วนตัว โดยละเลยการเอาใจใส่งานในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง

ผู้พันเป็นข้าราชการทหารระดับสูง มีอำนาจที่ทำให้คนส่วนใหญ่เกรงใจและมีพรรคพวกเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในวงสังคม เป็นเหตุให้นายติพน้องหรือเพื่อนสนิทที่มีเรื่องเดือดร้อน ต่างพากันมาหาเพื่อขอความช่วยเหลือ ผู้พันเองมักจะไม่ปฏิเสธคำขอร้องดังกล่าวโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและความเหมาะสม แต่จะพิจารณาจากผลประโยชน์ที่พวกพ้องเสนอให้เป็นสำคัญ ซึ่งหากเป็นที่พอใจผู้พันก็จะใช้อำนาจหน้าที่มีอยู่ช่วยเหลือพวกพ้องอย่างเต็มความสามารถ เช่น การช่วยเหลือฝากงานให้กับกรวิกาหลานสาวที่สมัครเป็นผู้ประกาศข่าว การช่วยเหลือแม่ของรองซึ่งเป็นชายหนุ่มที่กรวิกาหลานสาวหลงรัก เพื่อให้หลุดจากคดีจางวานให้ผู้อื่นวางเพลิงเพื่อไล่ที่ชาวบ้าน

ผู้พันเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบช่วยเหลือและเอื้อผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง โดยไม่ได้คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสม

“ทะเลาะอิม” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้นำเสนอปัญหาข้าราชการ คือ

อธิบดีทองแถมจบการศึกษาจากประเทศอังกฤษด้วยเงินทุนของรัฐบาล เมื่อเข้ารับราชการก็ได้รับการปรับเลื่อนตำแหน่งหน้าที่อย่างรวดเร็วทั้งที่ยังไม่มีความเหมาะสมทางด้านวัยวุฒิ แต่ได้รับตำแหน่งเป็นอธิบดีในส่วนราชการแห่งหนึ่งเพราะอำนาจเงินของคุณหญิงศรีดารารักขาของเขาที่ดิ้นรนหาทางทุกวิถี รวมทั้งการติดสินบนกับข้าราชการระดับสูงเพื่อผลักดันสามีให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

แท้จริงอธิบดีทองแถมมีความสามารถและตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ โดยไม่ได้ต้องการยศถาบรรดาศักดิ์ที่ยิ่งใหญ่มากกว่าการมีครอบครัวที่อบอุ่น ได้อยู่อย่างพร้อมหน้าพ่อแม่ลูก แต่คุณหญิงศรีดารารักกลับทุ่มเทเวลาและให้ความสำคัญกับงานสังคมสงเคราะห์เพื่อเกียรติยศชื่อเสียง อธิบดีทองแถมจึงแอบมีความสัมพันธ์กับเพื่อนเก่าและมีลูกด้วยกัน ทำให้อธิบดีทองแถมละเลยไม่เอาใจใส่ครอบครัว ประกอบกับคุณหญิงศรีดารารักเองก็ทำงานสังคมมากจนไม่มีเวลาดูแลลูกสาว วิฟาร์ลูกสาวจึงกลายเป็นปัญหาสังคมเพราะติดยาเสพติด ในที่สุดอธิบดีทองแถมต้องยอมหย่าจากคุณหญิงศรีดารารัก

อธิบดีทองแถมเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ แม้จะเป็นข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถ แต่ไม่มีความเด็ดขาดในด้านความเป็นผู้นำและไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ยอมทำทุกอย่างตามความพอใจของภรรยา โดยปล่อยให้ภรรยาเข้ามา

ยุ่งเกี่ยวกับหน้าที่การงาน อีกทั้งอภิปัตถ์ของแถมยังขาดความหนักแน่นที่จะประคับประคองชีวิตคู่ โดยไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้

“ความรักครั้งสุดท้าย” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้น่าสนใจปัญหา ข้าราชการไว้ 2 ตัว ดังนี้

รส เป็นข้าราชการตำแหน่งอาจารย์ผู้ช่วยสอนในมหาวิทยาลัยเดียวกับที่เรียน จบออกมาและทำงานที่นี้มานานร่วมสิบปี แต่หน้าที่การงานก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าไปกว่า เดิมเหมือนกับเงินเดือนข้าราชการที่รสได้รับที่ยังคงไม่เพียงพอและไม่เคยได้รับการปรับเพิ่มให้ เหมาะสมกับค่าครองชีพ แม้รสจะประหยัลดค้อมอย่างที่สุดแล้ว รสเป็นคนที่เก่งและมีความสามารถ แต่ไม่ได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่เพราะเป็นเพียงข้าราชการชั้นผู้น้อย ที่ต้องคอยรับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา ดังคำพูดของรสที่ว่า

“ พอเข้าชั้นนายเขาก็เอางานมาให้ทำ บอกเสร็จว่าควรเขียนอย่างนั้นอย่างนี้
ฉันเป็นแต่มือให้เขา และไม่ใช้ความคิดเองเลย”

(ความรักครั้งสุดท้าย. 2540 : 38)

รสเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายสภาพการทำงานที่ไม่มีงานอะไรให้ทำ ประจวบกับ รสได้หย่าขาดแยกทางกับสามี และต้องแบกภาระเลี้ยงดูบุตรถึงสามคนตามลำพัง ทำให้รสมี ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น รสจึงหางานพิเศษทำด้วยการวาดรูปและเขียนหนังสือ บางครั้งรสก็ต้อง เบียดบังเวลาราชการหรือนอกเวลาราชการทำงานพิเศษ ซึ่งหากเปรียบเทียบกันแล้วงานพิเศษที่ ทำอยู่มีรายได้มากกว่าเงินเดือนข้าราชการหลายเท่า รสจึงตัดสินใจลาออกจากราชการ

รสเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จึงจำเป็นต้องหารายได้เสริมเพื่อจุนเจือครอบครัว แม้รสจะต้องการใช้ความรู้ความสามารถของตนเอง ทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่รสก็ขาดโอกาสที่เอื้ออำนวยให้แสดงความสามารถที่มีอยู่ รสจึงลาออกไปทำงานที่ตัวเองชอบและถนัดตามความสามารถอย่างเต็มที่ รวมทั้งได้รับ ค่าตอบแทนสูงกว่างานราชการ

ซิดเชื้อเป็นอาจารย์สอนวิชาศิลปะในมหาวิทยาลัย ซิดเชื้อได้ทำงานตรงตามสาขาที่เรียนมาด้วยความชอบจนเกิดความชำนาญ ซิดเชื้อยึดถือความคิดของตนว่า การวาดรูปแนวแอบสแตรคตามความคิดที่อิสระของศิลปินเป็นงานศิลปะชั้นสูงที่ต้องใช้จินตนาการในการตีความภาพ ซึ่งยากที่คนทั่วไปจะเข้าใจความหมายนอกจากศิลปินด้วยกันเอง ซิดเชื้อจึงถูกการวาดรูปประเภทอื่นที่มีไว้สำหรับขายให้คนทั่วไปซื้อไปดูว่าเป็นงานศิลปะแบบดาดดิน เช่นการทำงานของรศตัวละครเอกซึ่งมีอาชีพวาดภาพประกอบหนังสือ แต่เมื่อซิดเชื้อถึงคราวจำเป็นเงินเดือนข้าราชการที่ได้รับไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่หมดไปกับสิ่งฟุ่มเฟือยประเภทการสังสรรค์ดื่มสุราตามร้านอาหาร ซิดเชื้อเองกลับหันมาหารายได้พิเศษ โดยการวาดรูปที่คนส่วนใหญ่นิยมสนใจซื้อแทนการวาดภาพแอบสแตรค ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับแนวคิดของตนเอง นอกจากนี้ซิดเชื้อยังเป็นข้าราชการที่รักความก้าวหน้า โดยเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ซิดเชื้อจึงพยายามแสวงหาโอกาสและผลักดันดันตนเอง จนสอบชิงทุนได้ไปเรียนต่อที่ต่างประเทศเพื่อเพิ่มความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านศิลปะ เมื่อสำเร็จการศึกษากลับมาจะได้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

ซิดเชื้อเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเนื่องจากซิดเชื้อมีนิสัยชอบสมาคมสังสรรค์ตามร้านอาหารหลังเวลาเลิกงาน ซิดเชื้อจึงต้องทำงานหารายได้เสริมทั้งในและนอกเวลาราชการ แม้งานพิเศษที่ทำจะขัดต่อแนวคิดของตนเองก็ตามแต่ซิดเชื้อก็จำยอมทำหากเป็นหนทางที่ช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

“ดอกไม้ในป่าแดด” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้นำเสนอปัญหาข้าราชการไว้ 2 ตัว ดังนี้

ผู้หมวดอาหารเป็นตำรวจที่เห็นแก่ตัว ยอมทำได้ทุกอย่างหากสิ่งนั้นจะยังผลประโยชน์ ลาภยศ เงินทองให้แก่ตน แม้กระทั่งพยายามหาทางยกยียดลูกสาวให้กับผู้บังคับบัญชาของตน ทั้งที่ผู้หมวดอาหารทอดทิ้งภรรยาและเยียดไปมีครอบครัวใหม่ จนทำให้ภรรยาต้องฆ่าตัวตาย เยียดต้องอยู่ในความเลื่อมใสของป่าตั้งแต่เด็ก ๆ ส่วนผู้หมวดอาหารไม่เคยเหลียวแลเอาใจใส่ แต่พอเยียดโตเป็นสาวหน้าตาสวยงามก็คิดจะนำลูกตัวเองไปประเคนเจ้านายเพื่อประจบสอพลอ เพราะต้องการให้เจ้านายช่วยผลักดันตนให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

ผู้หมวดอาหารยังเป็นคนมีนิสัยฟุ่มเฟือยชอบยึดติดในวัตถุ และนิยมความโก้หรู ชอบใช้รถยนต์ราคาแพง ชอบอยู่ในบ้านหลังใหญ่ มีความเป็นอยู่อย่างเศรษฐีเกินฐานะของข้าราชการสุจริตจะทำได้ ในส่วนการปฏิบัติหน้าที่ผู้หมวดอาหารใช้อำนาจหน้าที่ประพฤติดมิชอบ ช่มชู้เรียกรับเงินสินบนจากพ่อค้ายาเสพติดเพื่อแลกเปลี่ยนกับการไม่จับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ไม่นานผู้หมวดอาหารก็ถูกหนังสือพิมพ์ลงข่าวเปิดโปงพฤติกรรมของผู้หมวดอาหารที่รับสินบน แต่เขาก็ไม่ได้ยอมจำนนต่อความผิดที่ได้กระทำกลับดั้นร่นหาหนทางให้ตนเองรอดพ้นจากความผิด ด้วยการไปขอร้องเชียดลูกสาวให้ยอมมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับเจ้านายของตน ผู้หมวดอาหารจึงรอดพ้นความผิดมาได้

ผู้หมวดอาหารเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดความสำนึกในอุดมการณ์ และไม่เคยทำประโยชน์ใดๆ ให้แก่ส่วนรวม ขาดความรับผิดชอบทั้งในเรื่องของครอบครัวและหน้าที่การงาน คิดแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้คิดละอายใจในการกระทำของตน

นายเป็นตำรวจวัยกลางคน ทำงานอยู่ในระดับผู้บังคับบัญชา เป็นบุคคลผู้มีทั้งอิทธิพลและเงิน นายจึงนิยมความหรูหราฟุ่มเฟือยและชอบใช้ของที่มีราคาแพง ทำให้นายต้องคอยหาทางกอบโกยผลประโยชน์ต่างๆ เพื่อสร้างความโก้หรูให้กับตนเอง นอกจากนี้ นายยังขาดความรับผิดชอบในการทำงาน ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ไปนั่งสังสรรค์ตามโรงแรมหรือร้านอาหารที่โก้หรูในเวลาราชการ และใช้อำนาจหน้าที่ร่วมมือกับลูกน้องรับสินบนจากพ่อค้าที่ทำความผิดกฎหมายโดยละเว้นการจับกุมเพื่อเอื้อผลประโยชน์ระหว่างกัน เมื่อลูกน้องหรือพรรคพวกของตนเดือดร้อนก็ยังใช้อิทธิพลบารมีของตนช่วยเหลือลูกน้องให้พ้นจากความผิด เช่น การช่วยเหลือผู้หมวดอาหารให้พ้นโทษจากคดีช่มชู้เรียกรับสินบนจากผู้ต้องหา แต่นายก็ไม่ได้ช่วยเปล่ามีข้อเสนอแลกเปลี่ยนกับผู้หมวดอาหาร คือ นายต้องการมีความสัมพันธ์กับเชียดลูกสาวของผู้หมวดอาหารและนายยังใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์ต่อไปอย่างไม่ละอายใจ

นายเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ เห็นแก่ตัวทั้งในด้านการปฏิบัติหน้าที่และความประพฤติส่วนตัวที่ใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกสนองตนหาของของตัวเอง และเป็นเจ้านายที่ไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกน้อง

“สรว้อยสวาท” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้น่าสนใจปัญหาข้าราชการไว้
2 ตัว ดังนี้

มังกรสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศและเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง มังกรมีอุปนิสัยร่าเริงสนุกสนาน ช่างพูดและอารมณ์ดี แต่ในฐานะอาจารย์มังกรตั้งใจสอนหนังสืออย่างจริงจัง วางตัวได้อย่างเหมาะสม และไม่เคยแสดงความประพฤติที่ส่อไปในทางชู้สาวกับลูกศิษย์ ดังคำพูดของมังกรที่ว่า

“...ลูกศิษย์สวาทๆ ทมเก คุณเป็นอาจารย์ไม่ใช่หรือ”

มังกรตอบด้วยเสียงจริงจังว่า

“ผมไม่ใช่อาจารย์ชนิดที่จับลูกศิษย์เอามาทำเมียหรอกอะ”

“โถ...เขาทำกันทั้งนั้นแหละ” เขานึกถึงพี่ระอยู่ครู่หนึ่ง ดูเหมือนเขาจะเคยได้ยินพี่ระเล่า

“อาจารย์จับลูกศิษย์ ไม่ก็ลูกศิษย์เองนะแหละที่จับอาจารย์”

มังกรหัวเราะ แต่ไม่มีใครจะพอใจเท่าไรนัก

“อาจเป็นไปได้สำหรับคนอื่น แต่ผมเห็นจะไม่

(สรว้อยสวาท. 2540 : 304)

มังกรได้รับค่าตอบแทนในการทำงานไม่มากนัก เมื่อต้องการซื้อสิ่งของจำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น รถยนต์ก็ต้องใช้วิธีการผ่อนชำระเป็นงวดๆ แต่สิ่งที่ทำให้มังกรรู้สึกภูมิใจมากที่สุดในชีวิต คือ ข้าราชการเป็นอาชีพที่มีเกียรติยศเป็นที่เชิดหน้าชูตาแก่วงศ์ตระกูล แต่มังกรก็ไม่สามารถอดทนทำงานราชการไปได้ตลอด สุดท้ายก็ต้องลาออกจากงานราชการมาช่วยสิ่งซเรเพื่อนสนิทดูแลโรงงานทอผ้า

มังกรเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย แม้มังกรจะมีความสุขและชื่นชอบงานสอนหนังสือ โดยตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ แต่มังกรก็ไม่สามารถอดทนทำงานราชการไปได้ตลอด เมื่อมีอาชีพอื่นที่ได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่า มังกรจึงลาออกจากราชการ

ดร.มัลลิกาเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยที่ขยันขันแข็งตั้งใจทำงานเป็นอาจารย์สาวที่เก่งและฉลาด มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง จึงกล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างหรือขัดแย้งกับผู้บังคับบัญชา ไม่ชอบข้าราชการที่ไม่ตั้งใจทำงานคอยแต่ประจบเจ้านายเพื่อ

ลาภยศตำแหน่ง แต่ไม่ประเมินคุณสมบัติและความสามารถของตัวเองว่าเหมาะสมที่จะทำงานได้มากนักน้อยเพียงใด เห็นได้จากบรรดาอาจารย์เพื่อนร่วมงานในมหาวิทยาลัยที่คอยสอพลอคนดี เพราะอยากเป็นหัวหน้าแผนกวิชา ดังบทสนทนาระหว่างมัลลิกากับสิงขรที่ว่า

“คุณมีเรื่องอะไรกับคนบดีหรือเปล่า”

มัลลิกานิ่งคิด

“แหม! ตอบเร็วๆ คงไม่ได้หรอกค่ะ ถ้าจะว่ามีเรื่องก็คงจะ...ไม่กระมัง แต่กระทบกระทั่งกันบ้างก็ คงจะมี”

“...เรื่องที่ขัดแย้งกันอยู่มาก...ก็เรื่องนั้นแหละค่ะ ใครๆ ก็อยากเป็นหัวหน้าแผนกวิชาทั้งนั้น...บางคนก็ไม่มีความสามารถพอ แต่ก็มีตัวอย่างไว้แล้ว เป็นได้โดย...” หล่อนแลดูเขาอย่างเกรงใจ “นี่ฉัน กำลังพูดเรื่องที่ฉันเบื่อหรือเปล่า”

“เปล่าเลย” สิงขรตอบ เขากำลังนึกว่าจะพามัลลิกาไปที่ไหนถึงจะดี

“ไม่ว่าวงการไหนๆ ก็หนีพวกประจบประแจงไม่พ้น”

(สร้อยสวาท. 2540 : 344-345)

ต่อมาเมื่อทางมหาวิทยาลัยรับคนที่เพิ่งเรียนจบการศึกษาเข้ามาเป็นอาจารย์เพิ่มขึ้นทำให้ดร.มัลลิกามีชั่วโมงสอนน้อยลง ดร.มัลลิกาจึงเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่มีความสำคัญเหมือนเมื่อตอนเริ่มทำงานใหม่ๆ ประกอบกับไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในที่ทำงาน ดร.มัลลิกาจึงตัดสินใจลาออกจากราชการไปทำงานบริษัทเอกชน

ดร.มัลลิกาเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของระบบราชการได้ เพราะดร.มัลลิกามีความตั้งใจทำงานและยอมรับบุคคลที่มีความสามารถในการทำงานโดยมุ่งหวังความสำเร็จของงานเป็นสำคัญ มากกว่าการแข่งขันประจบเจ้านายเพื่อแย่งชิงตำแหน่งหน้าที่ของเพื่อนร่วมงาน

“ลูกรัก” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้นำเสนอปัญหาข้าราชการไว้ 2 ตัว ดังนี้

โกเมศเป็นคนหนุ่มที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย เข้ารับราชการตำแหน่งสถาปนิกในส่วนราชการแห่งหนึ่ง เขาตั้งใจทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถด้วยความทุ่มเทและแสดงออกเจตนารมณ์ที่ชัดเจนของตน ในการยึดถือและปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายระเบียบของทางราชการอย่างเคร่งครัด รวมทั้งต่อต้านข้าราชการที่มีพฤติกรรมมิชอบ

ลักษณะการทำงานของโกเมสจึงขัดแย้งกับพฤติกรรมที่เห็นแก่ตัวของผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน เปรียบได้กับ “ตัวน้อยเล็กๆ เพียงตัวเดียวในเครื่องจักรใหญ่” (ลูกรัก. 2540 : 27) แต่เมื่อถึงเวลาที่เกิดเรื่องจำเป็นส่วนตัว คือ โกเมสต้องการเงินไปใช้หนี้การพนัน และจัดพิธีแต่งงาน โกเมสก็ไม่สามารถยับยั้งชั่งใจหรือฝืนความปรารถนาที่จะใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ เขายอมร่วมมือกับหัวหน้ารับสินบนจากนักธุรกิจเพื่อยกเว้นการตรวจสอบคุณภาพการใช้วัสดุก่อสร้างที่ไม่ได้มาตรฐาน และผลของการทุจริตก็ต้องทำให้โกเมสต้องลาออกจากงาน

โกเมสเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ของตนเองด้วยความจำเป็น แม้โกเมสต้องการงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่คิดไว้มากน้อยเพียงใด แต่ก็ไม่สามารถต่อต้านพฤติกรรมมิชอบของเพื่อนร่วมงานส่วนใหญ่ที่เห็นแก่ตัว รวมทั้งไม่อาจแก้ไขปัญหасวนตัวที่มารุมเร้าให้ผ่านพ้นไปได้ จึงต้องจำยอมร่วมมือกับผู้บังคับบัญชาทุจริตประพฤตมิชอบ

อำพันเป็นข้าราชการระดับหัวหน้าในส่วนราชการแห่งหนึ่ง มีหน้าที่อนุมัติงานแบบก่อสร้างของภาคเอกชนที่ยื่นเสนอแบบประมูลงาน แต่ตามกฎหมายในสายงาน อำพันไม่ได้มีสิทธิ์ขาดเพียงผู้เดียวในการตรวจสอบหรืออนุมัติงานให้ผ่านได้ จำเป็นต้องพิจารณาร่วมกับโกเมสข้าราชการผู้ได้บังคับบัญชาอีกคนหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบมาตรฐานของวัสดุที่ใช้สำหรับก่อสร้าง อำพันจึงพยายามเกลี้ยกล่อมโน้มน้าวใจให้โกเมสลดความเคร่งครัดต่อกฎระเบียบยอมให้ใช้วัสดุที่ไม่ตรงตามมาตรฐานเพื่อจะได้ลดต้นทุนของนักธุรกิจ โดยจะได้รับเงินสินบนเป็นค่าตอบแทนจากนักธุรกิจ

อำพันมีภาระที่ต้องเลี้ยงดูครอบครัวและส่งเสียลูกที่กำลังศึกษาอยู่ต่างประเทศ อีกทั้งอำพันยังมีนิสัยที่ยึดติดกับวัตถุ ใช้ชีวิตหรูหราฟุ่มเฟือย เงินเดือนราชการเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่มากมาย เมื่อหนังสือพิมพ์ลงข่าวการทุจริตในหน่วยงานราชการแห่งหนึ่ง ทำให้รัฐบาลตรวจสอบและปราบปรามการทำงานในทุกหน่วยงานรวมทั้งหน่วยงานที่อำพันสังกัดอยู่ด้วย จึงพบการกระทำทุจริตดังกล่าวของอำพัน มีผลให้อำพันและโกเมสลูกน้องของเขาถูกสอบสวน แม้ไม่ได้มีโทษให้ออกจากราชการโดยทันที แต่ทำให้อำพันมีประวัติการทำงานที่ต่างพร้อย สร้างความอับอายให้แก่ครอบครัวและเสื่อมเสียชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

นายอำพันเป็นภพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์และใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของส่วนรวมที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำที่มีขอบของตน

“สามเงา” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้น่าสนใจปัญหาข้าราชการ คือ

อมราข้าราชการเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง อมราสอนวิชาภาษาต่างประเทศด้วยความตั้งใจพยายามถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่นิสิตนักศึกษา ในระยะแรกของการทำงานอมราทุ่มเทอย่างเต็มที่และอดทนต่ออุปสรรคต่างๆ เช่น นักศึกษาที่ไม่ตั้งใจเรียน เพื่อนร่วมงานที่ซิงตึงตึง แต่เมื่ออมราทำงานไปได้ระยะหนึ่งก็เกิดความท้อแท้ใจเพราะเงินเดือนไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการครองชีพ เงินเดือนราชการจะปรับขึ้นบ้างก็เพียงเล็กน้อย รวมทั้งหน้าที่การงานก็ไม่ได้เจริญก้าวหน้าไปกว่าเดิม อีกทั้งยังมีอาจารย์ที่เพ่งเล็งผลการศึกษาที่ดูจะมีความกระตือรือร้นมากกว่าเธอ แต่อมราก็ยังคงอดทนสอนหนังสือต่อไปเพราะเธอไม่มีหนทางที่ไปทำอาชีพอย่างอื่น

อมราเป็นภพสะท้อนของข้าราชการที่ไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ เพราะเกิดความรู้สึกท้อแท้กับการทุ่มเทและตั้งใจทำงาน แต่กลับไม่ได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหวัง อีกทั้งค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงานก็ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย อมราจึงจำต้องอดทนทำงานตามหน้าที่ให้ผ่านพ้นไปเพียงวันๆ

“อติเทพ” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้น่าสนใจปัญหาข้าราชการไว้ 2 ตัว ดังนี้

แสนวงศ์เป็นข้าราชการในหน่วยงานราชการแห่งหนึ่ง แสนวงศ์เป็นคนต่างจังหวัดที่มีฐานะดีเพราะบ้านของเขาเป็นสถานขายบริการทางเพศ และเวียนพี่ชายของแสนวงศ์ก็ทำธุรกิจค้าผู้หญิง บ่อยครั้งที่แสนวงศ์เคยไปช่วยเวียนทำงาน ซึ่งทำให้เขามีเงินที่จะใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยจำนวนมากระหว่างปิดภาคเรียน จึงติดนิสัยรักความสบาย เมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีแสนวงศ์ได้สมัครรับราชการทันที เพราะไม่อยากกลับบ้านไปช่วยเวียนทำงานดังกล่าวอีก แสนวงศ์ปฏิบัติหน้าที่ราชการตามความรับผิดชอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โดยไม่ได้ใส่ใจ ยุ่งเกี่ยวหรือขัดขวางการกระทำของข้าราชการที่มีพฤติกรรมทุจริตประพฤติดมิชอบ

เมื่อแสนวงศ์มาทำงานราชการมีเงินเดือนจำนวนหนึ่งซึ่งไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายเหมือนก่อน แม้แสนวงศ์จะพยายามควบคุมการใช้จ่ายอย่างประหยัด แต่เขาก็ไม่

สามารถทนอยู่กับชีวิตที่อึดอัดได้ แสวงษ์จึงต้องกลับมาช่วยพี่ชายทำงานค้าผู้หญิงอีกครั้ง
ดังความคิดของแสวงษ์ที่ว่า

แสวงษ์เคยไม่เห็นด้วย เคยรังเกียจกับการค้าคนเคยต่อต้านและโต้เถียง แต่ในที่สุดเงินก็
ชนะ เมื่อความจำเป็นเกิดขึ้น อุดมคติของตนก็ละลายไป
คำ 'คน' เสียพักเดียว แสวงษ์ก็มีทุนอย่างเพียบพร้อม

(อิทธิพิศ. 2540 : 239-240)

แต่เมื่อทิวภรรยาของแสวงษ์ทราบความจริงว่าเขามีฐานะร่ำรวยเพราะการหา
รายได้จากการทำธุรกิจค้าผู้หญิง ทิวจึงได้ขอหย่าขาดกับแสวงษ์ ซึ่งแสวงษ์ก็ต้องรับภาระส่ง
เสียค่าเลี้ยงดูภรรยาแก่ทุกเดือนจนกว่าทิวจะแต่งงานใหม่

แสวงษ์เป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่เพิกเฉยต่ออุดมการณ์ ไม่มีจุด
มุ่งหมายที่ชัดเจนในการทำงานและขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ได้อุทิศเวลาให้
งานอย่างจริงจัง แต่แสวงษ์ก็ได้มุ่งหวังแสวงหาผลประโยชน์ใดๆ จากระบบราชการ

นายประชุม เป็นข้าราชการตำรวจระดับชั้นสัญญาบัตรวัยกลางคน มีเงิน
เดือนประจำตำแหน่งไม่มากมาย แต่นายประชุมมีภาระต้องเลี้ยงดูครอบครัว ภรรยาและลูกที่อยู่
ในวัยเล่าเรียน นายประชุมจึงใช้อำนาจหน้าที่หารายได้โดยการเป็นผู้ดูแลกิจการขายบริการ
ทางเพศให้กับแก๊วตาแม่เล้าเจ้าของกิจการ การที่นายประชุมเข้ามาดูแลกิจการให้กับแก๊วตาทำ
ให้ไม่มีอันธพาลกล้าเข้ามาหาเรื่องก่อความวุ่นวายเพราะเกรงกลัวอิทธิพลของนายประชุม
หรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ก็ไม่กล้าเข้ามาตรวจสอบเพราะความเกรงใจพวกพ้องใน
อาชีพเดียวกัน

นายประชุมมีนิสัยส่วนตัวที่เจ้าชู้ และแสดงกริยาลวนลามกับศรีออนลูก
บุญธรรมของแก๊วตาอยู่เสมอ เมื่อมีโอกาสนายประชุมจึงเข้าไปปลุกปล้ำศรีออนแต่นางแต่น
พี่เลี้ยงเข้ามาเห็นเหตุการณ์จึงขัดขวางการกระทำของนายประชุม นายประชุมบันดาลโทสะฆ่า
นางแต่นตาย แต่นายประชุมก็ไม่ได้ถูกจับกุมไปลงโทษ เพราะไม่มีใครในบ้านกล้าไปแจ้งความ
เนื่องจากเกรงกลัวอิทธิพลของนายประชุม หลังจากที่แก๊วตาเสียชีวิตและยกสมบัติทั้งหมดให้แก่
ศรีออนเพียงผู้เดียว ทำให้นายประชุมยิ่งผูกใจเจ็บศรีออนและพยายามหาเรื่องศรีออนมา
โดยตลอด

ต่อมาระยะหลังนายประทุมได้รู้จักกับเวียนนายหน้าค้าผู้หญิง และรู้สึกถูกใจชอบพอนิสัยกันเป็นพิเศษ อีกทั้งเวียนยังช่วยชีวิตนายประทุมนำส่งโรงพยาบาลตอนที่เขาป่วยหนัก นายประทุมจึงรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจของเวียน แต่นายประทุมทราบภายหลังว่าเวียน คือพี่ชายของแสนวงศ์สามีของศรีออน นายประทุมคิดกลับใจเพื่อเป็นการตอบแทนเวียนที่ได้ช่วยชีวิตเขาไว้ โดยไปขอโทษแสนวงศ์และศรีออน นายประทุมเดินทางไปบ้านศรีออนด้วยอาการมึนเมา อีกทั้งแสนวงศ์ก็ไม่ได้อยู่บ้านกับศรีออน ศรีออนเข้าใจผิดคิดว่านายประทุมจะเข้ามาทำร้ายตนจึงยิงนายประทุมเสียชีวิต

นายประทุมเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ โดยประพฤตินิยมชอบวางตัวไม่เหมาะสมกับที่เป็นผู้รักษากฎหมายใช้อำนาจหน้าที่แสวงหารายได้ในทางทุจริต แม้จะเป็นตำรวจแต่ก็เข้าไปดูแลกิจการขายบริการทางเพศให้แก่ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นภรรยาลับและทำผิดกฎหมายฆ่าคนตาย แล้วข่มขู่ไม่ให้ผู้ที่เห็นเหตุการณ์นำเรื่องไปแจ้งความ แม้ นายประทุมจะพยายามกลับตัว แต่เขาก็ไม่มีโอกาสทำเช่นนั้นเพราะการกระทำของเขาในอดีตทำให้เขาต้องตายทันทีที่กำลังจะเริ่มทำความดี

“กิ้งฟ้า” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้น่าเสนอปัญหาข้าราชการไว้ 2 ตัว ดังนี้

นายพล สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ อดีตเคยรับราชการทหารก่อนที่จะลาออกมาเป็นนักการเมืองตำแหน่งรัฐมนตรี นายพลมีพื้นฐานมาจากครอบครัวฐานะปานกลาง เมื่อมาเป็นนักการเมืองฐานะความเป็นอยู่ของนายพลก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีทรัพย์สินมากมาย เช่น คฤหาสน์หลังใหญ่ มีรถยนต์ราคาแพงหลายคัน มีเงินมากมายสำหรับใช้ชีวิตอย่างหรูหรา เกินกว่าเงินเดือนที่ได้รับจากตำแหน่งรัฐมนตรี ความฟุ้งเฟ้อดังกล่าวดำเนินมาจากการรับสินบนของนักธุรกิจ นายพลใช้อำนาจหน้าที่อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการค้าให้แก่ธุรกิจ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน อีกทั้งนายพลยังมีพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรม หมกมุ่นในกามารมณ์โดยไม่ประมาณสังขารของตนเอง เป็นเหตุให้นายพลเสียชีวิตเพราะหัวใจวายในขณะที่กำลังร่วมประเวณี

นายพลเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ โดยเห็นแก่ตัวยอมรับสินบนจากพ่อค้าเพื่อแลกกับการใช้อำนาจหน้าที่ประพฤตินิยมชอบช่วยเหลือและเอื้อผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้องเดียวกัน

“แก้อี๊ชาวในห้องแดง” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้นำเสนอปัญหาข้าราชการไว้ 2 ตัว ดังนี้

สาวตรีเข้ารับราชการในส่วนราชการแห่งหนึ่ง โดยไม่ได้ผ่านระบบการสอบคัดเลือกหรือผ่านขั้นตอนการตรวจสอบคุณสมบัติที่ถูกต้องของทางราชการ อีกทั้งความรู้ความสามารถที่ร่ำเรียนมาก็ไม่ตรงกับสายงานที่ทำ แต่ได้เข้ามาทำงานราชการเพราะเพื่อนสนิทของพ่อที่เป็นผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานนั้นให้อำนาจหน้าที่ฝากงานให้ การที่สาวตรีได้เข้าทำงานราชการอย่างง่ายดาย โดยไม่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบใดๆ ของทางราชการ ทำให้เธอไม่ตระหนักต่อความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ ยิ่งไปกว่านั้นสาวตรียังอาศัยกฎระเบียบของระบบราชการ ประพฤติมิชอบเบียดบังเวลาราชการไปเที่ยวกับเพื่อนสนิทโดยไม่เกรงกลัวความผิด เพราะมีใบลาป่วยเป็นหลักฐานที่อ้างได้อย่างแนบเนียนว่าตนไม่สบาย

สาวตรีเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ เพราะสาวตรีไม่เคยตั้งใจหรือมุ่งหวังที่จะทำงานราชการ อีกทั้งยังมีทัศนคติทางด้านลบต่อข้าราชการที่ประพฤติมิชอบโดยขาดแบบอย่างที่ดีงามให้เห็นและปฏิบัติตาม สาวตรีจึงไม่เห็นความสำคัญของการอุทิศตนปฏิบัติงานราชการให้สมบูรณ์

อธิบดีวิโรจน์เป็นข้าราชการระดับสูงในส่วนราชการแห่งหนึ่ง อธิบดีวิโรจน์ให้อำนาจหน้าที่เอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง ในลักษณะที่เรียกว่าการใช้ “เส้นสาย” รับสาวตรีเข้ามาทำงานเพราะเป็นลูกสาวของเพื่อนสนิทและประพฤติดนไม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกน้อง เช่น การไม่ตรงต่อเวลา มาทำงานสาย ถึงเวลาพักกลางวันก็ไปกินอาหารในร้านหรูหราราคาแพงไกลจากที่ทำงานทำให้เข้าทำงานสายหลายชั่วโมง พฤติกรรมมิชอบต่างๆ ของอธิบดีวิโรจน์ส่งผลให้ลูกน้องได้บังคับบัญชาขาดความศรัทธาในตัวอธิบดี

อธิบดีวิโรจน์เป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ให้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่มิชอบช่วยเหลือพวกพ้องของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องตามกฎหมายระเบียบของทางราชการ และขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่เบียดบังเวลาราชการไปหาความสุขส่วนตัว

“แม่ศรีบางกอก” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้นำเสนอปัญหาข้าราชการไว้ 3 ตัว ดังนี้

ทองทิพย์รับราชการเป็นนักกฎหมายที่มีความรู้ความสามารถพิเศษเกี่ยวกับแมลง แต่ไม่เอาใส่จริงจังกับงานราชการในหน้าที่ หรือเสียสละอุทิศตนเพื่องานราชการ ทองทิพย์หา

โอกาสไปรับทำงานพิเศษในเวลาราชการ โดยการไปเขียนโฆษณาที่สร้างรายได้ให้มากกว่างานประจำของตน แต่ที่ยังคงทำงานราชการเพราะเห็นว่าการราชการความมั่นคง มีสวัสดิการที่เป็นประกันให้มั่นใจว่าข้าราชการจะได้รับเงินตอบแทนมั่นคงไปตลอดชีวิต เหมือนกับ “น้ำบ่อทราย” ที่ไม่มีวันเหือดแห้ง

ทองทิวรับราชการไปได้อีกระยะหนึ่งก็เกิดความไม่สบายใจเพราะพฤติกรรมต่างๆ ของเขาอาจทำให้วงศ์ตระกูลเสื่อมเสียชื่อเสียง เนื่องจากบรรพบุรุษของเขาเคยเป็นข้าราชการสร้างแต่คุณงามความดีสะสมกันมาหลายชั่วอายุ ในที่สุดทองทิวจึงตัดสินใจลาออกจากราชการไปทำฟาร์มผักโบราณที่ปากช่องใช้ชีวิตอยู่แถบชานเมือง และเดินทางมาในเมืองเมื่อต้องส่งงานให้กับบริษัทโฆษณาเท่านั้น

ทองทิวเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์และขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ เบียดบังเวลาราชการไปทำงานพิเศษเพื่อแสวงหารายได้ให้แก่ตนเองแต่ยังมีสำนึกสำนึกได้ว่า ตนเองเป็นตัวจุดรั้งความเจริญก้าวหน้าของระบบราชการและเกิดความละอายใจจึงลาออกจากราชการ

แสงแดดรับราชการเป็นวิศวกรในหน่วยงานราชการแห่งโลกอนาคต เขาตั้งใจจะทำงานอุทิศตนเพื่อส่วนรวม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริตและพยายามรักษาผลประโยชน์ของทางราชการ เห็นได้จากเหตุการณ์ที่แสงแดดต้องเดินทางไปทำงานต่างจังหวัด แต่หลีกเลี่ยงการใช้สิทธิหน้าที่เบิกเงินค่าเดินทางเกินความจำเป็น เพราะต้องการช่วยประหยัดงบประมาณของทางราชการ ไม่เห็นแก่ความสบายส่วนตัว ตระหนักว่า “...ถ้าเราคนไทยทุกคนเห็นแก่ความสบายส่วนตัว ประเทศชาติจะเจริญไปได้หรือไม่” (แม่ศรีบางกอก. 2540 : 37)

แม้แสงแดดจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบเพียงใด แต่การกระทำของเขา กลับส่งผลให้หน้าที่การงานไม่เจริญก้าวหน้า ต้องพบอุปสรรคมากมายในการทำงานที่ทำให้รู้อ่อนล้าและหมดความอดทนที่จะมั่นคงต่อการประพฤติดีไปได้ตลอด แสงแดดจึงต้องค่อยๆ เปลี่ยนแปลงการทำงานของตัวเองเพื่อให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้

แสงแดดเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ แม้แสงแดดจะพยายามตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบและมีเจตนาดีต่อสังคมในการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม แต่แสงแดดก็ไม่สามารถฟันฝ่าอุปสรรคในการทำงานที่เต็มไปด้วยเพื่อนร่วมงานเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนไปได้ตลอด แสงแดดจึงต้องยอมละทิ้งอุดมการณ์ของ

ตนเอง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในที่ทำงาน อย่างไรก็ตามแม้แสงแดดจะไม่เหมือนแสงแดดคนเดิมที่เคร่งครัดในกฎระเบียบและปฏิบัติงานตามแนวทางเหมือนตอนที่เริ่มทำงาน แต่เขาก็ได้คิดแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง

ฟ้าแลบเพื่อนสนิทของทองทิว อดีตเคยทำเกษตรกรรมสวนผักโบราณ แต่ได้ขายต่อให้ทองทิว เพราะฟ้าแลบต้องการสมัครเป็นข้าราชการในหน่วยงานราชการแห่งหนึ่ง โดยมีเจตนาชัดเจนที่จะเข้ามาหาทางกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเอง ดังคำบอกเล่าของทองทิว ที่ว่า "...ฟ้าแลบ ประชาชนธรรมดา ซึ่งเวลานี้เข้าไปเป็นเพลย์บอย อยู่ในบางกอกรับราชการในตำแหน่งที่จะทำได้ทุกวิธีทาง" (แม่ศรีบางกอก. 2540 : 157)

ฟ้าแลบเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่มีความรักและตั้งใจที่ทำงานราชการ แต่ต้องการแฝงตัวเข้ามาในระบบราชการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองมากกว่าจะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

"สายบ่หยุดเส้นห์หาย" ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการให้น่าสนใจปัญหาข้าราชการ คือ

พจน์เป็นอาจารย์สอนวิชาศิลปะในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง พจน์ชอบวาดรูปและรักงานศิลปะ จึงมุ่งมั่นตั้งใจเรียน สิ่งที่ตนเองชอบด้วยความมานะอดทนและรู้จักประหยัดมัธยัสถ์เพื่อการศึกษาเพราะอุปกรณ์ในการเรียนวิชาศิลปะมีราคาแพง เมื่อพจน์สำเร็จการศึกษาก็สมัครทำงานในมหาวิทยาลัยที่เรียน ได้บรรจุเป็นข้าราชการตำแหน่งอาจารย์ผู้ช่วยสอน เขาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบและพยายามผลักดันตัวเอง บากบั่นจนได้รับทุนการศึกษาไปเรียนต่อที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี แล้วกลับมาถ่ายทอดความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาแก่ลูกศิษย์ แม้ในบางครั้งพจน์จะรู้สึกเบื่อหน่ายงานราชการที่มีเงินเดือนน้อย แต่พจน์ก็ยังอดทนเพราะชื่นชอบงานที่ทำและงานนี้ตรงตามความถนัดและความสามารถที่พจน์ได้ร่ำเรียนมาและที่สำคัญคือ เขาต้องทำงานชดใช้ทุนของมหาวิทยาลัย

พจน์เป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย พจน์จึงพยายามพัฒนาตนเองด้วยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่และได้ปรับเงินเดือนเพิ่มมากขึ้น

เรื่อง “พระจันทร์สีน้ำเงิน” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหาข้าราชการ คือ

สวัสดีเป็นข้าราชการตำแหน่งอาจารย์ผู้ช่วยสอนในมหาวิทยาลัย ที่เบื่อนายความซ้ำซากจำเจของงานสอนหนังสือ ไม่มีความสุขหรือรู้สึกสนุกกับการทำงาน ทำให้ไม่มีความกระตือรือร้นในการการปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบของตัวเอง สวัสดีมีงานพิเศษเป็นนักประพันธ์เขียนหนังสือและวาดรูปขาย เงินเดือนข้าราชการไม่เพียงพอกับรายจ่ายเธอต้องหารายได้เสริมมาจุนเจือครอบครัวเพราะมีภาระแบกรับเลี้ยงดูบุตรถึงสี่คน เนื่องจากได้หย่าขาดกับสามี บ่อยครั้งที่สวัสดีจำเป็นต้องเบียดบังเวลาราชการมาทำงานพิเศษ

นอกจากนี้ สวัสดียังละทิ้งการปฏิบัติหน้าที่หยุดงานไปต่างประเทศเป็นเวลานาน โดยไม่ส่งใบลาแจ้งให้หน่วยงานทราบถึงสาเหตุการลาตามกฎระเบียบของทางราชการ เธอถูกจับได้ว่านำเวลาหยุดงานราชการไปเขียนหนังสือ ทำให้ถูกคนบดตีซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชากล่าวตักเตือน ในที่สุดสวัสดีจึงลาออกจากงานเพื่อไปทำงานเขียนหนังสือตามความถนัดของตนเองอย่างจริงจังโดยไม่ต้องทำผิดกฎระเบียบของทางราชการอีก

สวัสดีเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเฉื่อยชาและขาดความรับผิดชอบ เธอไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของทางราชการเพราะไม่เห็นความสำคัญของงานราชการ นอกจากนี้ สวัสดียังมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย สวัสดีจึงทุ่มเทให้กับการทำงานพิเศษที่ได้รับค่าตอบแทนมากกว่าเงินเดือนข้าราชการ เพราะเธอต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง

เรื่อง “ฝันสีรุ้ง” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหาข้าราชการไว้ 3 ตัว ดังนี้

สมยศเป็นลูกเจ๊กชาวสวนที่ปลูกผักและดอกไม้ขาย ครอบครัวมีฐานะยากจน ไม่มีแม้กระทั่งเงินค่ารักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วยของแม่ จนแม่ต้องเสียชีวิต เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นแรงบันดาลใจให้สมยศมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนแพทย์ และพยายามจนสอบได้ในคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลศิริราช สมยศตั้งใจจะอุทิศตนช่วยเหลือรักษาคนไข้ที่ยากจน และไม่คิดดิ้นรนทำงานพิเศษเปิดคลินิกนอกเวลาเพื่อหารายได้เสริม แต่จะทุ่มเททำงานราชการอย่างเต็มความสามารถ

หลังจากสมยศสำเร็จการศึกษา สมยศเข้ารับราชการเป็นนายแพทย์ในโรงพยาบาลรัฐบาลได้เพียงระยะเวลาหนึ่งก็ลาออกมาทำงานในโรงพยาบาลเอกชนเพราะเห็นแก่

คำตอบแทนที่ได้รับจำนวนมาก สัมความตั้งใจดั้งเดิมของตนเองจนหมดสิ้น ทั้งยังพึ่งพาลำเพาคนรักในวัยเด็กซึ่งแต่งงานมีครอบครัวไปแล้วกับลูกชายรัฐมนตรีที่มีฐานะร่ำรวย สมยศให้ลำเพาหาทางช่วยเหลือส่งเขาไปศึกษาต่อต่างประเทศ โดยให้คำสัญญากับลำเพาว่าจะกลับมาใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ขณะที่สมยศศึกษาอยู่ที่ต่างประเทศเขาก็ไม่ได้มีความซื่อสัตย์ต่อลำเพา แต่กลับแอบจดทะเบียนกับผู้หญิงคนใหม่ที่มีฐานะร่ำรวย เพื่อให้ได้คอยช่วยเหลือในเรื่องเงินตอนที่เขากำลังเรียนอยู่ และหย่าขาดกับภรรยาคนที่ลำเพาเฝ้าการศึกษา

เมื่อกลับมาเมืองไทย สมยศสามารถใช้วิชาความรู้ที่เรียนมาแสวงหารายได้จากผู้ป่วยที่มีเงินอย่างเต็มที่ และสมยศพยายามสร้างสัมพันธ์ใหม่กับลำเพา แต่ลำเพาก็ไม่ยอมคืนดี เพราะทราบพฤติกรรมทุกอย่างในช่วงเวลาที่สมยศเรียนอยู่ต่างประเทศ สมยศจึงประพฤติตนหลอกลวงผู้หญิงที่มีฐานะร่ำรวยไว้คอยปกปิดและไม่คิดจริงจังกับผู้หญิงคนใด

สมยศเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ไม่ยึดมั่นอุดมการณ์ของตนเองที่จะตั้งใจทำงานเสียสละอุทิศตนช่วยเหลือชาวบ้านผู้ยากไร้ แต่ไม่มีความบากบั่นที่จะทำตามความตั้งใจของตนเองได้ สุดท้ายก็เลือกทำงานที่ได้รับคำตอบแทนที่สูง เพื่อความสุขสบายของตนเอง

รัฐมนตรีประจำ ในอดีตเคยรับราชการทหารตำแหน่งนายพลแต่ลาออกมาเป็นนักการเมืองตำแหน่งรัฐมนตรี ในการบริหารงานของรัฐบาลสมัยหนึ่งที่ท่านเป็นรัฐมนตรีหนังสือพิมพ์ได้เปิดโปงพฤติกรรมการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของท่านรัฐมนตรีในการรับสินบนเพื่อแลกเปลี่ยนกับการให้อภิสิทธิ์การค้าสุรแก่นักธุรกิจบางกลุ่ม แต่ไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะเอาผิดท่านรัฐมนตรีได้ เพราะท่านนำเงินที่ได้มาไปฝากไว้ในธนาคารที่ประเทศอังกฤษ และแอบซื้อบ้านไว้เมื่อมีเหตุฉุกเฉินที่จะต้องหนีออกนอกประเทศ

เมื่อท่านรัฐมนตรีประจำกลับมารับตำแหน่งรัฐมนตรีอีกสมัยหนึ่ง ท่านรัฐมนตรีก็ยังมีพฤติกรรมที่ไม่ต่างไปจากเดิม ลงทุนกระทั่งให้ชิงชั้นลูกชายของตนแต่งงานกับลำเพาลูกสาวของนายชิงที่ต้องการเกี่ยวดองกัน เพื่ออาศัยอำนาจของรัฐมนตรีอำนวยความสะดวกให้แก่ธุรกิจ โดยได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน รัฐมนตรีปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่นานก็ถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทุจริตประพฤตินิชอบ ไม่เพียงเท่านั้นชิงชั้นลูกชายซึ่งมีพฤติกรรมรักร่วมเพศถูกคู่นอนหม่าชิงทรัพย์ เสียชีวิตอย่างน่าสมเพช ภรรยาของท่านรัฐมนตรีเสียใจแทบकुศลดีไม่อยู่ และกล่าวโทษว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดเรื่องเลวร้ายทั้งหมดเป็นเพราะผลกรรมจากการที่รัฐมนตรีโกงกินบ้านเมือง

รัฐมนตรีประจำเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน โดยการทุจริตประพฤติดมิชอบใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาเอื้อผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง

โม เป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงต่างประเทศ ทำงานประจำสถานทูตไทยในประเทศฝรั่งเศส โมแต่งงานกับผู้หญิงที่มีอายุแก่กว่า แต่มีฐานะร่ำรวยและมีสวนผักต้นให้เขามีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ต่อมาเมื่อโมพบกับลำพาลีซึ่งมาเที่ยวพักผ่อนที่ปารีสในงานเลี้ยงสังสรรค์ที่บ้านเพื่อนก็เกิดถูกใจหลงรัก ถึงขนาดกลับบ้านไปบอกเลิกกับภรรยา ทำให้ภรรยาของโมเสียใจจนคุ้มคลั่งควบคุมสติไม่อยู่ กระโดดตึกฆ่าตัวตาย เมื่อภรรยาเสียชีวิตโมจึงไร้คนที่จะมาสนับสนุนทั้งเรื่องการเงินและค่าครองชีพ เพราะโมมีเงินเดือนไม่เพียงพอจ่ายเกียรติยศในอาชีพข้าราชการที่โมเคยพอใจก็ไม่สามารถช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีขึ้น เพราะโมเป็นข้าราชการที่ไม่มีผลงานให้ผู้บังคับบัญชาเห็น จึงไม่ได้รับการพิจารณาเลื่อนตำแหน่ง โมจึงตัดสินใจลาออกจากราชการและกลับเมืองไทย

เมื่อกลับเมืองไทยโมได้พบกับลำพาลีอีกครั้ง ในขณะนั้นลำพาลีได้แต่งงานใหม่แล้วโมจึงให้คำสัญญากับลำพาลีว่าจะรอลำพาลี ในขณะเดียวกันโมก็ได้สมัครเป็นเลขานุการของคุณหญิงวัยกลางคนที่มีฐานะร่ำรวย แต่โมก็ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นเลขานุการให้คุณหญิงเพียงอย่างเดียว โมยังทำให้คุณหญิงมีความสุขในเรื่องการมรดกอีกด้วย โมเลือกชีวิตที่สุขสบายมีผู้หญิงที่มีฐานะมั่นคงคอยเลี้ยงดูมากกว่าที่จะต้องทนลำบากทำงานราชการ โมไม่สามารถปิดพฤติกรรมของตนเองได้นาน ลำพาลีก็ทราบความจริงทุกอย่างและตัดสินใจเลิกกับโม

โมเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ โดยไม่มีความสามารถในการทำงาน แต่เข้ามาเป็นข้าราชการได้เพราะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นและมุ่งหวังเพียงเกียรติยศในตำแหน่งหน้าที่มากกว่าที่จะตั้งใจทำงาน

“สร้อยสลัปสี” ผู้เขียนสร้างตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหาข้าราชการไว้ 2 ตัว ดังนี้

ไพลินเป็นข้าราชการตำแหน่งอาจารย์ผู้ช่วยสอนในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งที่ไม่มีโอกาสได้สอนนักศึกษาอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ เพราะเป็นเพียงอาจารย์ผู้ช่วยสอนที่ยังต้องคอยฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาและไพลินต้องเก็บเกี่ยวประสบการณ์การสอนไปอีกนาน บางวันไพลินจึงแทบจะไม่มัวงานให้ทำ ไพลินใช้เวลาว่างออกไปทำกิจกรรมผ่อนคลายความ

เบื่อหน่ายด้วยการดูหนัง เข้าร้านหนังสือ ทั้งๆ ที่อยู่ในเวลาในราชการและงานราชการก็ไม่น่าดึงดูดใจให้ไพลินทุ่มเททำงานอย่างเต็มความสามารถเพราะมีค่าตอบแทนน้อยไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ไพลินคิดเสมอว่าหากมีลู่ทางก็คงจะต้องลาออกจากราชการไปทำงานอย่างอื่น

ไพลินเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ เพราะไม่มีความภูมิใจในตำแหน่งหน้าที่ที่ไม่ได้ใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ของตนเองอย่างเต็มที่ อีกทั้งไพลินยังไม่มีความพยายามที่จะแสวงหาความรู้หรือโอกาสที่จะส่งเสริมพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปกว่าเดิม และยังใช้เวลาราชการให้หมดไปโดยไม่ก่อประโยชน์แก่หน่วยงานและแอบทำเรื่องส่วนตัวในเวลาราชการ

ครูเชียวสองแสงเป็นอาจารย์สอนวิชาคณิตศาสตร์ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในชนบท ไพลินเป็นลูกศิษย์และเป็นคนเปลี่ยนชื่อใหม่ให้ครูบุญศรีว่าครูเชียวสองแสง เพื่อให้เข้ากลุ่มของสร้อยสลบสี บุคคลต่างๆ ที่อยู่ในความทรงจำของไพลินตั้งแต่เด็กๆ ครูเชียวสองแสงปลูกฝังให้นักเรียนชอบวิชาคณิตศาสตร์ โดยให้เหตุผลว่าคนที่เก่งคำนวณ คือ คนที่ฉลาดมีมันสมองเฉียบแหลมและสามารถประสบความสำเร็จในการทำงานทุกอย่าง ส่วนคนที่เรียนคำนวณไม่รู้เรื่อง คือ คนโง่ ดังคำพูดของครูเชียวสองแสงที่ว่า

“วิชาเลขคณิต...หรือทุกวิชาในแขนงคำนวณนั้น นักเรียนควรจะสนใจให้มากๆ ทำคำนวณได้ดีจะได้คะแนนดี นักเรียนคงจะเคยได้ยินสุภาษิตที่ว่า ‘ศิษย์เก่งเลขครูรักเป็นนักรบ’ ได้ ถึงตรงนี้หล่อนทำท่าค้อนฉัน “ถ้าใครเก่งคำนวณ ต่อไปก็จะได้ดีได้ดี คนเกลียดคำนวณนั้นไม่ปรากฏว่าเขาตัวรอดได้เลย”

(สร้อยสลบสี. 2540 : 86)

ครูเชียวสองแสงไม่ชอบนักเรียนที่ไม่เก่งคณิตศาสตร์ซึ่งรวมทั้งไพลินด้วย ครูเชียวสองแสงแสดงความไม่พอใจเมื่อไพลินไม่สามารถทำตามคำสั่งของเธอได้ จึงว่ากล่าวด้วยวาจาดูด้นและทำโทษเธอ โดยไม่เคยถามเหตุผลว่าทำไมไพลินจึงไม่เข้าใจวิชาที่เธอสอน นอกจากนี้ ครูเชียวสองแสงยังมีพฤติกรรมส่วนตัวที่ไม่เหมาะสมในเรื่องระสนิยมรักร่วมเพศ และแสดงความรักต่อกันอย่างไม่ระมัดระวัง ที่บริเวณบ้านพักครู ในเขตของโรงเรียน ครูเชียวสองแสงสอนที่โรงเรียนแห่งนี้ได้ไม่นานก็ย้ายไปเป็นครูใหญ่ที่โรงเรียนประจำจังหวัดในจังหวัดที่ใกล้เคียง

ครูเชี่ยวชาญสองแสงเป็นภาพสะท้อนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ เป็นครูที่ไม่มีการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้ดีขึ้นหรือแตกต่างไปจากเดิม ไม่สามารถ จูงใจให้นักเรียนหันมาสนใจวิชาที่ครูเชี่ยวชาญสองแสงสอน อีกทั้งครูเชี่ยวชาญสองแสงก็ยังมีใจอคติ ลำเอียงกับนักเรียนที่เรียนหนังสือไม่เก่งในวิชาที่ครูเชี่ยวชาญสองแสงสอน

จากการที่ได้ศึกษาภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา จำนวน 18 เรื่อง พบว่า ผู้เขียนได้สร้างตัวละครข้าราชการที่สะท้อนปัญหาข้าราชการไว้ ทั้งหมด 32 ตัว ซึ่งสามารถแบ่งปัญหาข้าราชการตามสาเหตุออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง
2. ปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ

1. ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง

ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง หมายถึง ปัญหาของข้าราชการที่มีพฤติกรรม ไม่เหมาะสมให้อ่านาจนหน้าที่ประพฤตินับชอบแสวงหาผลประโยชน์ เพียงเพื่อสนองความต้องการ ของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่เกิดจากตัวของข้าราชการ ในนวนิยาย ของ สุวรรณี สุคนธา สามารถแบ่งได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

- 1.1 ปัญหาด้านอุดมการณ์
- 1.2 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่
- 1.3 ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

1.1 ปัญหาด้านอุดมการณ์

อุดมการณ์ คือ ความคิด ความตั้งใจ และความมุ่งมั่นที่ข้าราชการจะยึดถือ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและปฏิบัติตนให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย เพื่อให้เกิดประโยชน์ แก่ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่ พรศักดิ์ ผ่องแผ้วและกระมล ทองธรรมชาติ (2539 : 147-149) กล่าวถึงเรื่องอุดมการณ์ของข้าราชการ สรุปได้ว่า "อุดมการณ์เป็นระบบความคิดหรือแนว ความคิดที่มีส่วนผลักดันให้เกิดพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งทำให้คนเรามีความ ต้องการที่จะทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงจุดหนึ่งซึ่งคนเราถือว่าดีเลิศ" ข้าราชการ ที่มีหลักการยึดถือหรือมีอุดมการณ์ในการทำงาน จึงเสมือนมีกรอบปฏิบัติไม่ให้ประพฤติไปใน

ทางที่มีขอบ แต่มีข้าราชการบางประเภทที่ขาดความสำนึกในอุดมการณ์ต้องการเข้ามาทำงานราชการเพียงหวังกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเอง โดยไม่ได้กระทำความดีที่ก่อให้เกิดประโยชน์เพื่อส่วนรวม ข้าราชการประเภทดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาข้าราชการ ซึ่งพบว่า สุวรรณิ์ สุคนธา เสนอภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการด้านอุดมการณ์ไว้ 3 ประการ คือ

- 1.1.1 ข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์
- 1.1.2 ข้าราชการไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์
- 1.1.3 ข้าราชการวางตัวเพิกเฉยต่ออุดมการณ์

1.1.1 ข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์

ข้าราชการที่ขาดความสำนึกในอุดมการณ์ คือ ข้าราชการที่ไม่ได้เสียสละอุทิศตนทำงานให้แก่ส่วนรวม แต่ต้องการเข้ามาทำงานราชการเพื่อหวังกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเอง

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ พบว่าผู้เขียนสร้างตัวละครที่นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ในตัวละครทั้งหมด 18 ตัว คือ ประสงค์ นายอำเภอ นายแพทย์ภัคดี ทาน ชลัท ผู้พัน อธิบัติทองแถม ผู้หมวดอาหาร นาย นายอำพัน ประชุม นายพล สวัสดิ์ อธิบัติวิโรจน์ ทองทิว ฟ้าแลบ ทานรัฐมนตรี โมดังตัวอย่างต่อไปนี้

ประสงค์ ในเรื่อง “เรื่องของเกด” ประสงค์ทราบดีว่าเงินเดือนข้าราชการน้อยมากหากเทียบกับงานในภาคเอกชน แต่ประสงค์ก็เลือกที่จะเป็นข้าราชการ เพราะเขาคิดว่างานราชการเป็นงานที่สบายและมีความมั่นคง อีกทั้งยังมีช่องทางที่สามารถใช้อำนาจหน้าที่ แสวงหาผลประโยชน์ได้ไม่ยาก ดังคำพูดของประสงค์ที่ว่า

เขาเคยเยาะเย้ยสันติกับเกดว่า

“ทำงานบริษัท ให้เขาใช้จนหัวปักหัวปำ สู้กะเราทำราชการก็ไม่ได้”

“บริษัทได้เงินเดือนมากนี่คะ” เกดเถียง หล่อนทำให้เขารู้ว่าหล่อนไม่พอใจให้เขาเห็น

“โง่” เขากะแทกเสียง “เราก็พลอยโง่ไปด้วย ทำบริษัทก็ปีก็ไม่รวย กินนอกกินในไม่ได้ทั้งนั้น”

(เรื่องของเกด. 2540 : 574)

ท่าน ในเรื่อง “ทองประกายแสง” ท่านลาออกจากการเป็นข้าราชการประจำหลังจากที่ได้กอบโกยผลประโยชน์มาได้มากพอ เพราะตั้งใจนำเงินมาลงทุนสมัครเป็นนักการเมืองเนื่องจากต้องการมีอำนาจที่มากกว่าเดิม เพื่อให้แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองได้เพิ่มขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นการขาดจิตสำนึกในอุดมการณ์ด้านการปฏิบัติหน้าที่รับใช้ประชาชนและประเทศชาติ

“ท่านทำราชการแต่ลาออกเสียก่อน ้วย...! เขาว่าท่านฉลาดโกยไว้ได้หลายสิบล้าน...ล้าน บาทนะคะไม่ใช่ล้านกับ

(ทองประกายแสง. 2540 : 563)

ฟ้าแลบ ในเรื่อง “แม่ศรีบางกอก” ฟ้าแลบเข้ามาเป็นข้าราชการเพราะมีจุดประสงค์และตั้งใจจะเข้ามากอบโกยผลประโยชน์ โดยไม่ได้มีความตั้งใจจะทำงานราชการด้วยความชอบหรือมุ่งหวังจะทำประโยชน์ให้ประเทศ เพราะแค่สนใจเมื่อครั้งที่เป็นเกษตรกรทำไร่ ผักโบราณแล้วโดนรัฐบาลเรียกเก็บภาษีมากมาย ดังคำพูดของทองทิพที่กล่าวถึงฟ้าแลบที่ว่า

“...เดี๋ยวนี้เขาเข้าบางกอกไปเป็นหนุ่มเจ้าสำราญ สมัครเป็นลูกจ้างของรัฐบาลในหน้าที่ที่เขา
กะแล้วว่าจะโกงให้รวยให้ได้ แก่แล้วรัฐบาลที่เก็บภาษีเขาแบบถอนขนห่าน”

(แม่ศรีบางกอก. 2540 : 144)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหาข้าราชการ ซึ่งเกิดจากตัวข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์ ทั้ง 18 ตัว พบว่า พฤติกรรมของข้าราชการเหล่านี้แยกเป็น 2 กลุ่ม คือ มีความตั้งใจจะเข้ามาทำงานราชการเพื่อกอบโกยผลประโยชน์โดยไม่คิดที่สร้างคุณความดีให้แก่สังคม กลุ่มที่สองคือ ไม่มีความตั้งใจจะทำงานราชการแต่เมื่อเข้ามาทำงานแล้วก็มีได้สนใจประพฤติตนให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ซึ่งข้าราชการทั้งสองแบบล้วนปราศจากจิตสำนึกทางอุดมการณ์ที่ข้าราชการพึงมี

1.1.2 ข้าราชการไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์

ข้าราชการไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ หมายถึง ข้าราชการที่มีความคิดและพฤติกรรม การทำงานของตนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยยอมปฏิบัติตามหรือเห็นชอบกับความ คิดของข้าราชการส่วนใหญ่ที่ประพฤติมิชอบ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง โดยมีเรื่องค่าตอบแทนที่ข้าราชการได้รับมาเป็นแรงจูงใจที่มีอิทธิพลทำให้ข้าราชการต้องละทิ้ง อุดมการณ์ที่ตั้งงาม ดังที่ ทิพาวดี เมฆสวรรค์ (2540 : 39) ได้กล่าวไว้ว่า “ข้าราชการ บางคน สบต้อ่านาเงินและอำนาจมืด บางคนว่าน่าจะเป็นคนที่มีอุดมการณ์หรือความกล้ามากกว่านี้ แต่เอาจริงๆ แล้ว ข้าราชการผู้นั้นอาจถูกอำนาจเงินและอำนาจมืดให้ลดอุดมการณ์และความ กลัวลงไปได้”

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ไม่สามารถยึดมั่นใน อุดมการณ์ พบว่า ผู้เขียนสร้างตัวละครที่น่าเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ในตัวละครทั้ง หด 6 ตัว คือ ผู้กองดำเกิง โกเมศ อมรา แสงแดด พจน์ สมยศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้กองดำเกิง ในเรื่อง “เขาชื่อกานต์” ผู้กองดำเกิงมีความตั้งใจทำงาน เพื่อช่วยเหลือส่วนรวมตั้งแต่ครั้งที่ยังเรียนอยู่ในโรงเรียนนายร้อย เมื่อสำเร็จการศึกษาผู้กอง ดำเกิงก็ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความทุ่มเทตามอุดมการณ์และต่อต้านข้าราชการที่พฤติกรรมที่มิชอบ แต่เขาต้องประสบปัญหาในการทำงานเพราะเป็นเพียงข้าราชการกลุ่มเล็ก ๆ ที่อยู่ท่ามกลาง สิ่งแวดล้อมของข้าราชการส่วนใหญ่ที่ประพฤติมิชอบ ทำให้ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานไม่ ชอบหน้า ตำแหน่งหน้าที่การงานไม่เจริญก้าวหน้า ดำเกิงจึงไม่มีความมั่นคงพอที่จะอดทนบาก บันประพฤติดีไปได้ตลอด ดังคำพูดของดำเกิงที่ว่า

“...สมัยผมยังเป็นนักเรียนนายร้อยผมก็มีอุดมคติที่จะทำราชการเพื่อช่วยชาติบ้านเมืองเต็มที่...”

“...ที่แรกก็อุดมการณ์จัดอย่างหมอนี้แหละ แต่ผมทำไปไม่ได้ตลอดหรอก อย่างคำที่เขาว่าเอา ไม่ซึกัดไม้ซุงนะ ทำอะไรไม่เหมือนเขา เขาก็เขม่นเอา แม้ว่าเราจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับเขาก็ตามเถอะ เอาเถอะ ผมพูดให้หมอฟังได้แค่นี้แหละ พูดไปพูดมาชักจะวุ่น หมอก็เป็นคนฉลาด คิดดูเองก็ แล้วกันว่าควรจะทำตัวยังไง” เขาจบคำพูดด้วยเหล้าตามเคย เขารอให้กานต์ออกความเห็น เมื่อกานต์ยังคงนิ่ง เขาก็พูดต่อไปว่า “ในที่สุดผมก็เป็นผมอย่างนี้แหละ ทำราชการรอขึ้นเงินเดือน

ตบเจ็ก ตบแป๊ะบ้างตามระเบียบ กินเหล้าไปวันๆและพอรวยแล้วก็ย้ายเข้ากรุงตำรวจอื่นจะดีจะเลว
ผมไม่รู้แต่ผมเป็นของผมนอย่างนี้"

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 277-278)

จากคำพูดของดำเกิงข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกท้อแท้ของ
ข้าราชการที่ไม่เคยได้รับผลตอบแทนเพื่อเป็นกำลังใจจากการตั้งใจปฏิบัติหน้า มีหน้าซ้ำยังก่อให้เกิด
เกิดความเดือดร้อน แก่ตนเอง ดำเกิงจึงละทิ้งอุดมการณ์ที่มีอยู่ และใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผล
ประโยชน์เพื่อตนเอง ดังคำพูดของดำเกิงที่ว่า

"ทำดีไปเถอะ" เขาพูดขึ้นอีก "แล้วผมจะเห็นว่าเหนื่อยเปล่า สมัยนี้คนเราเขาเลิกทำความดี
กันแล้วละหมอ หาเงินเข้ากระเป๋าดีกว่า" เขาพวยเรือกันไปเรื่อยๆขณะที่พูด "ไอ้เพื่อนผมคนหนึ่ง
มันเล่าให้ฟัง มันแทบตายไม่ได้เลื่อนยศกะเขาสักที เดียวนี้มันเลิกแล้ว เอาทุกทำดีกว่า"

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 269)

โกเมศ ในเรื่อง "ลูกรัก" โกเมศเป็นข้าราชการหนุ่มไฟแรงตำแหน่ง
สถาปนิก โกเมศปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดในกฎระเบียบและยึดถือความถูกต้องเป็นสำคัญ
เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของราชการ กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างในรายงานที่ไม่ถูกต้อง
โดยไม่เกรงกลัวว่าจะเกิดความขัดแย้งกับผู้บังคับบัญชา ซึ่งอาจนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเอง
ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านความคิดของวิภาตเพื่อนสนิทที่ว่า

กะอีแค้นงานราชการ ใครๆเขากันอย่างชนิดที่ว่าเข้าขามเย็นขามแต่โกเมศตั้งอกตั้งใจนัก
ทำงานอย่างเต็มที่ หุ่่มเทศวิดให้กับงานราชการ อย่างที่เขาไม่เคยเห็นใครเขาทำมาก่อน โกเมศดูแล
แบบของทางราชการถ้วนถี่ จัดข้อกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับเหนือขึ้นไปเกือบทุกครั้งเวลามีการ
ประชุมลงงานของรัฐบาล

(ลูกรัก. 2540 : 26)

ถึงแม้ว่าโกเมสจะพยายามปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางในอุดมการณ์ของตนเองเพียงใดแต่โกเมสก็เป็นแค่ข้าราชการกลุ่มเล็กๆ ในองค์กร ซึ่งยากที่จะต่อต้านการประพฤติมิชอบของข้าราชการส่วนใหญ่ได้ ในที่สุดโกเมสก็ต้องยอมถูกกลืนหรือเปลี่ยนแปลงการทำงานของตนเองตามสิ่งแวดล้อม

... โกเมสทำหน้าที่เปรียบเสมือนตัวน็อตเล็กๆ เพียงตัวเดียวในเครื่องจักรใหญ่ ไม่มีโกเมสเครื่องจักรนั้นก็ยังคงเดินไปด้วยดี ไซ้ว่าจะหยุดขัดข้องเพราะน็อตตัวนี้เมื่อไร

แล้ววันหนึ่งโกเมสก็คงคิดได้เอง ว่าควรจะทำอย่างไรจึงจะรุ่งเรืองในราชการ เวลานี้โกเมสเพิ่งจะเรียนจบ อุดมคติจากมหาวิทยาลัยจากมหาวิทยาลัยยังคุกรุ่น รอเวลาอีกไม่นานความแข็งขันทั้งมวลก็จะคลายลง

(ลูกรัก. 2540 : 27)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้สะท้อนให้เห็นว่าการที่ข้าราชการไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์เป็นเรื่องที่มีทางเกิดขึ้นได้สูงกับข้าราชการที่เคยประพฤติดี ขณะนี้โกเมสยังเป็นหนุ่มโสดตัวคนเดียวที่มุ่งมั่นตั้งใจทำงานตามที่ได้เรียนมาอย่างแรงกล้า ไม่ช้าก็เร็วเมื่อถึงเวลาที่เกิดความจำเป็น เช่น การแบกรับภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว

"เด็กเพิ่งจบใหม่ก็อย่างนี้ แก่อุดมคติ พอมีความจำเป็นมีลูกมีเมียเข้า ใช้อุดมคตินั้นก็หดยาไป จำไม่ได้เสียด้วยซ้ำว่าเคยมีอุดมคติ นับถือแต่พระเจ้าเงินตราเท่าเดียว ไม่เชื่อก็คอยดู"

(ลูกรัก. 2540 : 56)

การปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดของโกเมสพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับสิ่งแวดล้อมของเพื่อนร่วมงานที่ประพฤติมิชอบ ทำให้โกเมสทำงานอย่างลำบากจนทำให้เกิดความท้อแท้ยิ่งไปกว่านั้นก็คือตัวข้าราชการเองที่ไม่สามารถยับยั้งชั่งใจหรือฝืนต่อความปรารถนาที่จะแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง ดังคำพูดของโกเมสที่ว่า

...มันยากนะสมัยนี้"

"หมายความว่าอย่างไร"

"คือเราจะครองตัวได้ดีได้ยาก" โกเมศตอบ "สิ่งแวดล้อมแย่ง สิ่งยั่วยุมันมากของล่อใจ เหล่านี้ไม่ว่าใครก็คงตะบะแตกเข้าสักวันหนึ่ง"

(ลูกรัก. 2540 : 11)

นอกจากข้าราชการจะยอมพ่ายแพ้ต่อแรงปรารถนาที่จะแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองแล้ว อีกสาเหตุหนึ่งของการไม่ยึดมั่นอุดมการณ์ คือ ความรู้สึกว่าตนเองหมดไฟ" วางตัว Ning เจยไม่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ดังที่ผู้เขียนผ่านพฤติกรรมของ อมรา ในเรื่อง "สามเงา" อมราเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งที่เกิดความเบื่อหน่ายการสอนและระอาบรรยากาศในห้องเรียนที่นักศึกษาไม่ให้ความสนใจในวิชาที่เรียน เพราะรู้สึกของตัวเองไม่ใช่คนรุ่นใหม่ที่มีอุดมการณ์เหมือนครั้งที่เข้ามาทำงานครั้งแรกอีกแล้ว ดังที่ผู้เขียนบรรยายผ่านความคิดของอมราที่ว่า

อมราก้าวเข้าห้องบรรยายอย่างขุ่นใจ หล่อนเบื่องานสอนเหลือรับ โดยเฉพาะที่แห่งนี้ซึ่ง นักศึกษามีได้เห็นว่าวิชาที่หล่อนสอนนั้นสำคัญ

หล่อนกวาดตาดูนักศึกษาซึ่งหายไปกว่าครึ่ง พวกที่อยู่ก็สบตากับอาจารย์ด้วยท่าทีที่ไม่สบายใจนัก

นึกอยากเรียนก็เรียน ถ้าไม่นึกอยากก็ไม่เข้าเสียเฉยๆ อมราคิดต่อไป หล่อนปิดหนังสืออย่างใจลอย ไม่มีเรี่ยวแรงที่จะซักถามถึงพวกที่หายไปอย่างทุกครั้ง

ประเทศชาติจะพัฒนาได้อย่างไรหนอ อมราคิดนอกเรื่องอีกแล้ว อันที่จริงคุณภาพของ นักศึกษาจะด้อยลงไปอย่างไรนั้น อมราไม่น่าจะวิตกเป็นทุกข์ นักศึกษาไม่เรียนหล่อนก็น่าจะสบายใจที่ไม่ต้องเคี่ยวเข็ญกันให้มาก และเป็นความจริงที่ว่าทั้งอาจารย์และนักศึกษาต่างก็ไม่มี ความสนใจด้วยกัน

...หรือว่าความคึกคักตื่นเต้นที่สอนของอมราหมดไปเสียแล้ว

มันค่อยๆกร่อน หมายความว่าอุดมคติที่จะทำงานที่จะสอนนักเรียนให้ดีที่สุด

กร่อนไปตามเวลาที่ผ่านมา ผิดกับเมื่ออมราจบใหม่ๆ โดยสิ้นเชิง

หล่อนผ่านออกจากประตูห้องด้วยความโล่งใจที่ได้สอนผ่านไปอีกชั่วโมงหนึ่ง ซึ่งก็คงจะไม่ใช่ ความผิดของอมราแต่ผู้เดียว นักศึกษาที่หล่อนเพิ่งจะจากมาก็คงนึกเช่นเดียวกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจะสอน...จะเรียนกันไปทำไมหนอ...อมราเดินใจลอยผ่านมาตามระเบียบ

...เด็กเขาอยากได้แค่ประกาศนียบัตร ปริญญาบัตรเพื่อหางานทำ เขาไม่ได้ต้องการความรู้จริงๆ เหนอ

(สามเงา. 2540 : 239-240)

สมยศ ในเรื่อง “ฝันสืรุง” สมยศมุ่งมั่นที่จะเรียนหมอเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยที่ยากจนเหมือนกับแม่ของเขาที่ไม่สบายจนเสียชีวิตเนื่องจากไม่มีเงินเป็นค่ารักษาพยาบาล สมยศคิดจะทุ่มเวลาทั้งหมดให้แก่งานราชการ โดยไม่มุ่งหวังความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่และแสงหารายได้พิเศษนอกเวลาราชการ เหมือนกับที่หมอส่วนใหญ่ในสังคมทำกัน ดังบทสนทนา ระหว่าง สมยศกับลำเพาที่ว่า

“ฉันเลือกเรียนหมอ”

“โอ๊ย สมยศ เธอจะเป็นหมอนหรือนี่ ใ้จ้จ”

สมยศในตาเศร้าลงเมื่อพูดว่า

“เพราะว่าแม่ฉันตาย โดยที่เราไม่มีเงินเงินรักษานะเอง ฉันเลยอยากเป็นหมอ ฉันจะช่วยรักษาคคนจนๆ”

ลำเพายิ้ม “ไม่จริงมั้ง”

“ทำไม” สมยศหน้าแดง “เธอคิดหรือว่าคนจนไม่ใช่คน”

ไม่ใช่ยังงั้น คือว่า...อือ...” ลำเพาทำตาลอย “คือยังงั้นตอนแรกๆ พวกหมอยๆ เขาก็คิดอย่างงั้นทุกคน จะออกไปช่วยชาติช่วยรักษาคคนยากคนจน แต่ในที่สุดเงินก็ชนะทุกสิ่งทุกอย่างแม้กระทั่งอุดมการณ์ที่ตัวเองเคยมี”

สมยศครุ่นคิดอยู่ครู่หนึ่ง

“อาจจะจริงก็ได้ หมอเดี๋ยวนี๊ จบหมออย่างเดียวยังไม่พอดึงดันรนไปเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะโรค แล้วพวกนี้ก็ร่ำรวยไป...แต่ว่าฉันจะไม่เป็นยังงั้นหรอกลำเพา ฉันจะเป็นแค่หมอธรรมดาๆ รักษาโรคทั่วไป...”

ลำเพาหัวเราะ

“คอยดูกันต่อไปไหมสมยศว่าเธอจะรักษาอุดมคติของเธอไว้ได้ไหม ตอนนี้อย่างไรก็ยังเจ็บใจที่แม่ตายโดยไม่มีเงินรักษาแต่อีกหน่อยเธอจะลืมไปเอง ค่อยๆ ลืม แล้วเธอก็จะเป็นอีกคนหนึ่งจะหัวเราะอุดมการณ์เก่าๆ ที่เธอเคยมีเสียด้วยซ้ำไป ถึงฉันจะไม่ได้เรียน แต่ก็พอจะเห็นๆ บ้างหรอกว่าคนเราน่ะคอยแต่จะลืมตัวเมื่อมีเงินแล้ว”

(ฝันสืรุง. 2540 54-55)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้สะท้อนให้เห็นว่า แม้สมยศจะมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำงานเพื่อส่วนรวม แต่การยึดมั่นปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมการณ์ให้สำเร็จลุล่วงได้นั้นไม่ถ้ง่ายนักกระทั่งลำเพาเพื่อนสนิทของสมยศก็ได้กล่าวปราชญ์สมยศไว้ว่าไม่มีทางจะปฏิบัติหน้าที่ตามที่ใดตั้งปณิธานได้ เพราะอำนาจเงินจะทำให้สมยศยอมเปลี่ยนแปลงความ

ตั้งใจของตนเอง ซึ่งเมื่อสมัยสำเร็จการศึกษา เขาได้ทำงานเป็นหมอในโรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่งแต่ไม่ได้ประพฤติตนตามที่ได้ตั้งใจอย่างที่สุด ซึ่งลำพาวผู้ที่เคยกล่าวปณามาสสมัยได้ทราบเรื่องด้วยตนเอง ในครั้งไปเยี่ยมชิงชันสามที่โรงพยาบาลเอกชนที่สมัยทำงานอยู่ ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านความคิดของลำพาวที่ว่า

เห็นจะลืมนุดมการณ์เก่าๆ แล้วมัง ลำพาวรำพึง ในเมื่อในโรงพยาบาลนี้เป็นโรงพยาบาลของ
เศรษฐกิจ

(ฝันสืรุ่ง. 2540 : 196)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการในด้านการไม่ยึดมั่นอุดมการณ์ พบว่า ข้าราชการที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามเป้าหมายในอุดมการณ์ของตนเองอย่างเคร่งครัดไปได้ตลอดนั้นเป็นไปได้ยากลำบาก เพราะต้องใช้ความอดทนในการเผชิญอุปสรรคที่แวดล้อมไปด้วยข้าราชการประเภทที่เห็นแก่ตัว กล่าวได้ว่าในช่วงแรกที่เริ่มทำงาน ข้าราชการเหล่านี้จะทุ่มเททำงานตามความตั้งใจในแนวทางที่ดีอย่างมีเป้าหมาย แต่หลังจากที่ประสบปัญหาในการทำงาน เช่น ตำแหน่งหน้าที่ไม่เจริญก้าวหน้า ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานเขม่น แม้ข้าราชการพยายามตั้งใจทำงานเพียงใดแต่ก็ไม่มีระบบการประเมินผลงานที่ทำให้เห็นความแตกต่างไปจากข้าราชการที่ประพฤติมิชอบเท่ากับทำไปก็เสมอตัว ข้าราชการเหล่านี้จึงค่อยๆ ปรับเปลี่ยนการทำงานตนเองกลืนเข้ากับระบบของข้าราชการที่ประพฤติมิชอบ

1.1.3 ข้าราชการวางตัวเพิกเฉยต่ออุดมการณ์

ข้าราชการวางตัวเพิกเฉยต่อการทำงาน คือ ข้าราชการที่ทำงานเฉพาะที่ อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนให้ผ่านพ้นหรือเสร็จสิ้น โดยไม่มีความกระตือรือร้นต่อการปรับปรุงหรือพัฒนาศักยภาพการทำงานของตนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่วางตัวเพิกเฉยต่ออุดมการณ์ พบว่าผู้เขียนสร้างตัวละครที่นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวเพียงตัวเดียว คือ แสนวงษ์

แสนวงษ์ ในเรื่อง "อดีตพิเศษ" แสนวงษ์เป็นข้าราชการที่ไม่เคยใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและไม่เคยทำตัวขัดขวางเพื่อนข้าราชการที่ประพฤติ

มิชอบ แสวงษ์ทำงานตามหน้าที่ของตนเองโดยไม่ได้สนใจถึงแวดลอมว่าใครจะเป็นยังไง ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า

ในบรรดาเพื่อนข้าราชการด้วยกัน แสวงษ์ได้ชื่อว่าเป็นคนมีสะอาดคนหนึ่ง ใครๆ ก็ว่ากันว่า เพราะแสวงษ์มีฐานะดีจึงไม่จำเป็นต้องกิน ไม่ว่าจะคำเล็กหรือคำใหญ่ แต่ถ้าใครจะกิน แสวงษ์ก็ไม่ได้ขัด เขาทำเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ได้อย่างสบายใจ เรียกว่า แสวงษ์ทำได้เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง

(จิตติเพศ. 2540 : 269)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหาข้าราชการซึ่งเกิดจากตัวข้าราชการที่วางตัวเพิงเฉยต่ออุดมการณ์ พบว่า ข้าราชการประเภทนี้มีพฤติกรรมที่ไม่มุ่งได้หวังแสวงหาผลประโยชน์จากทางราชการ แต่ข้าราชการก็ไม่ได้เสียสละทำงานเกินหน้าที่ของตน เพียงทำงานให้ผ่านพ้นไปโดยไม่ได้คาดหวังคุณภาพงานที่เพิ่มขึ้นหรือคิดพัฒนาการทำงานของตนเองให้ดีขึ้น

1.2 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่

ข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเป็นปัญหาข้าราชการที่ทำลายความมั่นคงของระบบราชการ ส่งผลกระทบต่อการบริหารกิจการบ้านเมือง ทำให้ประชาชนเสื่อมความศรัทธาไม่ ยอมรับนับถือข้าราชการและคลายความเชื่อมั่นในระบบราชการ ซึ่งผู้เขียนได้สะท้อนข้าราชการที่ประพฤติมิชอบไว้ 5 รูปแบบคือ

- 1.2.1 การเบียดบังเวลาราชการ
- 1.2.2 การใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง
- 1.2.3 การรับสินบน
- 1.2.4 การยกยอกทรัพย์สินของทางราชการ
- 1.2.5 การวางอำนาจอยู่เหนือประชาชน

1.2.1 การเบียดบังเวลาราชการ

การเบียดบังเวลาราชการ คือ ข้าราชการไม่ตั้งใจหรือขาดการเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยใช้เวลาราชการหมดไปกับเรื่องส่วนตัวและทำงานอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง

กับงานราชการเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ดังคำกล่าวของ อรุณ รักธรรม (2533 : 189) ที่กล่าวถึงลักษณะข้าราชการที่มีพฤติกรรมเบียดบังเวลาราชการ ไว้ว่า

เป็นบุคคลประเภทมาสายกลับก่อน ไม่สนใจทั้งงานและมนุษย์โดยเฉพาะประชาชนที่มาติดต่อด้วย ปฏิบัติงานฮึดอาดซึกซ้า ขาดสามัญสำนึกของความเป็นเจ้าขององค์การและงาน ถือว่าจะทำมากทำน้อยเราก็รับเงินเดือนทุกเดือนความดีความชอบก็ไม่มีค่าไม่ปรากฏก็พาดไป 1 ชั้น บางท่านอยู่ที่ไหนนานๆ ก็หันไปทำธุรกิจส่วนตัวบ้าง อาชีพรับราชการเป็นอาชีพรอง ส่วนอาชีพหลักนั้นคือ งานบ้าน ทำสวน ทำเหมืองแร่โอบไปโอบมา ทุกเข้ามาเซ็นชื่อบนสำนักงาน พอสายก็หายตัว พวกนี้มักจะพูดน้อยทำน้อย จะอย่างไรก็ดี ถ้านายถ้ามถึงงานก็รับปากไว้ก่อนว่าทำได้ ทำสำเร็จแล้วค่อยคิดแก้ปัญหา เอาทีหลัง

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ประพฤติมิชอบเบียดบังเวลาราชการ พบว่าผู้เขียนสร้างตัวละครที่นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ในตัวละครทั้งหมด 11 ตัว คือ ประสงค์ นายอำเภอ ชิดเชื้อ รส ชิดเชื้อ โกเมศ สาวิตรี อธิบดีวิโรจน์ ทองทิว แสงแดด สวัสดิ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายอำเภอ ในเรื่อง “เขาชื่อกานต์” จากเหตุการณ์ครั้งที่มีคนมานั่งรอพบนายอำเภอทั้งที่เลยเวลาพักกลางวันมาแล้วแต่นายอำเภอก็ยังไม่มาทำงาน สะท้อนให้เห็นการเบียดบังเวลาราชการของข้าราชการระดับผู้บังคับบัญชาที่ประพฤติตนไม่เป็นแบบอย่างให้กับลูกน้อง

“แต่คุณต้องคอย ท่านยังไม่กลับจากรับประทานอาหารเลยครับ”

“แต่นี้มันบ่ายสองโมงแล้ว” เขาผู้นั้นดึง

“นั่งคอยเถอะครับ เดี่ยวท่านก็มา”

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 333)

นายชลัท ในเรื่อง “ด้วยปีกของรัก” นายชลัทเป็นข้าราชการระดับหัวหน้าในส่วนราชการแห่งหนึ่ง ที่ไม่ได้อยู่ปฏิบัติงานในที่ทำงาน สะท้อนภาพการละเลยหน้าที่และไม่สนใจการทำงาน ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบที่เสียหายตามมาทีหลังได้ เพราะหัวหน้ามิได้

ดูแลตรวจสอบความถูกต้องของงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน ดังบทสนทนาระหว่างนายชัลห์กับรองลูกชาย

“ไม่ไปทำงานหรือครับ” รองถาม เขานั่งลงตรงข้ามกับบิดา.....

“พ่อไปทำมาแล้วนะ บอกตั้งก็ร้อยครั้งว่าโง่งานราชการนะจะมีอะไรนักหนา เรื่องเดียวทำกันตั้งสิบคนกว่าจะมาถึงมือให้พ่อเขินนานจนลืมไปเลย แล้วขอให้คิดดูหน้าที่ของพ่อมันมีอยู่แค่นั้นจริงๆ แหละนะ”

“คุณพ่อไม่เคยอ่านเรื่องที่เขินเลยหรือครับ” รองท้วง หันไปยิ้มกับภาวนาที่เยิ้มหน้า ออกมา

“หิวไหมจ๊ะ”

“ขอบคุณครับพี่นา” รองยิ้มมากขึ้น “อะไรก็ได้ครับถ้ากรุณา”

“...เมื่อไหร่ล่ะ”

“ผมว่าคุณพ่อไม่เคยต้องอ่านเรื่องที่ต้อเขินเลยหรือครับ”

นายชัลห์ทำหน้าคร่งยิ้มครึ่งปีง

“บอกตรงๆ ะไอ้ลูกแก้ว พ่อก็อ่านมั้งไม่อ่านมั้งไปตามเรื่อง เขาทำงานกันตั้งเยอะแยะจะผิดพลาดได้ยังไงจริงไหมรองคิดดูซิ รับผิดชอบกันตั้งกี่คนจนกว่าถึงมือพ่อ”

(ด้วยปากของรัก. 2515 : 277-278)

สาวิตรี ในเรื่อง “เก้าอี้ขาวในห้องแดง” สาวิตรีเบียดบังเวลาราชการหนึ่งงานไปเที่ยวกับเพื่อน โดยไม่เกรงกลัวความผิดเพราะมีใบลาป่วยเป็นหลักฐานที่จะอ้างได้ว่าตนเองไม่สบาย ดังบทสนทนาระหว่างสาวิตรีกับบุรพาเพื่อนของเขาที่ว่า

“ราชการล่ะ”

สาวิตรียกไหล่

“เราก็ส่งใบลา...ป่วย หรือก็จรรยาอะไรๆ ก็ได้ทั้งนั้นที่มันไม่เป็นความจริง”

“เขาไม่รู้หรือ”

“เขาไหนล่ะ”

“ก็...” รู้สึกถึงความนุ่มสบายของเบาะรถคันดี “เจ้านายของสาวิตรีนะซี เขาจะว่ายังไง อยู่ดีๆ ก็ไม่ไปทำงาน”

“ก็...” สาวิตรีเลียนท่วงทำนองการพูดของบุรพา หล่อนยิ้ม “ป่วยนี่นะ”

“แต่เธอก็ไม่ได้ป่วยจริง”

"จันซี" สาวตรีว่า "โอ้...อย่าเดือดร้อนใจไปหน่อยเลย ใครๆ เขาก็ยังรักกันทั้งนั้นส่งไปลาป่วยมี
ใบตรวจแพทย์เสียหน่อยก็...เท่านั้น"

"แล้วใบตรวจแพทย์ล่ะ"

"ไปเอามาจากหมอ"

"แต่เธอไม่ได้ป่วยจริง" นูรพาย้าประโยคเดิม

สาวตรีหัวเราะเต็มที่

"ตาย! ยังจะมีคนซื้อหลงเหลืออยู่อีกหรือในโลกนี้...นี่แน่ะเบ๊ยกจ๊ะ อย่าทำเป็นซื้อไปหน่อย
เลย...ใคร ๆ เขาก็ทำอย่างนี้"

(เก้าอี้ขาวในห้องแดง. 2541 : 301-302)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหา
ข้าราชการ ซึ่งเกิดจากตัวข้าราชการที่ประพฤตินิยมชอบโดยการเบียดบังเวลาราชการ พบว่า
ข้าราชการจะใช้เวลาราชการเพื่อทำเรื่องส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์กับงาน
ราชการ โดยละเลยการปฏิบัติหน้าที่และไม่สนใจถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับงานในหน้าที่
ความรับผิดชอบของตน

1.2.2 ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือพวกพ้อง

การใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือพวกพ้อง หมายถึง ข้าราชการใช้อำนาจ
หน้าที่โดยไม่คำนึงถึงความเสมอภาค เป็นธรรม และถูกต้อง แต่ต้องการเกื้อกูลเพื่อนฝูงหมู่ญาติ
พี่น้องของตนให้ได้รับผลประโยชน์ โดยไม่แยกแยะเรื่อง "ส่วนตัว" ออกจากเรื่อง "ส่วนรวม"
ดังคำกล่าวของ อุทัย หิรัญโต (2530 : 112) ที่กล่าวถึงการช่วยเหลือระบบเครือญาติใน
วงราชการว่า "ก่อให้เกิดลัทธิหนึ่ง เรียกว่า ลัทธิเกื้อหนุน (nepotism) ซึ่งเป็นลัทธิที่ใช้ในการรับ
คนเข้ามาทำงานหรือการพิจารณาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ตลอดจนให้ความดีความชอบจะ
พิจารณาจากบุคคลที่เป็นเครือญาติหรือพวกพ้องของตนก่อน เพื่อผลประโยชน์ของพวกพ้องและ
ตนก่อน"

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ประพฤตินิยมชอบในรูปแบบ
การใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือพวกพ้อง พบว่าผู้เขียนสร้างตัวละครที่นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะ
ดังกล่าวไว้ในตัวละครทั้งหมด 8 ตัว คือ นายแพทย์ภักดี ผู้พัน นาย โกเมศ นายอำพัน
นายพล อธิปัตติโรจน์ ท่านรัฐมนตรี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายแพทย์ภักดี ในเรื่อง “เขาซื้อกานต์” นายแพทย์ภักดีเป็นข้าราชการระดับสูงในกรมอนามัยที่ใช้อำนาจหน้าที่สั่งการให้ส่งหมอกานต์ไปดูงานที่ต่างประเทศตามคำขอร้องของโตมรซึ่งเป็นญาติสนิท โดยไม่ได้พิจารณาตามเหตุผลและความถูกต้อง ดังบทสนทนาระหว่างนายแพทย์ภักดีกับโตมรที่ว่า

“ผมมีเรื่องจะขอให้คุณอาช่วย” โตมรพูดขึ้น

“เต็มใจช่วย เต็มใจ คิดว่าช่วยได้หรือ”

“ได้แน่เทียวครับ เพราะเรื่องนี้อยู่ในกำมือของคุณอา” เขานั่งตรงอยู่ครู่หนึ่งก่อนจะพูดต่อไปว่า “ตำแหน่งคุณอาคงใหญ่พอที่จะเซ็นสั่งให้ผู้อยู่ในบังคับบัญชาไปเมืองนอกได้สบายใช่ไหมครับ”

(เขาซื้อกานต์. 2516 : 392)

ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นว่า การที่นายแพทย์ภักดีมีพฤติกรรมการนำเรื่องส่วนตัวมาปะปนกับเรื่องงาน แม้จะรู้ว่าการออกคำสั่งบังคับให้หมอกานต์ไปดูงานที่ต่างประเทศจะผิดกฎระเบียบของทางราชการก็ตาม แต่ก็ไม้อาจจะปฏิเสธได้เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเองที่ต้องพึ่งพาโตมรในการทำธุรกิจ ดังบทสนทนายระหว่างนายแพทย์ภักดีกับโตมรที่ว่า

“อาต้องสอบถามดูว่าเขามั่งมีประมาณหรือเปล่า”

“ไม่มีก็ใส่เข้าไปได้นี่ครับ”...

“เขา อยากไปมากเชียวหรือ คนนั้นนะ”

“เอ” โตมรทำหน้าเรียบ “ผมก็ไม่ทราบเหมือนกัน แต่ว่า...ผมอยากให้เขาไป”

นายแพทย์หนึ่งแต่ก็ไม่กล้าเอ่ยถามว่าเหตุใดจึงต้องทำเช่นนั้น โตมรคงจะมีเหตุผลของเขา และเหตุผลของโตมรจะไม่สำคัญเลย หากว่าเขาไม่มีอิทธิพลทางการเงินหนุนหลัง

(เขาซื้อกานต์. 2516 : 398)

ผู้หมวดดำเกิง ในเรื่อง “เขาซื้อกานต์” ผู้หมวดดำเกิงมีหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายบ้านเมืองมาลงโทษ แต่ในทางปฏิบัติผู้หมวดดำเกิงกลับยกเว้นการจับผู้กระทำความผิดบางกลุ่มซึ่งเป็นข้าราชการด้วยกัน เพราะถือว่าพวกพ้องเดียวกันยอมยกเว้นให้การช่วยเหลือกันและกัน ดังบทสนทนายระหว่างผู้หมวดดำเกิงกับหมอกานต์ที่ว่า

"ก็ตำรวจเล่นเอง ตำรวจที่ไหนมันจะมาจับละ"

"ผมมาถึงว่ามันผิดกฎหมายหรือเปล่า ไม่ได้หมายความว่าคุณนะตำรวจไม่จับ"

"เอาเงินละก็ผิดทั้งนั้น ใช้พวกชาวบ้านจะติดไฟต๋องกันก็ต้องขออนุญาตเล่นได้ถึงเที่ยงคืน ต้องตีตัวใช้พวกอำเภอเล่น ตำรวจเล่นไม่เห็นต้องขออนุญาตใคร"

(เขาซื้อกานต์. 2516 : 333)

นายประชุม ในเรื่อง "อิตถีเพศ" ผู้เขียนเสนอภาพสะท้อนการช่วยเหลือพวกพ้องที่กระทำความผิดของตำรวจด้วยกัน ดังเหตุการณ์ที่ประชุมนายตำรวจผู้ดูแลธุรกิจสถานบริการทางเพศของแก้วดาที่บ้านดาลโทะสะฆ่าคนตาย เพราะโมโหที่เข้ามาห้ามไม่ให้เขาข่มขืนศรีออลลูกสาวบุญธรรมของแก้วดา แต่เขาก็สามารถลอบย่นวลจากการรับโทษอยู่ได้ ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านความคิดของศรีออลว่า

เช่นเดียวกับที่นางแต่นมาสิ้นชีวิตลงในบ้าน ผู้มาก็เห็นตัวกันอยู่ แต่ทุกคนก็ทำเมินเฉย ไม่มีใครจะคิดแจ้งตำรวจจับนายประชุม แม้กระทั่งศรีออลเองก็เพียงแต่นึกแว่นขึ้นมา แล้วความคิณนั้นก็ผ่านเลยไป เป็นทำนองว่าตำรวจยอมจะช่วยเหลือพรรคพวกเดียวกัน และศรีออลก็ไม่ชอบที่จะไปที่โรงพัก มันไม่ใช่สถานที่ที่นำไปนัก

(อิตถีเพศ. 2540 : 333)

นาย ในเรื่อง "ดอกไม้ในป่าแดด" นายเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้หมวดอาหารที่มีความสนิทสนมกันเป็นการส่วนตัวเพราะต่างร่วมมือและรู้เห็นกันในการใช้อำนาจหน้าที่ประพฤติมิชอบแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง เมื่อผู้หมวดอาหารเดือดร้อนโดนสอบสวนในคดีเรียกรับสินบนจากพ่อค้ายาเสพติด ผู้หมวดอาหารจึงได้ขอร้องนายให้ช่วยเหลือตนเอง ดังคำบอกเล่าของนาย ที่ว่า

"เขาให้ผมช่วย" นายโธ่ต่อไป ดูเขาภูมิใจที่ใครๆ ก็จะต้องมาขอความช่วยเหลือจากเขาให้วิ่งเต้นทางผู้หลักผู้ใหญ่

(ดอกไม้ในป่าแดด. 2540 : 352)

"เรามีตำรวจจับหรือเปล่า"

"ก็ตำรวจเล่นเอง ตำรวจที่ไหนมันจะมาจับละ"

"ผมมาถึงว่ามันผิดกฎหมายหรือเปล่า ไม่ได้หมายความว่าคุณนะตำรวจไม่จับ"

"เอาเงินละก็ผิดทั้งนั้น ใช้พวกชาวบ้านจะติดไฟต๋องกันก็ต้องขออนุญาตเล่นได้ถึงเที่ยงคืน ต้องตีตัวให้พวกอำเภอเล่น ตำรวจเล่นไม่เห็นต้องขออนุญาตใคร"

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 333)

นายประชุม ในเรื่อง "อิติพิศ" ผู้เขียนเสนอภาพสะท้อนการช่วยเหลือพวกพ้องที่กระทำความผิดของตำรวจด้วยกัน ดังเหตุการณ์ที่ประชุมนายตำรวจผู้ดูแลธุรกิจสถานบริการทางเพศของแก้วตาที่บันดาลโทสะฆ่าคนตาย เพราะโมโหที่เข้ามาห้ามไม่ให้เขาข่มขืนศรีออนลูกสาวบุญธรรมของแก้วตา แต่เขาก็สามารถลอยนวลจากการรับโทษอยู่ได้ ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านความคิดของศรีออนว่า

เช่นเดียวกับที่นางแต่นมาสิ้นชีวิตลงในบ้าน ผู้มาก็เห็นตัวกันอยู่ แต่ทุกคนก็ทำเมินเฉย ไม่มีใครจะคิดแจ้งตำรวจจับนายประชุม แม้กระทั่งศรีออนเองก็เพียงแต่นึกแวบขึ้นมา แล้วความคิดนั้นก็ผ่านเลยไป เป็นทำนองว่าตำรวจย่อมจะช่วยเหลือพรรคพวกเดียวกัน และศรีออนก็ไม่ชอบที่จะไปที่โรงพัก มันไม่ใช่สถานที่ที่น่าไปนัก

(อิติพิศ. 2540 : 333)

นาย ในเรื่อง "ดอกไม้ในป่าแดด" นายเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้หมวดอาหารที่มีความสนิทสนมกันเป็นการส่วนตัวเพราะต่างร่วมมือและรู้เห็นกันในการใช้อำนาจหน้าที่ประพฤตินิยมชอบแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง เมื่อผู้หมวดอาหารเดือดร้อนโดนสอบสวนในคดีเรียกรับสินบนจากพ่อค้ายาเสพติด ผู้หมวดอาหารจึงได้ขอร้องนายให้ช่วยเหลือตนเอง ดังคำบอกเล่าของนาย ที่ว่า

"เขาให้ผมช่วย" นายโอ้ต่อไป ดูเขาภูมิใจที่ใครๆ ก็จะต้องมาขอความช่วยเหลือจากเขา ให้วิ่งเต้นทางผู้หลักผู้ใหญ่

(ดอกไม้ในป่าแดด. 2540 : 352)

อธิปัตติโรจน์ ในเรื่อง “เก้าอี้ขาวในห้องแดง” อธิปัตติโรจน์ใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือให้สาวตรีลูกสาวของเพื่อนสนิทเข้ามาทำงาน โดยไม่ได้ผ่านระบบการสอบคัดเลือกหรือผ่านขั้นตอนการตรวจสอบคุณสมบัติที่ถูกต้องของทางราชการ ดังบทสนทนาระหว่างอธิปัตติโรจน์กับพ่อของสาวตรีที่ว่า

และเบื้องหลังการเข้าทำงานของสาวตรินั้น ก็มีอยู่เพียงว่า
 “ลูกอ้วนจบมัณฑนศิลป์ ยังไม่มีงานทำเลย”
 “ไปที่กรมซี จะหาให้สักตำแหน่งหนึ่ง...อ้อ...ถามหน่อยเถอะว่า ไอ้มัณฑนศิลป์นี่มันวิชาอะไรกันนะ”
 “ตบแต่งบ้านเรือนให้สวยงาม”
 สาวตรีได้ยินแล้วก็อยากจะค้านว่า หล่อนเรียนมามากกว่านั้น แต่ดูเหมือนบิดาของสาวตรีก็จะมี ความเข้าใจเพียงเท่านั้นจริงๆ
 หล่อนได้งานทำง่าย ๆ ด้วยประการเช่นนี้เอง

(เก้าอี้ขาวในห้องแดง. 2540 : 170-171)

โกเมศ ในเรื่อง “ลูกรัก” ในตอนที่โกเมศชวนให้วิภาตเพื่อนสนิทมาทำงานราชการในหน่วยงานเดียวกับเขาเพราะนายอำพันผู้บังคับบัญชาของเขาจะให้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือให้วิภาตได้เข้ามาทำงาน โดยไม่ต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยการสมัครงานที่ถูกต้องของทางราชการ ดังบทสนทนายระหว่างโกเมศกับวิภาตที่ว่า

“ต้องมีการสอบแข่งด้วยซิไหม” วิภาตขัดแย้ง “เบื่อดีตรงนี้แหละ”
 “สอบเป็นธรรมเนียมไปอย่างนั้นเอง ตามระเบียบราชการ ถ้าเขาจะเอาเราจะต้องทำไงๆ ก็ต้องได้วันยังค่ำ”
 “เดี๋ยว...แล้วคนที่เขามาสอบจริงๆ ละ เช่นว่าเขาไม่มีงานจริงๆ ไม่มีเงิน เราไปแย่งตำแหน่งเขาหรือเมศ”
 “ใช่...แต่ก็ช่วยไม่ได้”
 วิภาตนิ่งไปครู่หนึ่ง
 “แต่ภาคก็ต้องได้ เพราะคุณอำพันอยากให้เรา คนอื่นไม่เกี่ยว”
 “ถ้าเขาเก่งกว่าเราละ เขาไม่มีสิทธิ์จะได้หรือ”
 “คราวนี้ไม่ได้แน่ เพราะมีเบื้องหลัง”

วิภาตสินหน้าเสียวลงไปอย่างเห็นถนัด

“จะทำราชการก็ต้องหัดทำใจเอาไว้ นี่แหละคือคนไทยเห็นแก่พวกพ้องมากกว่า ความสามารถ”

(ลูกรัก. 2540 : 96)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหาข้าราชการ ซึ่งเกิดจากตัวข้าราชการที่ประพฤติมิชอบในรูปแบบการใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือพวกพ้อง พบว่ามี 3 ลักษณะ คือ เป็นการช่วยเหลือเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้พวกพ้อง การช่วยเหลือให้พวกพ้องพ้นความผิดและการช่วยเหลือฝากงาน ซึ่งสังเกตว่าข้าราชการที่มีพฤติกรรมดังกล่าวจะเป็นข้าราชการที่มีตำแหน่งหน้าที่ระดับสูงที่มีอำนาจสั่งการ ความเกื้อกูลกันในระบบเครือข่ายหรือระบบพวกพ้องร่วมสายงานมีอิทธิพลที่ทำให้ข้าราชการเข้าข้างพรรคพวกของตน บุคคลใดที่รู้จักสนิทสนมหรือมีความเกี่ยวข้องกับข้าราชการย่อมได้เปรียบในลักษณะของการมีเส้นสายที่จะอำนวยความสะดวกประโยชน์ให้แก่กันและกันอย่างไม่มีสิ้นสุดส่งผลที่ไม่เป็นธรรมแก่ประชาชนโดยทั่วไป

1.2.3 การรับสินบน

การรับสินบน หมายถึง การที่ข้าราชการยินยอมรับเงินหรือเรียกยกรังค่าตอบแทนจากภาคเอกชน หรือเต็มใจเปิดช่องทางให้ภาคเอกชนจ่ายเงินสินบนในลักษณะของการจ่ายเงิน “ใต้โต๊ะ” หรือ “ค่าน้ำร้อนน้ำชา” ให้แก่ข้าราชการเพื่อหลบเลี่ยงกฎระเบียบของทางราชการ เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์และการบริการที่สะดวกรวดเร็ว ดังที่ บุปผาชาติ ปันติตัน, กิตติพันธ์ ศรีวรรณวิทย์ และ อาภาวดี พันธุ์มาวดี (2541 : 6) ได้ให้ความหมายการติดสินบนไว้ว่า “ค่าตอบแทนที่ตัวแทนจ่ายหรือเจ้าพนักงานแสวงหาเพื่อแลกเปลี่ยนกับการช่วยเหลือเป็นพิเศษ”

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ทุจริตประพฤติมิชอบในรูปแบบการรับสินบน พบว่าผู้เขียนสร้างตัวละครที่นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ในตัวละครทั้งหมด 9 ตัว คือ นายอำเภอ ผู้กองดำเกิง ผู้หมวดอาทร นาย โกเมศ นายอำพัน ประชุม นายพล ทานรัฐมนตรี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้หมวดอาหาร ในเรื่อง “ดอกไม้ในป่าแดด” ผู้หมวดอาหารข่มขู่เรียกรับเงินสินบนจากพ่อค้ายาเสพติดเพื่อยกเว้นการจับกุม ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านคำพูดของ “จัน” นักข่าวซึ่งเล่าเรื่อง พฤติกรรมมิชอบของนายอาหารให้เชียดลูกสาวฟัง

“มีหลายรายที่เขาว่า” จันมองดูหน้าจันอย่างเกรงใจ แต่เขาก็ไม่นึกอยากจะหยุดพูด “คุณพ่อคุณรี้ดไถเงินจากเขา”

“...เขาพบคุณพ่อคุณ ไปกับลูกน้อง คุณพ่อคุณอาจจะได้ข่าวว่าเขาค้าขายทางนี้ หรืออาจจะมีส่วนเห็นไม่ชอบมาพากลเลยบอกลูกน้องปาดรดเข้าขวางหน้า”

ฟังดูเหมือนเรื่องในหนัง จันนึกแต่ไม่ได้เอ่ยขัดให้เสียอารมณ์

“คันได้เคยยานิดๆหน่อยๆ กับปืนเถื่อนกระบอกรุ่นหนึ่งในเกะรต เป็นของคนขับ คุณพ่อคุณก็ว่า... เอ้อ...จะเอาความผิดว่าจันเถอะ”

“...คุณพ่อคุณเอาแสนสองหมื่น ถ้าจะให้ปล่อย จะเอาเงินสดเช็คไม่เอา เสียคนนั้นเขาว่า เขาไม่มีจะเอาเงินสดที่ไหนไปให้ตั้งแสน สองแสน คุณพ่อคุณว่า ถ้าไม่มี เอาเงินในกระเป๋าทั้งหมดก็ได้

“...ตกลงเสียคนนั้นก็ให้ตามที่ขอ คุณพ่อคุณได้แสนหนึ่ง อีกสองหมื่นให้ลูกน้องที่ไปด้วย เชียด เกลียดผมขึ้นอีกมากไหม”

จันนิ่งในใจอับยศอดดูเหลือประมาณ

(ดอกไม้ในป่าแดด. 2516 : 298-299)

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเสนอเงินสินบนระหว่างข้าราชการกับข้าราชการด้วยกันเอง ในกรณีการช่วยเหลือเรื่องความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของ ผู้หมวดอาหาร ในเรื่อง “ดอกไม้ในป่าแดด” ผู้หมวดอาหารต้องการมีตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้น เพราะจะได้ใช้อำนาจหน้าที่หาผลประโยชน์ได้ง่ายขึ้น เขาจึงยอมทำทุกวิถีทางเพื่อเป็นการเอาใจเจ้านาย ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านคำพูดของ

“...คุณอาหารวิ่งเต้นมาก ขนาดยอมให้นายทุกอย่าง...ถึงว่าด้านายต้องการคุณ คุณอาหารก็จะต้องยกให้ เพียงเพื่อแลกกับตำแหน่งที่ต้องการ”

(ดอกไม้ในป่าแดด. 2540 : 235)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหา ข้าราชการที่ทุจริตประพฤติมิชอบรับสินบน พบว่า ข้าราชการจะใช้อำนาจหน้าที่เรียกรับสินบน เพื่อแลกเปลี่ยนกับการยกเว้นการลงโทษผู้ที่กระทำความผิด

1.2.4 การยกยอกทรัพยากรสินของทางราชการ

การยกยอกทรัพยากรสินของทางราชการ คือ ข้าราชการกระทำการลักลอบ นำเงินหรือเครื่องใช้ที่เป็นสมบัติของทางราชการไปใช้ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับทางราชการ ดังคำกล่าวของ โสภณ สรวิพจน์ (2539 : 64) ที่ว่า "การใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบในลักษณะของการเบียดบังเงิน และทรัพยากรสินของทางราชการมาเป็นของตนเองโดยมิชอบเป็นลักษณะของการบังหลวง"

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ทุจริตประพฤติมิชอบในรูปแบบ การยกยอกทรัพยากรสินราชการ พบว่าผู้เขียนสร้างตัวละครที่นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ในตัวละครทั้งหมด 3 ตัว คือ ประสงค์สามีของเกต นายอำเภอ นายชลัท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ประสงค์ ในเรื่อง "เรื่องของเกต" ประสงค์ทำงานรับราชการเป็น สถาปนิกในหน่วยงานราชการแห่งหนึ่ง เขามีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในการใช้อำนาจหน้าที่ของตนยกยอกเงินราชการ ซึ่งผู้เขียนเสนอให้เห็นว่าเงินที่ได้มาโดยมิชอบเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ แม้แต่เกตภรรยาของประสงค์เองก็ไม่ยอมรับ ดังบทสนทนาระหว่างประสงค์กับเกตที่ว่า

"อย่างคุณจะเรียกว่าคอร์รัปชันได้ไหมคะ" เกตถามเขาเสียงใส หล่อนทำหน้าซื่อจนเขาไม่อาจ ดุด่าได้อย่างใจคิด

"จะเรียกว่าอะไรก็ได้ แต่เรามีเงินก็แล้วกัน!"

"คุณอย่าเรียกเราซิคะ" หล่อนร้อง เกตเกลียดนักหนาคนที่ไม่ซื่อตรงกินนอกกินใน "ฉันไม่เกี่ยวกับคุณหรอก!"

"จะไม่เกี่ยวได้อย่างไร อย่างลืมว่าเกตเป็นเมียผม"

"ไม่เกี่ยวหรอก เพราะฉันไม่ได้ใช้เงินของคุณ"

"ก็จริง" เขาพูดหน้าตาเฉย "แต่ข้าวของในบ้านนี้เป็นของเราทั้งสองคนใช่หรือไม่" เขาขึ้นเสียงดัง "มันก็ใช้เงินที่เกตเรียกมันว่าคอร์รัปชันนั่นแหละ ใช้ซื้อของที่เกตให้อยู่ในบ้านนี้"

เขาตอบโต้ะแก้อีข้างๆตัว “นี่...นั่น...โน้น” เขาชี้ไปในครัวและรอบๆตัว
เกดรู้สึกเจ็บใจจนไม่อยากพูดโต้ตอบแม้แต่คำเดียว

(เรื่องของเกด. 2540 : 597)

นายชลิท ในเรื่อง “ด้วยปีกของรัก” ผู้เขียนสะท้อนพฤติกรรมของนายชลิท
ที่กระทำการยักยอกเงินราชการมาใช้จ่ายในเรื่องส่วนตัวและเมื่อไม่สามารถนำเงินมาใช้คืนให้
ราชการได้ นายชลิทจึงต้องขอความช่วยเหลือจากคนในครอบครัว ดังคำบอกเล่าของนายชลิท
ที่ว่า

“พ่อทำเงินหลวงขาด บอกแม่แกเขาก็ไม่ฟัง...เขาว่าถ้าจะเอาเงินเขาก็จะต้อง...ทั้งคำหยาด
พ่อเลยมาหาแก รองพ่อก็จะช่วยพ่อได้ไหม เครดิตธนาคารพ่อก็ไม่มี ไม่เหมือนแกจะเอาสักเท่าไร
ก็ได้ นี่กว่าช่วยพ่อ”

(ด้วยปีกของรัก. 2515. เล่ม 2 : 210)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหา
ข้าราชการยักยอกทรัพย์สินของทางราชการ พบว่า ข้าราชการที่ทุจริตประพฤติมิชอบในรูปแบบ
การยักยอกทรัพย์สินราชการโดยอาศัยอำนาจในตำแหน่งหน้าที่และแสวงหาช่องทางแอบนำ
สมบัติของทางราชการมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

1.2.5 การวางอำนาจอยู่เหนือประชาชน

การวางอำนาจอยู่เหนือประชาชน เป็นพฤติกรรมของข้าราชการที่ไม่
ตระหนักในหน้าที่แท้จริงของตนเองว่า ข้าราชการมีหน้าที่สำคัญในการทำงานรับใช้ประชาชน
แม้จะมีพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “ข้าราชการพลเรือนสามัญ
ต้องต้อนรับให้ความสะดวก ให้ความเป็นธรรมและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนผู้ติดต่อราชการ
เกี่ยวกับหน้าที่ของตนโดยไม่ชักช้าและด้วยความสุภาพเรียบร้อย ห้ามมิให้ดูหมิ่น เหยียดหยาม
กดขี่หรือข่มเหงประชาชนผู้ติดต่อราชการ” แต่ในทางปฏิบัติข้าราชการบางคนกลับรู้สึกว่าเขา
มีฐานะที่แตกต่างบุคคลอื่นโดยทั่วไป จึงแสดงออกโดยการวางอำนาจอยู่เหนือผู้อื่น

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ประพฤติมิชอบวางอำนาจ อยู่เหนือประชาชน พบว่าผู้เขียนสร้างตัวละครที่นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ในตัวละคร ทั้งหมด 2 ตัว คือ นายอำเภอ และ นายประชุม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายประชุม ในเรื่อง "อิตถีเพศ" จากเหตุการณ์ตอนที่นายประชุมไปเยี่ยม ศรีอณที่โรงพยาบาลแล้วพูดจาเลียดังรบกวนคนไข้ห้องอื่นๆ นางพยาบาลจึงกล่าวตักเตือนและ ขอร้องนายประชุมให้พูดเสียงเบา ๆ แต่นายประชุมก็ไม่ได้ปฏิบัติตามและกลับเห็นเรื่องดังกล่าว เป็นเรื่องเล็กน้อย อีกทั้งยังคุยโวว่าตนเองเป็นเพื่อนสนิทกับผู้อำนวยการโรงพยาบาล วางตัวเป็น อภิสัทธินเหนือกฎเกณฑ์ หรือไปที่ไหนก็วางอำนาจเหนือคนอื่นไปทั่ว เพราะถือว่าตนเป็นนาย ตำรวจตำแหน่งใหญ่ที่ทุกคนต่างเกรงกลัวอิทธิพล ดังบทสนทนาระหว่างนายประชุมกับพยาบาล ที่ว่า

พยาบาล ซึ่งคงจะทนความประพฤติของแขกเยี่ยมห้องพิเศษห้องนี้มานานแล้ว เยี่ยมหน้าเข้ามา
"ค่อยๆ หน่อยนะคะ"

"เฮ้ย...ไม่เป็นไร ผมเป็นเพื่อนกับผู้อำนวยการ นายของคุณนั่นแหละ"

นายประชุมวางโต

เขาทำอย่างนี้จนเป็นนิสัย ไปกินข้าวเจ็กก็เบ่งกับเจ็กกับพวกตำรวจด้วยกัน กับจรรยาด้วยการ
จอดผิดระเบียบ ถ้าถูกเขาเรื่องก็แสดงตัวว่าเป็นตำรวจ พ้นข้อหาไป

พยาบาลทำตาปริบๆ หล่อนคงไม่คุ้นกับคนอย่างนี้เท่าไร

"ค่ะ" หล่อนยอมรับ

"แต่อย่าห้าวเรียดังได้ไหมค่ะ"

แกวตาซึ่งเคยชื่นชอบกับการแสดงของนายประชุม มาคราวนี้ถึงกับทนไม่ได้

"ข้างห้องเขาตกใจตื่นค่ะ"

พยาบาลว่า

"กรุณาเงียบ ๆ ตามกฎของโรงพยาบาล"

"วะ"

นายประชุมบ่นอุบอิบ

"ก็บอกแล้วว่าเป็นเพื่อน...เป็นเพื่อน...หมอนิดนะเคยกินเหล้าด้วยกันนา แค้นี่จะต้องมาว่าด้วย"

"นี่มันโรงพยาบาล ไม่ใช่ถนน"

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหา ข้าราชการวางอำนาจอยู่เหนือประชาชน พบว่า ข้าราชการที่มีประพฤติกรรมชอบดั่งกล่าวมักจะ แสดงออกกับชาวบ้านเสียเป็นส่วนใหญ่เพราะชาวบ้านเป็นผู้ที่มีการศึกษาน้อยและชาวบ้านมัก ยกย่องว่าข้าราชการเป็นชนชั้นเจ้านายที่มีเกียรติและมีความรู้ความสามารถให้ความเคารพนับถือ ด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้ข้าราชการบางคนใช้ตำแหน่งหน้าที่ข่มขู่หรือวางอำนาจเหนือประชาชนแม้ จะเป็นเพียงข้าราชการชั้นผู้น้อย แต่เมื่อขึ้นชื่อว่าเป็นข้าราชการย่อมทำให้บุคคลมีความรู้สึกว่ามี อำนาจ โดยเฉพาะข้าราชการในชนบทยังสามารถแสดงอำนาจต่อชาวบ้านได้อย่างง่ายดาย

1.3 ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา เทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ค่าครองชีพในการดำเนินชีวิตสูงขึ้น ข้าราชการได้รับผลกระทบกระเทือนจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะอัตราเงินเดือนของข้าราชการก็มิได้รับการปรับขึ้นให้มีความเหมาะสมกับกระแสของสังคม อุทัย หิรัญโต (2530 : 56) ได้กล่าวถึงเรื่อง เงินเดือนของข้าราชการไว้ว่า "โครงสร้างเงินเดือนข้าราชการไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ถ้าจะพูด กันตามสภาพที่เป็นจริงแล้ว พูดได้ว่าข้าราชการได้รับเงินเดือนไม่พอกับการใช้จ่าย แต่ที่ดำรงชีพ อยู่ได้ด้วยการเป็นหนี้" พบว่า สุวรรณี สุคนธา เสนอภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการด้านเงิน เดือนไว้ 2 ประการ คือ

1.3.1 การมีหนี้สินท่วมเพื่อย

1.3.2 การรับผิดชอบแบกรับภาระครอบครัว

1.3.1 การมีหนี้สินท่วมเพื่อย

ข้าราชการที่มีหนี้สินท่วมเพื่อย คือ ข้าราชการประเภทที่ไม่รู้จักประมาณตน ใช้จ่ายเงินไม่เหมาะสมกับฐานะของตนเอง รับแบบอย่างการบริโภควัตถุนิยม จึงต้องประสบกับ ปัญหาค่าครองชีพ ดังที่ มนูญ พาหิระ (2530 : 23) กล่าวไว้ว่า "บุคคลแต่ละคนนั้นจะคอยดูว่า บุคคลอื่นๆ นั้นมีการดำรงชีวิตและบริโภคอย่างไร ก็จะพยายามเลียนแบบพยายามจะเอา อย่างกัน เช่นว่า ผู้ที่มีรายได้น้อย เห็นผู้ที่มีรายได้สูง มีสิ่งของเครื่องใช้เครื่องประดับที่มีราคา แพงโก้เก๋ เป็นที่ยกย่องของสังคมก็อยากจะมีสิ่งเหล่านี้บ้าง เป็นกิเลสยั่วยุให้เกิดความอยากที่จะ มีพยายามขวนขวายที่จะมีรายได้เพิ่มขึ้น บางครั้งก็อาจหารายได้โดยการทุจริตประพฤติกรรมชอบ"

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการด้านรายได้ไม่เพียงพอกับ รายจ่าย ซึ่งเกิดจากการที่ข้าราชการทำตัวหรูหราฟุ่มเฟือย พบว่าผู้เขียนสร้างตัวละครที่นำเสนอ

ปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ในตัวละครทั้งหมด 5 ตัว คือ นายชลัท ผู้หมวดอาหาร นาย โกเมศ อำพัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายชลัท ในเรื่อง "ด้วยปีกแห่งรัก" นายชลัทเป็นข้าราชการระดับสูงวัยกลางคนที่มีนิสัยเจ้าชู้และฟุ่มเฟือย ทำตัวไม่เหมาะสมกับวัยที่ควรวางตัวให้น่าเคารพ ยังคงมีใจรักสนุก คึกคะนอง โดยไม่ประมาณตนเองและยับยั้งใจ เห็นได้จากที่นายชลัทซื้อรถสปอร์ตที่มีราคาแพง เพื่อให้ตนเองดูโก้ทันสมัย ยอมแม้ต้องผ่อนชำระเป็นงวดๆ ทั้งที่ตนเองก็กำลังมีปัญหาเรื่องเงิน ดังบทสนทนาระหว่างนายชลัทกับรองลูกชาย

"...รถคันนี้ก็ยิ่งผ่อนเขาไม่หมด"

"ขายเถอะครับคุณพ่อ ใช้รถที่บ้านก็ได้"

นายชลัทอึ้ง

"อย่าเสียดายเลยครับคุณพ่อ รถนี้ถึงยังไงราคาก็จะไม่ตกมากนัก"

"ใครจะซื้อ นี่มันรถฟุ่มเฟือย"

"คนฟุ่มเฟือยมีถมไป" รองบอก

(ด้วยปีกของรัก. เล่มสอง 2519 : 212)

ผู้หมวดอาหาร ในเรื่อง "ดอกไม้ในป่าแดด" ผู้หมวดอาหารใช้เงินที่ได้มาจากการประพฤติมิชอบ สร้างบ้านหลังใหม่ที่มีราคาแพง บ่งบอกรสนิยมความโก้หรู และยึดติดในวัตถุ ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านความคิดของเชียดลูกสาวของผู้หมวดอาหารที่ว่า

พ่อและน้าโสพรรณย้ายเข้าไปอยู่บ้านใหม่ทันทีที่เรียบร้อย เป็นบ้านที่สวยงามและดูใหญ่โตโอ้อวดเกินกว่าที่คิดไว้ และคำถามที่มักเกิดขึ้นเรื่อยๆ คือพ่อร่ำรวยมาจากที่ไหน

(ดอกไม้ในป่าแดด. 2540 : 195)

เมื่อเกิดเหตุการณ์ในตอนท้ายหนังสือพิมพ์ลงข่าวเปิดโปงเบื้องหลังของผู้หมวดอาหารว่ามีส่วนพัวพันกับคดียาเสพติด จึงทำให้ยุติข้อกังขาในเรื่องพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ฟุ้งเฟ้อ

ฟุ่มเฟือย มีเงินทองมากมายผิดปกติ ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านความคิดของเชียดลูกสาวของนายอาทร

ฉันเชื่อร้อยเปอร์เซ็นต์ว่าพ่อทำผิดจริง การที่คนเราร่ำรวยขึ้นมาอย่างรวดเร็วมันไม่ใช่เหตุปกติแน่นอนฉันนึกถึงบ้านของพ่อที่นุหรากินฐานะ พ่อเป็นนายตำรวจธรรมดาที่มีเงินเดือนไม่เท่าไร คิดง่าย ๆ เพียงเท่านั้นก็รู้ว่าพ่อรับสินบน หรือไม่ก็เกี่ยวพันกับเรื่องยาเสพติด

(ดอกไม้ในป่าแดด. 2540 : 277)

นาย ในเรื่อง "ดอกไม้ในป่าแดด" นายเป็นตำรวจระดับสูงที่มีรสนิยมในการใช้ชีวิตที่นุหรากิน สิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่างจะต้องมีราคาแพง อย่างที่จะอดสงสัยไม่ได้ว่านายนำเงินที่ไหนมาซื้อหา ในเมื่อมันมีค่ามากกว่าเงินเดือนที่ได้รับ

นายคุยถึงความแพงหรูถึงตัวมันราวกับจะยกให้เลิศลอยยิ่งขึ้น เขาลงท้ายด้วยคำว่า "เมืองไทยมีอยู่ไม่กี่คัน"

ฉันนึกถึงเงินเดือนของเขา และเลยคิดไปว่าแม้ผู้ตำแหน่งใหญ่ที่สุดในเมืองไทยก็ยากที่จะซื้อหามาเป็นสมบัติ แต่ก็นั่นแหละสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้มักจะเกิดขึ้นได้เสมอและบ่อยครั้งจนเป็นเรื่องสามัญที่ไม่มีใครแปลกอีกต่อไป

"ผมไม่ชอบนั่งรถเหมือนคนอื่น รู้สึกยังงั้นไม่รู้ที่เห็นใครๆ ขับรถเหมือนเราไปตามถนน"

(ดอกไม้ในป่าแดด. 2540 : 137)

หรืออีกข้อความที่ผู้เขียนบรรยายถึงสิ่งของต่างๆ ที่มีราคาแพง ซึ่งบ่งบอกถึงความฟุ้งเฟ้อได้อย่างชัดเจน

...นายหยิบบุหรี่ขึ้นจากกระเป๋าเสื้อนอก ชิตไฟด้วยไม้ขีดไฟเป็นทองแวววับจับตา ทุกสิ่งทุกอย่างที่ล้วนแวววอดล้นนามายล้นมีค่าแพง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เช่นไม้ขีดไฟหรือผ้าอาภรณ์ไปจนกระทั่ง รถยนต์อื่นๆ เหล่านี้หรือคือทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้ด้วยเงินเดือน มันมีราคาจนไม่น่าเชื่อ

(ดอกไม้ในป่าแดด. 2540 : 178)

นายอำพัน ในเรื่อง “ลูกรัก” นายอำพันเป็นข้าราชการที่ไม่มีความพอใจสภาพความเป็นอยู่ของตน แต่ต้องการมีชีวิตที่หรูหราทัดเทียมกับบุคคลที่มีฐานะร่ำรวย ซึ่งสะท้อนให้ค่านิยมที่ผิดๆ ในการใช้ชีวิตได้เป็นอย่างดี

“โอ...ใครจะไปทนจน ทนโหดเมล์อยู่ได้ ในเมื่อคนอื่นเขามีรถเก๋งนั่ง มีบ้านโก้ เราจะทน
ขอมช่ออยู่ได้อย่างไร”

นายอำพันยกมือขึ้นปิดหน้า

“ผมยอมรับว่าทนไม่ได้ ทนความฟุ้งเฟ้อไม่ได้ ผมเป็นคนมีกิเลส เป็นมนุษย์ธรรมดาๆ”

(ลูกรัก. 2540 : 677)

ค่านิยมของสังคมที่ยอมรับกับภาพลักษณ์ภายนอก จากสิ่งของเครื่องใช้ ราคาแพง การแต่งกายที่หรูหรา ข้าราชการที่ยึดติดกับค่านิยมเหล่านี้จึงต้องดิ้นรนหาทางเพื่อให้มีวัตถุนิยมต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ดังคำพูดของโกเมศที่ว่า

“สมัยนี้คนเรายอมรับนับถือเงินมันก็ต้องเป็นอย่างนี้ ลงว่าคนเราวัดกันด้วยบ้าน ด้วยที่ดิน ด้วยรถยนต์รุ่นใหม่ๆ เห็นว่าสิ่งเหล่านี้คือความมีหน้ามีตา ความประพฤติด้านอื่นก็ไม่สำคัญสุดแล้ว แต่ใครจะโกยได้มากกว่าเป็นดีที่สุด”

(ลูกรัก. 2540 : 118-119)

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่าข้าราชการบางคนจำเป็นต้องหาเงินมาจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพราะต้องการทำตัวโก้หรู และอยากมีหน้ามีตาในสังคม ดังเหตุการณ์ตอนที่โกเมศข้าราชการตำแหน่งสถาปนิกยอมรับกับแก้วโกเมนภรรยาในเรื่องการรับสินบนตามที่หนังสือพิมพ์ลงข่าว เพราะต้องการนำเงินมาจัดงานแต่งงานให้ใหญ่โตตามความต้องการของภรรยา

“คุณเอาเงินมาทำอะไร...แต่งงานกับฉันหรือคะ คิ้วโก่งเรียวของหล่อนขมวดเข้าหากัน แต่กระนั้นก็ทำให้ความมั่งคั่งน้อยลงไปได้

“ใช่” โกเมศตอบ “ผมจนคุณก็รู้ แต่คุณก็...ต้องการแต่งงานหรูหรา มีเกียรติยศ ซึ่งผมไม่เห็นว่ามันจำเป็นตรงไหน ผมบอกคุณแล้ว”

แก้วโกเมนค้านว่า

“แก้วโกเมนคนเดียวเมื่อไร ไม่ได้ออกมาจากกระบอกไม้ไผ่ถึงจะทำอะไร? ตามชอบใจได้”

(ลูกรัก. 2540 : 693)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวละครข้าราชการที่นำเสนอปัญหาข้าราชการด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ซึ่งเกิดจากการที่ข้าราชการทำตัวหุนหันพุ่มเฟิย พบว่า เป็นข้าราชการประเภทที่ไม่คำนึงถึงฐานะที่แท้จริงของตนเอง เห็นคนอื่นมีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น รถยนต์หรือเครื่องแต่งตัวราคาแพงก็อยากได้พยายามมีให้ทัดเทียมเทียบเท่าบุคคลอื่นในสังคมเพื่อความอึดอัดความมั่งมีด้วยวัตถุนิยม

1.3.2 การรับผิดชอบแบกรับภาระครอบครัว

การรับผิดชอบแบกรับภาระครอบครัว คือ ข้าราชการต้องแบกรับภาระที่จำเป็น เช่น การเลี้ยงดูครอบครัว การส่งเสียค่าเล่าเรียนบุตร อันเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงปฏิบัติ

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ซึ่งเกิดจากการการรับผิดชอบแบกรับภาระครอบครัว พบว่า ผู้เขียนสร้างตัวละครที่นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ 2 ตัว คือ รส และ สวัสดิ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รส ที่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ในเรื่อง “ความรักครั้งสุดท้าย” รสมีความเป็นอยู่อย่างอัตคัดต้องระมัดระวังการใช้จ่ายเงินให้เพียงพอกับภาระครอบครัว ดังความคิดของรสที่ว่า

เมื่อสิ้นเดือน ค่าใช้จ่ายก็เข้ามายื้อแย่งเอาเงินเดือนจำนวนน้อยไปเสียหมดสิ้น สามีของหล่อนเงินเดือนมากกว่า แต่ถึงกระนั้นครอบครัวก็ยังลุ่มๆ ดอนๆ เพราะรายได้ไม่พอกับรายจ่าย

นึกถึงภาพตัวเองในชุดข้าราชการเดินหน้าดำคร่ำเครียดอยู่ในตลาดตอนเย็นหลังจากงานเลิก แล้วรสแทบอยากร้องไห้ หล่อนต้องให้หัวคิดอย่างหนักว่าทำอย่างไรถึงจะได้กินดัชนีที่ใช้เงินน้อยที่สุด มันยากยิ่งเสียกว่าเขียนรูปใหญ่ตอนจวนจะจบมหาวิทยาลัยเสียอีก

(ความรักครั้งสุดท้าย. 2540 : 23-24)

ถึงแม้ว่ารสและสามีจะมีรายได้มาจนเจือจรรบครัวทั้งสองทางแต่ก็มีรายได้แทบไม่พอกับค่าใช้จ่ายที่มากมาย ยิ่งเมื่อเวลาต่อมารสได้หย่าร้างกับสามีและต้องแบกรับภาระเลี้ยงดูบุตรตามลำพังเงินเดือนข้าราชการจึงไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายจนรสน้องต้องไปหางานพิเศษทำเพื่อมีรายได้เสริมมาจุนเจือครอบครัว

นอกจากนี้ ผู้แต่งยังเสนอปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับค่าครองชีพไว้อีกในเรื่อง “พระจันทร์สีน้ำเงิน” โดย “สวัสดี” เองก็ประสบปัญหาเดียวกับ “รส” ในเรื่อง “ความรักครั้งสุดท้าย” ซึ่งสวัสดิ์ก็ต้องรับผิดชอบภาระเลี้ยงดูบุตรเพียงลำพังเพราะหย่าร้างกับสามี

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนปัญหาที่เกิดจากการการรับผิดชอบแบกรับภาระครอบครัวตัวละครข้าราชการ พบว่า โดยส่วนใหญ่ข้าราชการที่ประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่ายมักเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีรายได้เพียงคนเดียวในครอบครัว เงินเดือนข้าราชการจึงไม่เพียงพอจากรายจ่ายที่มากมายเกินตัว ข้าราชการต้องดิ้นรนหารายพิเศษเสริมหรือควบคุมการใช้จ่ายอย่างรอบคอบและในที่สุดข้าราชการเหล่านี้ก็ไม่สามารถอยู่จนราชการต่อไปได้ต้องลาไปหางานที่มีรายได้มากกว่า

2. ปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ

ระบบราชการเป็นกลไกหลักที่สำคัญของการบริหารราชการแผ่นดิน คือ โครงสร้างทั้งหมดของงานราชการที่เป็นเสมือนกรอบในการควบคุมให้ข้าราชการมีแนวทางปฏิบัติหน้าที่ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารบ้านเมือง โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ

สิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาข้าราชการ คือ การมีระบบราชการที่ขาดการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงไปให้ดีกว่าเดิม เพราะระบบราชการมีลักษณะแข็งตัวไม่ยืดหยุ่น มีระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับมาก ทำให้การทำงานบางครั้งถูกควบคุมด้วยกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด จนอาจเป็นการทำลายความคิดริเริ่มของข้าราชการได้ แลกฎระเบียบที่มุ่งแต่จะควบคุม ยังส่งผลให้เกิดความล่าช้าไร้ประสิทธิภาพ ดังผลการสำรวจ ความต้องการในการรับราชการของนักศึกษา จากกองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สมหวัง พริยานุวัฒน์; และคนอื่นๆ. 2540 : 2-5 ; อ้างอิงจากกองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2534) พบว่า นักศึกษามีทัศนคติทางลบต่อการรับราชการเป็นอาชีพ โดยให้เหตุผลว่า

"เงินเดือนน้อย สวัสดิการไม่ดี ลักษณะงานจำเจ ซ้ำซากน่าเบื่อ งานอึดอาดล่าช้า" ทำให้ส่งผลกระทบต่อความคิดของประชาชนที่รู้สึกเสื่อมความศรัทธาในระบบราชการ

ดังนั้นปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในโครงสร้างการบริหารงานราชการ มีผลให้ข้าราชการมีปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ และเปิดโอกาสให้ข้าราชการทุจริตประพฤติมิชอบได้

ในการศึกษาภาพสะท้อนข้าราชการด้านปัญหาข้าราชการที่เกิดจากระบบราชการ ในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า

2.2 ระบบราชการที่ไม่รัดกุม

2.1 ระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า

ระบบงานราชการซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า เป็นลักษณะระบบงานที่มีระเบียบปฏิบัติที่ยุ่งยาก งานหนึ่งเรื่องจะต้องผ่านข้าราชการหลายคนหลายฝ่าย ไม่สามารถทำให้งานเสร็จสิ้นที่ข้าราชการคนใดคนหนึ่งได้เพราะต้องผ่านการพิจารณาที่ละขั้นตอน จึงทำให้เกิดความล่าช้า

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่เกิดจากระบบระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า พบว่า ผู้เขียนได้นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ ดังนี้

ในเรื่อง "เขาชื่อกานต์" หมอกานต์ต้องตื่นเช้าไปเซ็นชื่อลงเวลาตามระเบียบของราชการ ทั้งๆ ที่งานในอาชีพหมอกานต์เป็นงานที่ไม่มีเวลาการปฏิบัติหน้าที่ที่แน่นอน เพราะไม่สามารถคาดเดาว่าจะมีผู้เจ็บป่วยเข้ามารักษาเวลาใด อาจจะตึกตื่นเที่ยงคืนหมอกานต์ก็ต้องตื่นขึ้นมาปฏิบัติหน้าที่ ในบางครั้งการเซ็นชื่อลงเวลาจึงเป็นกฎระเบียบที่ยุ่งยากหยาบหลวมขัดความยืดหยุ่นสร้างความรำคาญให้แก่ข้าราชการอย่างหมอกานต์ ดังบทสนทนาระหว่างหมอกานต์ กับ หุตภัยภรรยาของเขา

"...เข้าเดินเร็วๆ หน่อยประเดี๋ยวผมจะต้องรีบไปแต่งเครื่องแบบข้าราชการเดินไปเซ็นชื่อตามเวลาที่ว่าการอำเภอ"

"จริงหรือคะ คุณต้องทำอย่างนี้ทุกวันหรือ"

"จริงซี เมื่อวานนี้นายอำเภอบอกหุตภัยไม่ได้ยินหรือ"

“คะได้อิน แต่ไม่นึกว่าต้องเคร่งระเบียบเปียบ จำเป็นด้วยหรือคะ และถ้าหมอตองลุกขึ้นจากที่นอนรักษาคนเจ็บตอนดึกๆ จะทำยังไง ต้องเซ็นชื่อรับรู้อ้างหรือเปล่า”

กานต์ยกไหล่ เป็นกิริยาที่เขาไม่ทำบ่อยนัก

“ก็นี้แหละ คงเป็นเหตุให้ไม่มีหมอยากออกมาอยู่อำเภอรอบนอก” นฤทัยว่า “ฉันไม่ทราบนะคะ ว่านี่จะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งหรือเปล่า แต่เท่าที่เห็นๆ ฉันบอกได้แต่รำคาญจัง

“แต่เราต้องอดทน”

(เขาชื่อกานต์. 2540 : 119)

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเสนอให้เห็นว่าระบบราชการมีขั้นตอนมากมาย ทำให้การดำเนินการในเรื่องต่างๆ เกิดความล่าช้า จนข้าราชการส่วนใหญ่รวมทั้งหมอกานต์จำยอมรับสภาพความล่าช้า เมื่อมีคำสั่งให้เขาไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศอย่างปัจจุบันทันด่วนโดยที่ไม่เคยดำเนินการร้องขอใดๆ มาก่อน ทำให้หมอกานต์อดแปลกใจไม่ได้ในความรวดเร็วที่ผิดปกติไม่ได้

...ระบบราชการแบบราชการไทยซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างจะดำเนินไปอย่างเชื่องช้า ราวกับการทำงานในยุคใช้เกวียนเป็นพาหนะ คำสั่งจะตกมาอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ย่อมแทบจะเป็นไปไม่ได้เสียเลย

(เขาชื่อกานต์. 2540 : 434)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากปัญหาระบบราชการที่ซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า พบว่า ข้าราชการส่วนใหญ่รู้สึกเบื่อหน่ายขั้นตอนที่ยืดยาวมากมายของระบบ ราชการและไม่พอใจที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆ จนบางครั้งต้องยอมทำใจที่จะรับสภาพกับระบบราชการดังกล่าว

2.2 ระบบราชการที่ไม่รัดกุม

กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของระบบราชการที่มีไว้ควบคุมการทำงานของข้าราชการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่หากกฎระเบียบข้อบังคับนั้นไม่รัดกุมก็ย่อมเอื้อประโยชน์ให้ข้าราชการที่ประพฤติมิชอบสามารถอาศัยข้อบกพร่องของระบบราชการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองได้ ดังวิธีการต่อไปนี้

2.2.1 การกินตามน้ำ

2.2.2 การวิ่งเต้น

2.2.3 การใช้สวัสดิการที่ผิดวัตถุประสงค์

2.2.1 กินตามน้ำ หมายถึง ข้าราชการที่รู้เห็นการประพฤติมิชอบของข้าราชการด้วยกัน แต่ข้าราชการกลับวางตัวเพิกเฉยกับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้อำนาจไปขัดขวาง ต่อต้านหรือบางโอกาสร่วมมือการประพฤติมิชอบเพราะตนเองก็ได้อาศัยผลประโยชน์นั้น เช่นกัน

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่เกิดจากระบบระบบงานที่ไม่รัดกุมทำให้เกิดการกินตามน้ำ พบว่า ผู้เขียนได้นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ ดังนี้

ผู้หมวดดำเกิง ในเรื่อง “เขาซื้อกานต์” ผู้หมวดดำเกิงเป็นตำรวจที่รับราชการในอำเภอแห่งนี้เป็นเวลาานาน จึงทราบพฤติกรรมมิชอบต่างๆ ของข้าราชการทุกระดับ ตั้งแต่นายอำเภอที่เปิดบ่อนการพนัน รับเงินสินบนจากนายยังพ่อค้าขายปลาเพื่อให้ความสะดวกในการผูกขาดการจับปลาของอำเภอ รวมถึงข้าราชการอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมักเบียดบังเวลาราชการไปเล่นการพนันเป็นต้น แต่ผู้หมวดดำเกิงก็ไม่ได้ไปขัดขวางการกระทำทั้งของนายยังและข้าราชการต่างๆ ที่ประพฤติมิชอบ เพราะผู้หมวดดำเกิงเองก็พลอยได้รับผลประโยชน์เล็กน้อยจากนายยังเช่นกัน เพื่อตอบแทนที่ผู้หมวดดำเกิงเพิกเฉยในเรื่องการประพฤติมิชอบ

“พวกเรานะ บอกจริงๆ เลยก็ได้หมด ถ้าไม่ได้กินเล็กกินน้อยบ้าง เราอยู่กันไม่ได้ ดูแต่นายอำเภอปะไร นั่นไม่เล็กน้อยละเขมือบค่าใหญ่ๆ เลย แต่อย่างไ้ยังไม่ไซของแปลกหรือหมอมอ ใครไปใครมามันมีของกำนัลทั้งนั้น

(เขาซื้อกานต์. 2516 : 279)

โกเมศ ในเรื่อง “ลูกรัก” โกเมศยอมให้ความร่วมมือกับนายอำพันผู้บังคับเพื่อยกเว้นการตรวจสอบคุณภาพการใช้วัสดุก่อสร้างที่ไม่ได้มาตรฐาน เพราะนายอำพันไม่ได้มีสิทธิ์ขาดอนุมัติงานคนเดียวจึงต้องขอความร่วมมือจากโกเมศ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นสถาปนิกที่มีหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพงาน ซึ่งโกเมศจะได้รับค่าตอบแทนเช่นเดียวกับนายอำพัน ดังคำบอกเล่าของโกเมศที่ว่า

“เขาจะให้เราร่วมมือกันเอง” โกเมศตอบสั้นๆ ให้เข้าใจง่าย “เข้าใจหรือยัง”

“สมมติว่าตึกหลังนี้ต้องการเหล็กเท่านั้นหละ ปูนเท่านั้น ทรายเท่านั้น” เขาพยายามอธิบายอย่างง่าย ๆ “คือให้คุณภาพถึงตามที่เราระบุ เขาก็มาขอให้คุณภาพมันอ่อนลงไปแต่ในราคา ก่อสร้างเท่าเดิม เรียกว่าเขาอยากได้กำไรมากๆ ว่างั้นเถอะ แล้วกำไรนั้นเขาก็จะแบ่งให้เรา”

“...ทำไมคุณอำพันไม่มีสิทธิ์ขาดหรือ เขาเป็นหัวหน้าเมคนี่นา”

“เราเป็นคนตรวจแบบ...ร่วมกัน คือรัฐบาลออกกฎไว้ว่าไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดรับผิดชอบตามลำพัง ต้องร่วมกัน”

“เลยต้องกินด้วยกัน”

(ลูกรัก. 2540 : 117-118)

โกเมศจึงต้องปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามคำขอร้องผู้บังคับบัญชาโดยปริยาย ดังบทสนทนาระหว่างโกเมศกับนายพิสิษฐ์นักธุรกิจที่ว่า

“ที่จริงไม่ต้องเกรงใจ” โกเมศว่า “คุณอำพันมีสิทธิ์คนเดียวไม่ว่าเรื่องอะไร คุณพิสิษฐ์กรุณาอย่าคิดว่าผมใหญ่โตในกรมเลยผมเป็นคนเล็ก”

“ถ้าฉันใหญ่กว่าอะไร คุณก็ต้องว่าตาม...”

(ลูกรัก. 2540 : 274)

จากเหตุการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า แม้ระบบราชการจะพยายามควบคุม ไม่ให้ข้าราชการมีอำนาจสิทธิขาดในการพิจารณาตัดสินใจงานเพียงคนเดียว โดยกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่อีกระดับหนึ่งมีส่วนร่วมในการทอนอำนาจ แต่ระบบราชการก็ยังมีกฎระเบียบไม่รัดกุมที่ทำให้ข้าราชการสามารถร่วมมือกันประพฤติมิชอบที่ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากปัญหาระบบราชการที่ไม่รัดกุมทำให้เกิดการกินตามน้ำ พบว่า ระบบราชการที่ไม่รัดกุมยอมเอื้อให้ข้าราชการแสวงหาประโยชน์แบบกินตามน้ำของข้าราชการ ทั้งที่เกิดจากความยินดีและฝืนความรู้สึกของข้าราชการที่มีผลพลอยได้ในการรับผลประโยชน์ร่วมกับข้าราชการที่ประพฤติมิชอบ

2.2.2 การวิ่งเต้น หมายถึง การหาหนทางด้วยวิธีการต่างๆ โดยมีขอบของข้าราชการ เพื่อเป็นทางลัดให้ข้าราชการได้รับผลประโยชน์โดยไม่ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนหรือกฎระเบียบที่ถูกต้องของระบบราชการ

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่เกิดจากระบบระบบงานที่ไม่รัดกุมทำให้เกิดการวิ่งเต้น พบว่า ผู้เขียนได้นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ ดังนี้

ทองแถม เรื่อง “ทะเลาะอ้อม” ทองแถมได้รับตำแหน่งเป็นอธิบดีอย่างรวดเร็วไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอนของระบบราชการ ได้รับการปรับเปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่ตดหน้าข้าราชการคนอื่นๆ ที่มีคุณสมบัติเทียบพว้อมกว่า ด้วยฝีมือของคุณหญิงศรีดารามรรยาของเขาที่หาหนทางวิ่งเต้นขอตำแหน่งอธิบดีให้ทองแถมจากข้าราชการที่มีอำนาจสั่งการ ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า

แม้ตำแหน่งอธิบดีที่ได้มา ก็ด้วยแรงเงินของคุณหญิง ใครๆก็ว่าอย่างนั้นกันทุกคน ข้าราชการชั้นพิเศษที่รอตำแหน่งอยู่ในกรมนั้นหลายคนไม่มีคนใดมีฐานะเดิมรวยเท่าคุณทองแถม อธิบดีคนเก่าจะมีงานวันเกิดหรือทำบุญบ้าน ภรรยาคุณทองแถมบริการเต็มที่ตลอดจนถึงรัฐมนตรี คุณหญิงก็เข้าถึงบรรดาคุณหญิงคุณนายรู้จักสนิทสนมอยู่ในวงการเดียวกัน... คุณหญิงศรีดารามีแหวนเพชรเม็ดเท่าๆกับของคุณหญิงรัฐมนตรีเหมือนกัน รถติดแอร์ก็คันใหญ่เท่ากัน คุณหญิงศรีดาราดอนนั้นยังไม่ได้เป็นคุณหญิง เข้านอกออกในได้คล่องกว่าภรรยาข้าราชการชั้นพิเศษคนอื่นในกรมนั้น

รองอธิบดีที่รอตำแหน่งอธิบดีก็ยังไม่ได้เป็น อยู่ดีคำสั่งก็ตกมาว่าคุณทองแถมได้เป็นอธิบดีแต่ไม่ใช่กรมที่คุณทองแถมทำมาตั้งแต่ยังหนุ่ม

(ทะเลาะอ้อม. 2540 : 57-56)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากปัญหาระบบราชการที่ไม่รัดกุมทำให้เกิดการวิ่งเต้น พบว่า ข้าราชการที่อาศัยช่องทางที่ไม่รัดกุมแสวงหาประโยชน์ด้วยการวิ่งเต้น มักเป็นข้าราชการประเภทที่ต้องการได้รับผลประโยชน์ที่รวดเร็วและแน่นอน ข้าราชการจึงทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้รับผลตามความประสงค์

2.2.3 การใช้สวัสดิการที่ผิดวัตถุประสงค์ หมายถึง ข้าราชการฉวยโอกาสนำสวัสดิการที่ทางราชการมีไว้ให้แก่ข้าราชการ เพื่อความสะดวกในปฏิบัติหน้าที่ไปใช้ในทางที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่ส่งผลให้เกิดประโยชน์เฉพาะตัวข้าราชการเอง

ในการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่เกิดจากระบบระบบงานที่ไม่รัดกุมทำให้เกิดการใช้สวัสดิการที่ผิดวัตถุประสงค์ พบว่า ผู้เขียนได้นำเสนอปัญหาที่มีลักษณะดังกล่าวไว้ ดังนี้

นายอำเภอ ในเรื่อง “เขาซื้อกานต์” จากเหตุการณ์ตอนที่นายอำเภอให้ลูกชายไปซื้อลำลีที่อนามัยจากหมอกานต์เพื่อนำลำลีมาอัดเบาะรถยนต์ ทั้งที่หมอกานต์ได้พยายามอธิบายให้นายอำเภอทราบว่าลำลีเป็นสิ่งที่จำเป็นที่มีไว้ใช้ในการปฐมพยาบาลชาวบ้านที่เจ็บป่วยไม่ใช่มีไว้ใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่นายอำเภอก็ไม่ได้สนใจเพราะถือว่าข้าราชการย่อมมีสิทธิใช้ทรัพย์สินของทางราชการ ดังบทสนทนาระหว่างนายอำเภอกับหมอกานต์ที่ว่า

“ผมให้ลูกมาขอลำลีหมอ” นายอำเภอว่าขึ้น

“ผมให้ไปแล้ว”

“ผมต้องการมากๆนายอำเภอบอกว่า “ป็นี่เงินงบประมาณของสถานื่อนามัยตั้งมากมายไม่ใช่หรือ กะซื้อลำลีแค่นี้ จะหวงทำไม”

“ผมไม่ได้หวง เเท่านั้นยังไม่พออีกหรือครับ” กานต์พยายามข่มใจ

“ผมอยากได้มากๆ” เขาว่าขึ้น ทั้งสองยืนประจันหน้ากันอยู่ทางขึ้นบันไดหน้าบ้าน “ไอน้องชายผมมันมาจากหัวเมืองใกล้ๆ มันมีรถอยู่คันหนึ่ง”

กานต์นิ่งฟัง

“เลยอยากจะขอลำลีของหมอ นั่นแหละนะ ไอ้ที่จริงมันก็ไม่ใช้ของใครจริงไหม เรามีงบประมาณซื้อ เราก็มีสิทธิ์จะใช้หมอว่าไง”

(เขาซื้อกานต์. 2516 :219-220)

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเสนอกฎระเบียบที่ไม่รัดกุมของระบบราชการในเรื่องของงบประมาณจัดซื้อสิ่งของมา ดังเห็นได้จากเหตุการณ์ที่นายอำเภอเบิกเงินราชการมาใช้เพื่อสนองความสะดวกสบายของตนนำเรือที่ทางราชการมอบให้มาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่นายอำเภอกลับยึดครองเรือไว้ใช้เป็นของตนเองที่ว่า

"คุณหมอเบิกเงินหลวงซื้อก็ได้" นายมีแนะนำ "นายอำเภอ那儿ยังใช้เงินหลวงซื้อ ท่านว่าเบิกในค่าพาหนะหรืออะไรนี้แหละ"

งานต้อดขันไม่ได้

ข้าราชการที่โน่นๆ ก็เหมือนกันทั้งนั้น คือพยายามเบิกเงินหลวงให้ได้ทุกทางเท่าที่สามารถ ถ้าโกงได้ก็ยิ่งดี ยิ่งเบิกเงินหลวงใช้ซื้อข้าวของเครื่องใช้ เป็นของตนได้มากเท่าไรดูจะยิ่งมีความสามารถเท่านั้น

ในสมัยนี้ ถ้าใครไม่หารายได้หรือเบียดบังเงินหลวงละก็就会被ตรวจหน้าว่าโกงยิ่งกว่าควายเมื่อมีทางได้ทำไม่จะไม่เอา

(เขาเขียนกันต์. 2540 : 239-240)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากปัญหาระบบราชการที่ไม่รัดกุมทำให้เกิดการใช้สวัสดิการที่ผิดวัตถุประสงค์ พบว่า ข้าราชการที่กระทำดังกล่าวจะเรียกร่องสวัสดิการ โดยอ้างถึงความจำเป็นของส่วนรวมที่สมควรจะได้รับสวัสดิการในด้านต่างๆ แต่แท้จริงข้าราชการกลับนำสวัสดิการที่ทางราชการจัดให้ไปใช้เพื่ออำนวยความสะดวกส่วนตัว

กล่าวโดยสรุป ภาพสะท้อนข้าราชการที่วิเคราะห์จากตัวละครข้าราชการพบปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง 3 ด้าน คือ ปัญหาด้านอุดมการณ์ ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับใช้จ่าย

1. ปัญหาด้านอุดมการณ์ ผู้เขียนได้สะท้อนไว้ 3 แบบ ได้แก่ ข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์ซึ่งเป็นข้าราชการที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์มากกว่าที่จะตั้งใจทำงาน ข้าราชการไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ ซึ่งเป็นข้าราชการที่เปลี่ยนแปลงการทำงานเป็นประเพณีมิชอบตามข้าราชการส่วนใหญ่ ข้าราชการเพิกเฉยต่ออุดมการณ์ ซึ่งเป็นข้าราชการที่ละเลยหน้าที่และขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน

2. ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เขียนได้สะท้อนไว้ 5 แบบ ได้แก่ การเบียดบังเวลาราชการโดยไม่ใช้เวลาราชการทำงานเต็มที่ การใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้องเพื่ออำนวยความสะดวกแก่กัน การรับสินบนทั้งจากข้าราชการด้วยกันและจากพ่อค้า การยกยอเกียรติยศของทางราชการไปใช้ส่วนตัว และการวางอำนาจเหนือประชาชนที่โดยส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน

3. ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการมีนิสัยฟุ่มเฟือยไม่ประมาณตนของข้าราชการ และการรับผิดชอบแบบรับภาระครอบครัว ซึ่งโดยมากมักจะเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยที่เป็นหัวหน้าครอบครัว

ส่วนปัญหาที่เกิดจากระบบราชการมี 2 ประเภท คือ ระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงาน และระบบราชการที่ไม่รัดกุมมีกฎระเบียบที่เปิดโอกาสให้ข้าราชการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง ได้แก่ การกินตามน้ำ การวิ่งเต้น การใช้สวัสดิการที่ผิดวัตถุประสงค์

ข. วิเคราะห์จากตัวละครอื่น คือ ตัวละครที่มีบทบาทเป็นข้าราชการหรือไม่เป็นข้าราชการกล่าวถึงปัญหาข้าราชการและระบบราชการ สะท้อนปัญหาข้าราชการและระบบราชการให้ผู้อ่านได้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ปัญหาข้าราชการและระบบราชการที่ตัวละครอื่นแสดงไว้ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง พบว่าผู้เขียนสร้างตัวละครอื่นให้กล่าวถึงปัญหาข้าราชการ ดังนี้

1.1 ปัญหาด้านอุดมการณ์ คือ ข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์

- ข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์ ซึ่งมีตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหาดังต่อไปนี้

สมสุขเพื่อนของหฤทัย ในเรื่อง “เขาชื่อกานต์” สมสุขกล่าวถึงแพทย์ส่วนใหญ่ที่ทุ่มเททำงานหารายได้เพื่อตนเอง จึงลาออกจากงานราชการที่ได้รับผลตอบแทนน้อยกว่ามาเปิดคลินิก โดยไม่มีอุดมการณ์ที่เสียสละอุทิศตนทำงานเพื่อช่วยเหลือคนไข้ที่ยากจนและขาดแคลนหมอ ดังคำพูดของสมสุขที่ว่า

“...หมอข้างบ้านเราไงละ จบใหญ่ๆ ทุ้งมาตั้งคลินิกอยู่ใกล้ๆ บ้าน เดียวนี้รวยจนขยายคลินิกออกไป เลยลาออกจากราชการมาทำร้านอย่างเดียว ไร...คิดดูซิหฤทัยเป็นหวัดนิดเดียวฉีดยาเป็นเข็มให้ยามาอีกหน่อย ห้าสิบลบาท วันนี้นัดใช้มีหลายสิบคนทุนค่ายาจะชักก็สดังค์”

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 184)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากตัวละครอื่นที่กล่าวถึง ปัญหาข้าราชการด้านอุดมการณ์ของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ พบว่า ข้าราชการที่มีพฤติกรรมดังกล่าวมักคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญมากกว่าที่จะเสียสละอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

1.2 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่ การเบียดบังเวลาราชการ การใช้ อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง การรับสินบน การวางอำนาจเหนือประชาชนดังนี้

1.2.1 การเบียดบังเวลาราชการ ซึ่งมีตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหาดังต่อไปนี้

หนุ่ย ในเรื่อง “เขาชื่อ กานต์” หนุ่ยติดตามหมอกานต์ซึ่งไปรับราชการ อยู่ในอำเภอที่ห่างไกลความเจริญ หนุ่ยจึงพบว่าพฤติกรรมส่วนใหญ่ของข้าราชการในอำเภอแห่งนี้ มักเป็นข้าราชการที่ไม่ได้สนใจการปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติและเสียสละอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวม แต่ข้าราชการเหล่านี้กลับละเลยหน้าที่ทุกครั้งที่มีโอกาส ดังคำพูดของหนุ่ยที่ว่า

“ข้าราชการที่เมื่อนั้นกินกันแทบทั้งนั้น ชีวิตน่าอิจฉาเย็นลงก็เข้าวางเหล้า เล่นไพ่รมมี บางทีก็เล่นไปจนดึก ตื่นเช้าก็มาง่วนที่ทำงาน พอบ่ายๆ ก็หาโอกาสกลับไปจับที่บ้าน แล้วก็ไม่กลับมาทำงานอีกเลย”

(เขาชื่อ กานต์. 2516 : 256)

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังบรรยายพฤติกรรมการทำงานของข้าราชการบนอำเภอ ซึ่งหมกมุ่นอยู่กับงานส่วนตัวที่ไม่ควรทำในขณะเวลาราชการ ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า

... บ้างวนอยู่กับนวนิยายสนุกถึงใจในหน้าหนังสือพิมพ์จนเพลิน ให้ผู้มาติดต่อนั่งคอยจนกว่าจะจบบท

(เขาชื่อ กานต์. 2516 : 333)

หรืออีกตัวอย่างพฤติกรรมของข้าราชการที่ไม่ได้สนใจการปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติแต่กลับละเลยหน้าที่ทุกครั้งที่มีโอกาส ดังข้อความที่ผู้เขียนสะท้อนไว้

“ข้าราชการที่เมืองนั้นกินกันแทบทั้งนั้น ชีวิตน่าอิจฉาเย็นลงก็เข้างวงเหล้า เล่นไพ่รมมี บางทีก็เล่นไปจนตึก ตื่นเช้าก็มางวงที่ทำงาน พอบ่ายๆ ก็หาโอกาสกลับไปจับที่บ้าน แล้วก็ไม่กล้ามาทำงานอีกเลย”

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 256)

สาวตรี “แก้อีขาวในห้องแดง” สาวตรีต้องพบกับสภาพบรรยากาศการทำงานที่แวดล้อมไปด้วยกลุ่มข้าราชการเสมียนที่ไม่ตั้งใจทำงานตามความรับผิดชอบ แต่ข้าราชการเหล่านี้กลับหารายได้พิเศษนำของมาขายในเวลาราชการ ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า

กลุ่มเสมียนสาวๆ กำลังดูอะไรกันอยู่อย่างหนึ่ง บนโต๊ะมีกล่องพลาสติกใสซ้อนกันเป็นตั้งใหญ่ สาวตรีแลดูอย่างมึนงงและไม่เข้าใจทั้งสิ้น และหล่อนก็อารมณ์ไม่ดีพอที่จะซักถาม

สาวตรีเบือนหน้าหนีเสียจากภาพนั้น เป็นปกติธรรมดาของที่ทำงานแห่งนี้ ที่แต่ละคนก็มักจะทำกิจกรรมพิเศษหรือไม่ก็หาความสนุกสนานเล็กๆ น้อยๆ ส่วนตัว บ้างก็หาลำไพ่เพื่อช่วยครอบครัว ขยายของเงินผ่อน ขยายหอยไต้ดิน เล่นแชร์ และอะไรอื่นๆ อีกมากมายที่สาวตรีเริ่มจะเข้าใจทีละเล็กละน้อย

แต่กล่องพลาสติกนี้เป็นของใหม่ที่สาวตรีไม่เข้าใจ หล่อนเหลียวไปดูอีกครั้งหนึ่ง แลเห็นกล่องพลาสติกใส ๆ นั้นเรียงขึ้นซ้อนกันเป็นตั้งสูง

“นี่ถ้าให้ข้าราชการเสียภาษีเอง ที่นี้คงมีวิธีหาเงินกันแปลกๆ กว่านี้”

(แก้อีขาวในห้องแดง. 2540 : 190-192)

โกเมศ ในเรื่อง “ลูกรัก” โกเมศกล่าวตักเตือนกล่าวเจ้าหน้าที่ผู้หญิงในหน่วยงานเดียวกัน ที่ไม่ตั้งใจทำงานตามความรับผิดชอบนำงานอย่างอื่นมาทำในเวลาราชการ ดังคำพูดของโกเมศที่ว่า

“ผมทนไม่ได้ที่เห็นพวกคุณมานั่งถักนิตติ้ง หรือปักเนกไทให้ผัว”

(ลูกรัก. 2540 : 56)

นอกจากนั้น ผู้เขียนยังสะท้อนภาพข้าราชการผู้หญิงที่สนใจการแต่งตัวและจับกลุ่มพูดคุยเรื่องไร้สาระกันในเวลาราชการมากกว่าจะตั้งใจทำงานในหน้าที่ของตน ดังเหตุการณ์ที่วิภาตเพื่อนสนิทของโกเมศไปหาโกเมศที่ทำงาน และต้องแปลกใจที่ข้าราชการผู้หญิงในหน่วยงานนี้แต่งหน้าแต่งตัวกันเก่งเหลือเกิน ดังบทสนทนาระหว่างวิภาตกับโกเมศ

“โฮโฮ” วิภาตร้องเมื่อผ่านพ้นมาแล้ว “รู้สึกเหมือนเดินประกวดนางสาวไทยยังงัยจ้ะ”

“ลืมไป” โกเมศบอก “หญิงเยอะเยอะ วันๆ ไม่ทำอะไรนอกจากสุมหัวกันนินทา ไม่จ้ะก็แวบไปทำผม หรือไม่ก็...คุยกันเรื่องแต่งตัว”

(ลูกрик. 2540 : 68-69)

แสนวงศ์ ในเรื่อง “อดีตพิเศษ” แสนวงศ์ทำงานในสถานที่ราชการที่แวดล้อมไปด้วยข้าราชการผู้หญิงที่ส่วนใหญ่ล้วนเพเลิดเพลินอยู่กับงานอดิเรกมากกว่าที่จะสนใจงานราชการในหน้าที่รับผิดชอบของตน ดังความคิดของแสนวงศ์ที่ว่า

บางคนจัดหนังสือนวนิยายขึ้นมาอ่านอย่างสบายใจ พวกผู้หญิงใช้เวลาว่างหอมแซมเล็บที่กระเพาะสี ได้กลิ่นยาทาเล็บฟุ้งไปทั่วเหมือนในร้านเสริมสวย

บางคนดักลูกไม้

บ้างก็ปักเลื้อยให้ลูก

(อดีตพิเศษ. 2540 : 271)

ไพลิน ในเรื่อง “สร้อยสลัปสี” ไพลินคิดถึงอดีตสมัยเป็นนักเรียนที่ต้องพบกับครูที่ไม่ตั้งใจสอนหนังสือ ไม่มีวิธีการสอนที่ดึงดูดใจให้นักเรียนชอบวิชาที่สอนได้ และไม่สามารถทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาของวิชาเรียนได้อย่างถ่องแท้เพราะตัวครูเองก็ไม่เคยเตรียมการสอนปล่อยให้ นักเรียนทำงานตามคำสั่งโดยขาดการแนะนำดูแลเอาใจใส่ ส่วนครูก็ใช้เวลาในการสอนไปทำเรื่องส่วนตัว ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านความคิดของไพลินที่ว่า

ครูไม่ค่อยเอาใจใส่กับเรานัก ส่วนมากจะคุยกันอยู่ที่ห้องพักปล่อยให้เราทำงานไปตามยถากรรมมโห่งไปในสี่และสี่ ซึ่งไม่ใช่ของง่ายเลยที่จะทำให้รูปดูดี

ครูมาสอนตามตำราแล้วก็ออกไปโดยเร็ว หลังจากให้งานเราทำ ถึงเวลาก็มาเก็บเอาไป บางทีครูจะกลับบ้านก่อนปล่อยให้เราเก็บงานกันเองไว้ส่งในตอนเช้า

ถ้าเป็นวิชาวาดเส้น เราก็จะงมอยู่ในเงาและเส้นที่ยากเหลือหลายสำหรับเรา ไม่มีครูคอยแนะนำปล่อยให้เราค้นทางหาตัวเอง

บางทีเราไม่เข้าใจด้วยซ้ำว่างานของเพื่อนทำไมจึงได้คะแนนมากกว่า เปรียบความสวยมากหรือสวยน้อยกันตรงไหน

ถ้าจะว่ากันด้วยสำนวนฮิตในสมัยนี้ ก็จะต้องพูดว่าครูปล่อยให้เราแสวงหากันเอง บางคนก็ได้ บางคนเหลวเปล่าไม่ได้อะไรกลับไปเลยนอกจากประกาศนียบัตรโง่ๆ โปหนึ่งแสดงว่าเราเรียนจบชั้นและสอบได้

(สร้อยสลัปสี. 2540 : 252)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหาการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการเบียดบังเวลาราชการ พบว่า การประพฤติชอบส่วนใหญ่เป็นภาพกว้างที่พบเห็นบ่อยครั้งในการทำงานของข้าราชการที่ละเอียดและขาดการเอาใจใส่ในการในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการระดับชั้นผู้น้อย

1.2.2 การใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง ซึ่งมีตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหาดังกล่าวต่อไปนี้

กรวิกา ในเรื่อง "ด้วยปีกของรัก" กรวิกาเป็นหญิงสาวที่มีความรู้และมีบุคลิกหน้าตาดี กรวิกาต้องการทำงานเป็นผู้ประกาศข่าว จึงขอให้คุณอาซึ่งมีตำแหน่งเป็นนายพลผู้กว้างขวางรู้จักคนหลายวงการให้ใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือช่วยเหลือฝากงานให้แก่เธอ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าการมีคุณสมบัติที่ดีไม่ได้ช่วยให้บุคคลมีความมั่นใจที่จะได้รับคัดเลือกเข้าทำงานเท่ากับการมีเส้นสายที่เป็นข้าราชการฝากฝังเข้าทำงาน ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านเหตุการณ์ที่กรวิกาได้รับคัดเลือกเป็นผู้ประกาศข่าว เพราะมีคุณอาที่เป็นข้าราชการระดับสูงคอยช่วยเหลือว่า

"...วิกเลยไปสมัครงาน แต่เขาคงจะไม่รับ ถ้าเราไม่มีเส้นใหญ่"

เส้นอีกแล้ว เมืองไทยกำลังเป็นโรคเส้นระบาด ทุกคนต่างก็เห็นผลประโยชน์ส่วนตนและญาติพี่น้อง การทำงานต่างๆ จึงดูยากเย็นเพราะลู่บนน้ำประมุกกันไปทุกแห่งหนตั้งแต่วงการเล็กๆ มาจนถึงใหญ่ที่สุด

เมืองไทยไม่เป็นอัมพาตในตอนนี้แล้วจะเป็นเมื่อไหร่ นึกรำคาญกรรวิกา จึงถามประชด ไปว่า

"แล้วกรรวิกา มีเส้นหรือเปล่านั้น"

"อู๊ย...ถามได้ มีซิคะ ไม่มีใครจะไปกล้าสมัคร"

จะว่าไปหน้าตาของกรรวิกา ก็พอที่จะสมัครเป็นผู้ประกาศทางโทรทัศน์ได้ สุ่มเสี่ยงของหล่อนก็จัดว่าอยู่ในขั้นพอใช้ได้ หน้าตาถึงแม้จะไม่สวยมาก แต่ถ้าแต่งตัวก็จะแลดูสวยไปเอง แต่เหตุใดกรรวิกาจึงไม่เชื่อมั่นในคุณสมบัติของตัวเองเสียเลย กลับไปวิ่งหาเส้นใหญ่

"ก็คุณหาที่อุดรรองอยากรู้จักกันนะแหละค่ะ ท่านใหญ่ไปทวงการ ตั้งแต่มีตำแหน่งทางการเมือง อีกตำแหน่งหนึ่งจะทำอะไรก็สะดวกไปหมด"

(ด้วยปีกของรัก. 2540 : 336-337)

ศรีอ้อน ในเรื่อง "อดีตพิเศษ" ศรีอ้อนเป็นลูกบุญธรรมของแก้วตาซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจสถานขายบริการทางเพศ ศรีอ้อนเป็นเด็กสาวหน้าตาดีจึงทำให้นายประทุมตำรวจชั้นสัญญาบัตรผู้ดูแลกิจการและมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับแก้วตาเกิดความรู้สึกถูกใจ เมื่อเกิดเหตุการณ์ครั้งที่นายประทุมบันดลโทษะฆ่านางแต่นคนรับใช้ตาย เพราะโมโหที่นางแต่นเข้ามาห้ามไม่ให้นายประทุมข่มขืนศรีอ้อน แต่ศรีอ้อนและคนในบ้านก็ไม่มีใครกล้าแจ้งความเพราะคิดว่าตำรวจย่อมช่วยเหลือพวกพ้องตำรวจด้วยกันเอง ดังความคิดของศรีอ้อนที่ว่า

เช่นเดียวกับที่นางแต่นมาสิ้นชีวิตลงในบ้าน ผู้มาก็เห็นตัวกันอยู่ แต่ทุกคนก็ทำเมินเฉย ไม่มีใครจะคิดแจ้งตำรวจจับนายประทุม แม้กระทั่งศรีอ้อนเองก็เพียงแต่นึกแค้นขึ้นมา แล้วความคิดนั้นก็ผ่านเลยไป เป็นทำนองว่าตำรวจย่อมจะช่วยเหลือพรรคพวกเดียวกัน และศรีอ้อนก็ไม่ชอบที่จะไปตีโรงพัก มันไม่ใช่สถานที่ที่น่าไปนัก

(อดีตพิเศษ. 2540 : 333)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากตัวละครอื่นที่กล่าวถึง ปัญหาการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการที่ใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง พบว่าข้าราชการประเภทนี้จะใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือปากงานพวกพ้องของตน หรือละเว้นการจับกุมข้าราชการที่ทำความผิดมาลงโทษ เพราะถือว่าผู้ที่กระทำความผิดเป็นข้าราชการเหมือนกัน

1.2.3 การรับสินบน ซึ่งมีตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหา ดังต่อไปนี้

นายจ๊ก เรื่อง “ฝันสืรุง” นายจ๊กเป็นนักธุรกิจที่ต้องติดต่อกีฬากับข้าราชการเป็นประจำ เพราะนายจ๊กต้องการอาศัยอำนาจหน้าที่ของข้าราชการให้ช่วยอำนวยความสะดวกทางการค้า ซึ่งนายจ๊กจะตอบแทนข้าราชการเหล่านี้ด้วยเงินสินบน นายจ๊กจึงค่อนข้างมั่นใจว่าข้าราชการที่รับสินบนผิดปกติ โดยพื้นฐานไม่ได้มาจากครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย ย่อมสันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่าเงินเหล่านั้นได้มาจากการประพฤติมิชอบดังคำพูดของนายจ๊กที่ว่า

“มึงก็รู้...รู้ไหมไอ้ชิง พวกข้าลั้กชะกานนะ งามกันลวยฮื้อไปเลย ลวยได้ใจถึงจั้นวะ ภาษีก็ไม่ต้องเสียเหมือนพวกเลาแต่ค้าขายของพินนี้ มันต้องจ่ายเลื่อยไปแหละ...เขว่าถ้าค้าอาวู สงคามก็ต้องจ่ายกันตั้งแต่คนเดินเลื่องไปจนถึงคนใหญ่ๆ...คนใหญ่เขาไม่โกงนี่หว่า ไคจะว่าเขาโกงได้ใจเขาได้บูเซิงดีไวย... เลียกกกว่ากินตามน้ำ

ชิงนึ่ง ไม่ค่อยรู้เรื่องราวอะไรมากนักหรือว่าอีกที ก็ไม่รู้เรื่องเลย

“กูมีเพื่อน มันค้าทางนี้อยู่”

“ทางไหน”

“ทุกทางแหละไอ้เซอ เฮโลอินก็เอา ขอให้ได้เงินก็แล้วกัน” เขาหัวเราะหึๆ “อย่างคนใหญ่คนโต คนนึ่งยังงิ บอกมึงก็คังไม่ลู้จัก เขามีสายอยู่ตามบอริชท์ลดยนต์...ที่ส่งเข้ามาขายนะ ลคนอกนะแล้วใจ...พวกนี้ก็ต้องหลีกภาษีมั่งไซ้ใหม่ คนของเขาที่อยู่ตามบอริชท์ต่างๆ ก็สายงานมายังท่านผู้ใหญ่ ท่านผู้ใหญก็เสนอคณะลอมตอ หลืออะไพ่นนี้แหละว่า บอริชท์นั้นะเลียงภาษี เขาก็ได้สินบนจากลักณะบาง เป็นค่านำจับ...ยังงิจะเลียกว่าโกงได้ไหม แล้วเงินมันไม่ใช่ น้อยๆ มันเป็นพันๆ ล้านแลกค่านำจับกับบูเซิงละ แล้วก็ บอริชท์ละที่มันเลียงภาษี”

(ฝันสืรุง. 2540 : 60 – 61)

ข้าราชการตั้งแต่ระดับผู้น้อยไปจนถึงข้าราชการระดับสูง ล้วนแต่เป็นพวกที่ต้องการเงินสินบนจากพ่อค้า ในทางตรงข้ามพ่อค้าก็ต้องการพึ่งพาบารมีในตำแหน่งหน้าที่ของข้าราชการ เพื่อความสะดวกในการดำเนินธุรกิจ จึงสะท้อนให้เห็นวิธีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันและกันของข้าราชการกับพ่อค้าที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ดังที่บทสนทนาวะหว่างจ๊กกับชิงเพื่อนสนิทที่เป็นพ่อค้าว่า

“ไอ้หะ...ตำหลวง...กูไม่ได้ชอบแม่งเลยไอ้พวกนี้ แดกกันชิบหาย แดกตั้งแต่ตัวเล็กๆ ไป จนถึงงานลายใหญ่ๆ”

“ฮือ..คนดีๆ เขาก็มี”

“มีใครจะ...ลองเหยยซื้อมาให้กูฟังซิ”

“ไม่ใช่เรื่องของเรา” ซึ่งพูดต่อไปอีกนิดหนึ่งว่า “แต่อย่ามาขวางทางเราก็คงแล้วกัน”

“ถ้าขวางมึงก็เอาเงินยัดปากเลยไซ้ไหม”

ซึ่งไม่ตอบ

...พวกข้าราชการนะหรือ...เห็นเงินเข้าก็ตาโตแล้ว เป็นอย่างนี้ตั้งระดับเล็กๆ ไปจนถึงคนใหญ่ๆ ถูกแล้วคนดีก็มี แต่ว่ามันมีน้อย คนที่ต้องการความช่วยเหลือสลายส่วนตัวนั้น ในบ้านนี้เมืองนี้มีมาก เขาจะทำทุกอย่างเพื่อกระเป๋าทันที “ลูกกู...เมียกู ครอบครัวยุ ด้อยมากก่อน” ประเทศชาติมาทีหลัง มันจะจับนาย วายวอดยังงี้ก็ช่างมัน ใครจะทนจนกรอบอยู่ได้อย่างไร ในเมื่อใครๆ เขาก็รำรวยกันทั้งนั้น

(ฝันสืรุ่ง. 2540 : 132 – 134)

พฤติกรรมการรับสินบนของข้าราชการเกิดขึ้นต่อเนื่องเป็นเวลานานจนทำให้ประชาชนมองภาพลักษณ์ข้าราชการไปในทางลบ โดยเฉพาะข้าราชการที่ต้องมีหน้าที่เกี่ยวข้องติดต่อกับประชาชนอยู่เป็นประจำอย่าง “ตำรวจ” ดังในเรื่อง “สร้อยสวาท” มังกรกล่าวถึง พฤติกรรมตำรวจว่า หากประชาชนต้องการความช่วยเหลือจากตำรวจให้รอดพ้นความผิดจะต้องใช้วิธีการติดสินบน เพราะเชื่อว่าตำรวจส่วนใหญ่จะไม่ปฏิเสธเงินสินบนจากประชาชน

“ตำรวจดีก็มีนี่นา”

“แต่เลวก็มาก”

“ไอ้บ้า” สิงขรว่า “คนเราเป็นเสียอย่างงี้ ชอบเชื้ออะไรง่าย ๆ ไรก่อน เคยได้ยินว่าตำรวจกินสินบน ก็จะมาบอกว่าเขาไม่กินสินบนทุกคนไป!”

“รูปการณ์ส่อให้เห็นว่าเป็นอย่างงั้น ไม่เชื่อพระเดชพระคุณก็ลองไปโรงพักดู แล้วทำให้เห็นว่า ถ้าฟาดไปซักสี่ห้าห้านั้นรูปคดีมันอาจจะเปลี่ยนเป็นดีอย่างคาดไม่ถึง ของอย่างงี้อยู่ที่ตำรวจทำสำนวนฟ้อง จะเอาให้แรงหรือเบา ก็อยู่ตรงที่เขายื่นส่งไป”

(สร้อยสวาท. 2540 : 369)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากตัวละครอื่นที่กล่าวถึง ปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งโดยมีขอบของข้าราชการที่รับสินบน พบว่า ข้าราชการรับสินบน 2 แบบ คือข้าราชการรับสินบนจากพ่อค้าเพื่อให้ความสะดวกทางด้านธุรกิจ และข้าราชการรับสินบนจากประชาชนเพื่อช่วยเหลือให้พ้นความผิด

1.2.4 การวางอำนาจอยู่เหนือประชาชน ซึ่งมีตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหาดังต่อไปนี้

สันติ ในเรื่อง "เรื่องของเกด" สันติเป็นเพื่อนสนิทกับประสงค์และเรียนหนังสือมาด้วยกันตั้งแต่สมัยมัธยมจนถึงมหาวิทยาลัย เมื่อปิดภาคเรียนสันติมักชวนประสงค์ไปเที่ยวบ้านที่ต่างจังหวัดซึ่งสันติมีพ่อเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดและสันติสังเกตว่าข้าราชการส่วนใหญ่ มักไม่เต็มใจรับใช้ประชาชนและแสดงพฤติกรรมวางอำนาจอยู่เหนือชาวบ้านทั่วไปเพราะถือว่าตัวเองเป็นผู้ที่มีการศึกษาและทำงานเป็นข้าราชการที่เกียรติกว่าชาวบ้านทั่วไป ดังบทสนทนาของสันติและประสงค์

“ก็พวกเสมียนอำเภอนะซี ดูพวกชาวบ้านที่ไปติดต่อขึ้นทะเบียนวัวทะเบียนควาย ติดต่อเรื่องอะไรก็เงอะงะ เมื่อเงอะงะทำอะไรไม่ถูกเขาก็ดูให้ ไม่แต่เสมียนอำเภอหรือกรมกันคลุมทั่วถึงกันไปหมด

(เรื่องของเกด. 2540 : 276)

หมอกานต์ ในเรื่อง "เขาชื่อกานต์" หมอกานต์มีความรู้สึกรู้ว่า ข้าราชการที่ทำงานบนที่ว่าการอำเภอรวมไปถึงภรรยาของข้าราชการเหล่านั้นยึดถือยศศักดิ์ วางอำนาจอยู่เหนือชาวบ้านทั่วไป จนชาวบ้านรู้สึกว่าเขาตนเป็นผู้ต่ำต้อยที่ควรให้ความนอบน้อมแก่พวกข้าราชการ ดังความคิดของหมอกานต์ที่ว่า

คนบ้านนอกในสายตาของข้าราชการ ก็คือมนุษย์โง่เง่าที่พูดจาไม่รู้เรื่อง สามารถข่มขู่เขาได้ตามอำเภอใจ ข้าราชการก็คือนายของชาวบ้านนั่นเอง แม้คุณนายของพวกข้าราชการก็วางปมเหนือชาวบ้าน เป็นมนุษย์คนละชั้นที่ไม่อาจคบหาสมาคมกันได้

งานรู้สึกอย่างนี้จริงๆ ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ระยะหนึ่งที่นี่ ระหว่างข้าราชการกับชาวบ้านมีช่องว่างล้าลึก มีความไว้ตัว และยศศักดิ์เป็นกำแพงขวางกันมิให้ชาวบ้านและข้าราชการใกล้ชิดกันได้

ชาวบ้านรู้สึกว่าคนชั้นผู้ว่าฯ นี่คือเทวดาทีเดียว จะพูดจาด้วยความเคารพยำเกรงให้ความนอบน้อมเคารพจากใจจริง พวกชาวบ้านหัวอ่อนและง่ายกับการปกครองอย่างน่าสงสาร

(เขาชื่อกานต์. 2540 : 46)

แม้แต่การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการที่ทำงานบนอำเภอ ก็ขาดความกระตือรือร้นที่จะให้บริการสนองตอบความต้องการของประชาชน ดังคำบรรยาย

...ผู้มาติดต่อราชการกำลังคับคั่งเช่นเดียวกับทุกวัน เกือบทั้งหมดเป็นชาวบ้านที่ด้อยการศึกษา หนังสือนั่งเขียนชื่อตัวเองด้วยลายมืออันไ้เย่ตัวเท่าหม้อแกง ทั้งที่ได้ฝึกหัดกันดีแล้วมาจากบ้าน ดังนั้นเสียงเอ็ดอึงระหว่างผู้ทำเรื่องราวกับผู้มาติดต่อจึงมีอยู่เสมอ

ชาวบ้านพินอพิเทามากเท่าไร เสมียนและข้าราชการบนอำเภอที่ว่างบ่มเข้าเพียงนั้น บ้างวนอยู่กับนวนิยายสนุกถึงใจในหน้าหนังสือพิมพ์จนเพลิน ให้ผู้มาติดต่อนั่งคอยจนกว่าจะจบบท แล้วก็ทำธุระให้ด้วยหน้าอันบังถึงความไม่พอใจอย่างยิ่งที่ถูกรบกวน หากว่าพวกที่มาติดต่อเป็นบุคคลที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่เงินในกระเป๋าเพิ่มขึ้น เช่นคนจีนซึ่งคุ้นกับระบบงานเดินเงินดีละก็จะมีผู้ทำงานให้อย่างรวดเร็ว และด้วยความนบน้อมเป็นพิเศษ เรื่องราวที่มาติดต่อก็เสร็จโดยด่วน เป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นในอำเภอรอบนอก

(สุวรรณี สุคนธา. 2516 : 332-333)

เครื่องแบบราชการเป็นอีกสิ่งที่ยังบอกถึงฐานะและอำนาจที่แตกต่างเหนือกว่าประชาชนทั่วไป ข้าราชการระดับสูงอย่างนายอำเภอหรือภาวโรงอย่างนายมีจึงนิยมแต่งชุดเครื่องแบบข้าราชการอยู่เกือบตลอดเวลาแม้กระทั่งหลังเวลาเลิกงานจนค่ำมืด หากยังไม่นอนก็ยังไม่เปลี่ยนชุดเครื่องแบบข้าราชการ ดังความคิดของกานต์ที่ว่า

นายมีพายเรือออกจากแพของเขาไปยังที่ทำงาน เขาเห็นตั้งแต่่นายมีเริ่มแต่งเครื่องแบบการโรงเดินอยู่ในบ้าน คนที่เมืองนี้ชอบเครื่องแบบกันยิ่งนัก ตั้งแต่่นายอำเภอยืนไปถึงลูกน้อง เครื่องแบบอาจเป็นสิ่งที่ยกตัวเองให้เหนือกว่าระดับชาวบ้านธรรมดาที่เป็นได้

นำชิ้นไม้เนื้อที่นายมีแต่งเครื่องแบบมากวาดอำเภอดูพื้นวังรับใช้เจ้านายเหนือหัว
ของตน ซึ่งแต่งเครื่องแบบเหมือนกัน

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 236)

สุวรรณี สุคนธา สะท้อนให้เห็นว่า ชำราชการมักมีความภูมิใจในอาชีพ
ชำราชการและชุดเครื่องแบบชำราชการยังเป็นสัญลักษณ์ที่บอกถึง ยศตำแหน่งหน้าที่ของบุคคล
นั้นๆ ซึ่งทำให้ทราบถึงสถานภาพและอำนาจในหน้าที่การงานของชำราชการที่แตกต่างเหนือกว่า
ชาวบ้านธรรมดาได้อย่างชัดเจน ดังคำบรรยายที่ว่า

ท่านนายอำเภอดำรงชำราชการครบเครื่อง บนบ่าบอกขีดยศเหลืองอร่ามและ
ไหมเอี่ยม มั่นใหญ่จนชมชาวบ้านที่มาติดต่อราชการให้รู้สึก ว่า จันทกับแกเป็นคนละชั้น

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 336)

นอกจากชำราชการส่วนใหญ่ในอำเภอนี้จะวางอำนาจเหนือประชาชน
แล้วหมอกานต์ยังสังเกตเห็นภาพรวมพฤติกรรมของชำราชการส่วนใหญ่ ซึ่งมีระดับอำนาจหน้าที่
ลดหลั่นกันไปต่างวางอำนาจต่อกัน เพื่อแสดงอิทธิพลให้ชำราชการอีกต่างฝ่ายรับรู้ว่ามีอำนาจ
เหนือกว่า ดังความคิดของหมอกานต์ที่ว่า

เขานึกถึงชำราชการที่คุ้นหน้ากัน นายอำเภอกำลังจะแบ่งว่าตนมีอำนาจเหนือ ปลัดซึ่งขี่มา
อยู่ตลอดเวลา นายไปรษณีย์แก่จวนเกษียณ ผู้กอง นายตำรวจที่ยังคนตายเป็นว่าเล่น เจ้าของ
โรงสีที่เป็นเพื่อนสนิทกับสรรพากรที่จังหวัด

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 264)

เตี้ยและแม่ ในเรื่อง “ทองประกายแสด” เตี้ยและแม่ของทองดีเป็น
ชาวบ้านที่ทำอาชีพค้าขายในชนบท เมื่อมีพิสุทธ์เด็กหนุ่มหน้าตาดีเป็นลูกชำราชการในเมืองที่มา
สนิทสนมกับทองดี เมื่อเตี้ยของทองดีรู้ว่าพิสุทธ์เป็นลูกชำราชการในเมืองเตี้ยก็ไม่กล้าเข้มงวด
เรื่องความสัมพันธ์ของพิสุทธ์กับทองดีมากนัก เพราะคิดว่าพิสุทธ์คงเป็นลูกชำราชการระดับสูง

อย่างเจ้าเมือง เตี้ยจึงเกรงกลัวอำนาจบารมีในตำแหน่งหน้าที่ของข้าราชการ ดังบทสนทนาของ เตี้ยและแม่

“ลูกเต้าเหล่าใครกัน งานการไม่ทำ”
 แม่บอกกับเตี้ยว่าเป็นลูกข้าราชการมาจากในเมือง
 คำว่าข้าราชการมาจากในเมือง ทำให้เตี้ยค่อยสงบปากสงบคำไปได้บ้าง ข้าราชการในหัว
 เมืองเป็นชนชั้นหนึ่งซึ่งคนชั้นเตี้ยต้องให้ความเคารพนับถือ เตี้ยต้องออกไปต้อนรับเองเมื่อเขามา
 ตรวจราชการแล้วผ่านมานั่งร้านเตี้ย
 แม่ปรามเตี้ยว่า
 “ระวังปากเถอะ เขาอาจจะเป็นลูกเจ้าเมืองก็ได้”
 คำว่าผู้ว่าราชการจังหวัด พวกชาวบ้านไม่เคยเรียกเพราะไม่สะดวกปาก ผู้คำว่า เจ้าเมืองไม่
 ได้ง่ายและเข้าใจกันดีกว่าคำยุ่งปากเหล่านั่น
 ด้วยความกลัวว่าเขาอาจจะเป็นลูกเจ้าเมือง เตี้ยจึงไม่ค่อยเข้มงวดกับทองดีนัก ถ้าทองดีจะ
 คุยกับเขานั่ง

(ทองประกายแสด. 2540 : 7-8)

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากตัวละครอื่นที่กล่าวถึง
 ปัญหาการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบในการวางอำนาจเหนือประชาชน พบว่า ส่วนใหญ่ข้าราชการ
 จะวางอำนาจกับประชาชนที่มารับบริการเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางราชการ แต่ตัวละครอื่นยังกล่าวถึง
 การวางอำนาจระหว่างข้าราชการที่เป็นผู้บังคับบัญชากับข้าราชการที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น
 นายอำเภอกับนายมี เป็นต้น

2. ปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ ได้แก่ งานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า ระบบ
 ราชการมีที่ไม่รัดกุมเอื้อให้ข้าราชการแสวงหาผลประโยชน์

2.1 ระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า ซึ่งมีตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหา
 ดังต่อไปนี้

โถม ในเรื่อง “สายบ่หยุดเล่นหีหาย” โถมคิดว่าฉันพี่ชายของเธอ ซึ่งเรียนมา
 ทางด้านสถาปัตยกรรมจากต่างประเทศ ฉันที่ย่อมเคยชินกับระบบบริหารงานที่รวดเร็วทันสมัย
 ของต่างประเทศ ซึ่งมีความแตกต่างจากการทำงานที่ยุ่งยากล่าช้าในระบบราชการของไทย

จึงเป็นไปได้ยากที่ฉันที่จะเลือกรับราชการ ดังที่ ผู้เขียนสะท้อนผ่านความคิดของโอมน้องสาวของเขาว่า

อย่างพี่ฉันท์ จะทนต่อสภาพแวดล้อมของวงงานเมืองไทยได้ละหรือ หล่อนเดินไปทีหน้าต่าง ทอดสายตาดูต้นไม้ใบหญ้าที่สดช้กับน้ำค้างต้นฤดูหนาว อย่างพี่ฉันท์ถ้าจะทำราชการ ก็ทนระบบราชการเมืองไทยไม่ไหว งานนิดเดียวทำกันสิบคน นั่งหลับเฝ้าโต๊ะเสียมากกว่า...
...งานอะไรหนอที่ผิดอยู่ในสังคมเมืองหลวง คนมากงานน้อย

(สายบุญคุณเล่นห้หาย. 2540 : 243 - 244)

เช่นเดียวกับ พัท ในเรื่อง "ความรักครั้งสุดท้าย" พัทเป็นชายหนุ่มเจ้าสำราญหน้าตาดี เรียนจบทางด้านศิลปะแต่ยังไม่หางานทำ และงานที่เขาไม่คิดจะทำอย่างแน่นอนคืองานราชการเพราะคิดว่าไม่สามารถทนกับระบบการทำงานที่ล่าช้าของงานราชการได้ ดังบทสนทนาระหว่างพัทกับพี่รพีลาวของเขา

"...เมื่อไหร่พัทจะทำงานกับเขามั่ง"
"ผมไม่อยากทำ ทนไม่ไหวหรอก ไปทำได้สองสามวันคงเลิก"
"เพราะอะไร"
"เพราะ..." เขานิ่งอันไปครู่หนึ่ง ปัญหานี้เขาเคยพูดกับมาแล้ว แต่หล่อนก็ไม่ค่อยจะเข้าใจนัก แต่ก็ยังดีกว่าพัท
"เพราะว่าซีเกียจอย่างเดียวหรือเปล่า"
เขาหลับตาลง
"ไม่ใช่หรอก...พี่ร ผมทนมนุษย์ไม่ค่อยได้นะ ถ้าผมไปทำราชการ ผมก็ทนไม่ได้ที่จะนั่งเกาะโต๊ะคอย คอยงานซึ่งปีหนึ่ง ถึงสิ้นเดือนก็คอยเซ็นชื่อรับเงินเดือน"
"ไม่ดีหรือ ไม่ต้องทำงานมากมาย ที่ไหนๆ เขาก็เป็นยังงี้กันทั้งนั้น ที่ทำงานพี่ก็เหมือนกัน งานรัฐบาลก็เป็นอย่างนี้ทั้งนั้น!"
"เป็นอันว่าไม่อยากทำราชการ..."

(ความรักครั้งสุดท้าย. 2540 : 249 – 250)

คุณพิศว ในเรื่อง "ด้วยปีกของความรัก" ผู้เขียนสะท้อนความระอาในระบบราชการที่ล่าช้า ผ่านความรู้สึกของคุณพิศวภรรยาของนายชลัทที่ต้องไปติดต่อขอรับเงินบำนาญแทน นายชลัทซึ่งประสบอุบัติเหตุตกจากที่สูงทำให้ต้องพิการไปตลอดชีวิต ดังคำพูดของคุณหญิงพิศวที่ว่า

"...กว่าดิฉันจะทำเรื่องเสร็จก็แทบตาย ข้าราชการเขาทำงานช้ายังไงก็รู้อยู่ "

(ด้วยปีกของความรัก. 2515. เล่ม 2 : 340)

2.2 ระบบราชการที่ไม่รัดกุม เอื้อให้ข้าราชการแสวงหาผลประโยชน์ คือการวิ่งเต้น

การวิ่งเต้น ซึ่งมีตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหา ดังต่อไปนี้

นายเชิด ในเรื่อง "เขาชื่อกานต์" นายเชิดเป็นลูกน้องนายอำเภอที่คอยรับใช้ดูแลบ่อนการพนัน เมื่อภรยานายอำเภอบอกว่านายยังนำข้าวของมากมายมาให้ นายอำเภอ นายเชิดทราบได้ทันทีว่านายยังต้องการหาทางให้นายอำเภอช่วยให้นายยังเป็นผู้ผูกขาดการจับปลาต่อไป ดังคำพูดของนายเชิดที่ว่า

"มาหยอดน้ำมันละมัง" นายเชิดพูดขึ้น "จวนสิ้นปีแล้วนี่"

การผูกขาดจับปลาแม่น้ำ เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะเก็บเงินเป็นรายปี รายได้เข้าหลวง แต่ผู้ที่ตกลงว่าผู้ใดจะเป็นผู้ได้ "ผูก" การทำปลานั้นคือคนของรัฐบาล และนายยังซึ่งเป็นคนจีนก็รู้ว่าตนควรจะ "วิ่ง" บ้างจึงจะได้จับปลาในปีต่อไป

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 359)

ภรรยาของข้าราชการ ในเรื่อง "แม่ศรีบางกอก" ผู้เขียนสะท้อนความพยายามของภรรยาข้าราชการคนหนึ่งที่มาทางวิ่งเต้นข้าราชการระดับสูงเพื่อให้สามีตัวเองได้ปรับเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น ผ่านคำพูดของตัวละครตัวหนึ่งที่ว่า

“... พวกนี้แหละพอมือของทางเท่านั้นรวยติดอันดับขึ้นมาทีเดียว ดูแต่คุณนายภรรยาอธิบดีกรม บางกอกโยธาปะไรละ แต่ก่อนนี้วิ่งเข้าชิงคนนั้นคนนี้ให้วุ่น พอผิวกินตำแหน่งเท่านั้นแหละ แม่เจ้า ประคุณเอ๊ย! รถเก๋งเล็กๆ นั่งไม่ได้ขึ้นมาทีเดียว เธอต้องนั่งอย่างยาวสับวาให้เทียมพวกเรา”

“ ตำแหน่งมา เงินก็มาตาม เป็นอย่างนี้ตั้งแต่ไหนแต่ไร เพราะฉะนั้นอย่าไปว่าเขาเลยที่ พยายามติดตามพวกเรามาที่นี่เพื่อจะหาตำแหน่งให้ผิว”

(แม่ศรีบางกอก. 2540 : 55-56)

มีข้อสังเกตว่าภาพสะท้อนข้าราชการที่เกิดจากตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหา ข้าราชการที่เกิดจากระบบราชการพบว่า ระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้ามีปรากฏมาก ที่สุด ซึ่งผู้เขียนสร้างให้ตัวละครอื่นเป็นตัวแทนของประชาชนที่แสดงความคิดเห็นเป้าหมายใน ระบบราชการ เช่นเดียวกับการกล่าวถึงการวิ่งเต้นของประชาชนเพื่อเข้าหาข้าราชการที่มีอำนาจ หน้าที่ที่ช่วยเหลือ ซึ่งทั้งประชาชนและข้าราชการสามารถกระทำได้เพราะระบบราชการที่ไม่ รัดกุมเอื้อประโยชน์นั่นเอง

กล่าวโดยสรุป ภาพสะท้อนข้าราชการที่วิเคราะห์จากตัวละครอื่นพบปัญหาที่เกิดจาก ตัวข้าราชการเอง 2 ด้าน คือ ปัญหาด้านอุดมการณ์ ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่

1. ปัญหาด้านอุดมการณ์ ผู้เขียนได้สะท้อนไว้เพียงลักษณะเดียว คือ ข้าราชการขาด ลำนึกในอุดมการณ์

2. ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เขียนได้สะท้อนไว้ 4 ลักษณะ ได้แก่ การเบียดบัง เวลาราชการ การใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง การรับสินบน และการวางอำนาจเหนือ ประชาชน

ส่วนปัญหาที่เกิดจากระบบราชการมี 2 ลักษณะ คือ ระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิด ความล่าช้า และระบบราชการที่ไม่รัดกุม เอื้อให้ข้าราชการแสวงหาผลประโยชน์ ซึ่งผู้เขียน สะท้อนไว้เพียงเรื่องการวิ่งเต้นเท่านั้น

การศึกษาภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา พบว่า ผู้เขียนได้เสนอภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการโดยแยกตามสาเหตุของปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง มีปัญหาต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ปัญหาด้านอุดมการณ์ ผู้เขียนสะท้อนภาพข้าราชการที่มีปัญหาด้านอุดมการณ์ไว้ 3 แบบ คือ ข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ ได้แก่ ข้าราชการที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบ แต่กลับใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ ข้าราชการที่ไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ ได้แก่ ข้าราชการที่ไม่ตั้งใจที่จะรักษาคุณธรรมแต่กลับทุจริตตามข้าราชการอื่นไป และข้าราชการที่วางตัวเพิกเฉยต่ออุดมการณ์ ได้แก่ ข้าราชการที่ทำงานไม่เต็มประสิทธิภาพและขาดความกระตือรือร้น

1.2 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เขียนสะท้อนภาพข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่โดยประพฤตินิชอบไว้ 5 แบบ คือ เบียดบังเวลาราชการใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง รับสินบน ยกยอทรัพยากรสินของทางราชการ และการวางอำนาจเหนือประชาชน

1.3 ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ผู้เขียนสะท้อนภาพข้าราชการที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายไว้ ซึ่งมาจากสาเหตุ 2 ประการ คือ มีนิสัยฟุ่มเฟือย หรือต้องแบกรับภาระในฐานะหัวหน้าครอบครัว

2. ปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ มีปัญหาต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า

2.2 ปัญหาระบบราชการที่ไม่รัดกุม เปิดช่องทางให้ข้าราชการที่คิดทุจริตอาศัยข้อบกพร่องของระบบราชการแสวงหาผลประโยชน์ ผู้เขียนสะท้อนภาพปัญหานี้ไว้ 3 แบบ คือ กินตามน้ำ วังเดิม และใช้สวัสดิการที่ผิดวัตถุประสงค์

ทั้งนี้ผู้เขียนได้นำเสนอปัญหาข้าราชการจากตัวละครข้าราชการมากกว่าตัวละครอื่นที่กล่าวถึงปัญหา และนำเสนอที่มาของปัญหาจากตัวข้าราชการได้ชัดเจนกว่าการนำเสนอจากตัวละครอื่น อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า การนำเสนอปัญหาจากตัวละครทั้งสองกลุ่มนี้มีลักษณะที่สนับสนุนและเน้นย้ำที่มาของปัญหาในทิศทางเดียวกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า สุวรรณี สุคนธา แสดงเจตนารมณ์อย่างชัดเจนที่จะสะท้อนปัญหาข้าราชการในนวนิยายเหล่านี้

บทที่ 3

บทบาททางสังคมในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ด้านการเสนอ แนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติด

นวนิยายเป็นบันเทิงคดีที่ได้รับความสนใจจากผู้อ่านอย่างกว้างขวาง เพราะนวนิยายสามารถนำเสนอเนื้อหาตามจินตนาการได้ใกล้เคียงกับชีวิตจริงของคนในสังคม ซึ่งข้อเท็จจริงที่ผู้เขียนเสนอไว้ในนวนิยายเป็นการสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งการใช้นวนิยายในการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพอันเลวร้ายในสังคมให้ดีกว่าเดิม ดังที่ดวงมน จิตรจำนงค์ (2532 : 141) กล่าวไว้ว่า “นวนิยายบางเรื่องไม่ได้มุ่งสร้างความเพลิดเพลินในฐานะที่เป็นบันเทิงคดีเท่านั้น แต่ได้มุ่งชี้ให้เห็นถึงส่วนที่ไม่สวยงามที่อุปสรรคของสังคมว่าเป็นสภาพที่มนุษย์อาจแก้ไขได้” นวนิยายจึงไม่มีบทบาทเพียงให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีบทบาทในด้านสะท้อนปัญหาสังคมโดยอาศัยประสบการณ์ที่มีผลต่อแนวความคิดถ่ายทอดผ่านกลวิธีในการประพันธ์อย่างสมจริงพร้อมทั้งสอดแทรกแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นในสังคม

การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ผู้เขียนสะท้อนไว้ในนวนิยาย ผู้เขียนสามารถใช้อองค์ประกอบของนวนิยายสอดแทรกแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดนำเสนอไว้ในนวนิยายที่ผู้อ่านจะสังเกตได้จากโครงเรื่องในส่วนของตัวละครและบทบรรยายของเรื่อง ในส่วนของโครงเรื่องปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดจะอยู่ที่การผูกปมปัญหา การขยายปัญหา และการคลี่คลายปัญหาของเรื่อง สำหรับตัวละครและบทสนทนาจะสะท้อนพฤติกรรมรวมทั้งความคิดที่ตัวละครแสดงไว้ ในส่วนบทบรรยายของเรื่องที่ผู้เขียนนำเสนอปัญหาซึ่งสอดแทรกทัศนะของตนเองไปในนวนิยายโดยตรง

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนยาเสพติดในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา จำนวน 18 เรื่อง พบว่าผู้เขียนแสดงทัศนะที่สอดแทรกแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดผ่านทางกลวิธีการประพันธ์ ดังนี้

1. การเสนอแนวทางการแก้ปัญหายาเสพติดผ่านบทสนทนาของตัวละคร
2. การเสนอแนวทางการแก้ปัญหายาเสพติดโดยใช้ตัวละครเปรียบเทียบ
3. การเสนอแนวทางการแก้ปัญหายาเสพติดผ่านโครงเรื่อง
4. การเสนอแนวทางการแก้ปัญหายาเสพติดผ่านการบรรยาย

โดยผู้วิจัยจะได้นำกลวิธีดังกล่าวมาวิเคราะห์บทบาทนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ในการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการและปัญหาระบบราชการ ดังต่อไปนี้

1. บทบาททางสังคมของนวนิยายด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการ
2. บทบาททางสังคมของนวนิยายด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาระบบราชการ

1. บทบาททางสังคมของนวนิยายด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการ

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา จำนวน 18 เรื่อง พบว่าผู้เขียนได้ใช้กลวิธีในการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการ ดังต่อไปนี้

1.1 การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการผ่านบทสนทนาของตัวละคร แก้ปัญหาดังต่อไปนี้

- 1.1.1 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่
- 1.1.2 ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

1.2 การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการโดยการให้ตัวละครเปรียบเทียบ แก้ปัญหาดังต่อไปนี้

- 1.2.1 ปัญหาด้านอุดมการณ์
- 1.2.2 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่

1.3 การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการผ่านโครงเรื่อง แก้ปัญหาเพียงปัญหาเดียว คือ ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่

1.4 การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการผ่านการบรรยาย แก้ปัญหาเพียงปัญหาเดียว คือ ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

1.1 การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการผ่านบทสนทนาของตัวละคร

ผู้เขียนเสนอแนวคิดผ่านบทสนทนาของตัวละครเพื่อสื่อให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสนอแนวทางการแก้ไขหรือชี้แนวทางออกของปัญหารัฐราชการ

จากการวิเคราะห์นวนิยายของสุวรรณี สุคนธา จำนวน 18 เรื่อง พบว่าผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครใช้บทสนทนาโต้ตอบระหว่างกันในตัวละครข้าราชการที่น่าเสนอ

ปัญหาข้าราชการและตัวละครอื่นทั้งที่มีบทบาทเป็นข้าราชการและไม่มีบทบาทเป็นข้าราชการ ตามกลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาข้าราชการดังนี้

1.1.1 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่

1.1.2 ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

1.1.1 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เขียนเสนอไว้ในนวนิยายจำนวน 4 เรื่อง ดังต่อไปนี้

ในเรื่อง “ด้วยปีกของรัก” ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาไว้ว่า บุคคลควรประเมินคุณธรรมในจิตใจของตนเองในด้านการมีความซื่อสัตย์สุจริตที่มีต่อการทำงานราชการ ซึ่งหากบุคคลทราบดีว่าไม่มีความมั่นคงใจในจิตใจพอก็ไม่ควรที่จะรับราชการ ดังเห็นได้จากความคิดของรองซึ่งไม่เลือกที่จะเป็นข้าราชการเพราะรู้ตัวเองดีว่าไม่สามารถยับยั้งใจที่จะไม่ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง อันเป็นสิ่งที่ช่วยป้องกันให้ระบบราชการปรารถนาบุคคลที่แฝงตัวเข้ามาโกงผลประโยชน์ ดังที่ ผู้เขียนเสนอผ่านบทสนทนาระหว่างรองกับนายชลธิ์พ่อของเขาว่า

“ผมไม่ทำราชการละ” รองว่า

“ทำไมล่ะ...ใจอีกแล้วซีแก”

“ถ้าผมทำ ผมก็อดโกงไม่ได้”

“ก็โกงเข้าไปซี ใครโกงได้โกงเอา”

รองทำสีหน้ากระอักกระอ่วน

“ผมคง...โกงไม่เป็นหรอกครับ”

“เขาไม่เรียกว่าโกง เรียกอย่างนั้นมันไม่มีเกียรติยศ รู้ไหมล่ะ”

“เรียกว่าคอร์รัปชั่น”

“จันซี สมัยนี้ใครคอร์รัปชั่นไม่เป็นก็โง่ตายเลย เอาหัวจิ้มซีตึกว่า”

“ผมไม่ละครับ” รองพูดขึ้นอีก “ไม่ใช่ว่าผมเป็นคนดีอะไรหรอก แต่ไม่อยากทำ”

(ด้วยปีกของรัก. เล่ม 1. 2516 : 105)

ในนวนิยายเรื่อง “แม่ศรีบางกอก” ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาไว้ว่า ข้าราชการจึงควรมีจิตสำนึกในการช่วยกันประหยัดงบประมาณทางราชการไม่ใช้จ่ายเงินเกินความจำเป็น ดังนั้นเหตุการณ์ตอนที่แสงแดดเลือกเดินทางโดยสารเครื่องบิน

เพราะถูกว่านั้งแท็กชื่ออากาศไปราชการที่ต่างจังหวัด แสงแดดมักคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าที่จะคำนึงถึงความสะดวกสบายเกินความจำเป็นของตัวเอง ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างชาวบ้านที่ยากจนผู้จ่ายเงินค่าภาษีให้เป็นเงินเดือนข้าราชการ ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านบทสนทนาระหว่างแสงแดดกับสาวศรีที่ว่า

“...ถ้าคนไทยทุกคนเห็นแก่ความสบายส่วนตัวประเทศชาติจะเจริญไปได้อย่างไร”

สาวศรียกไหล่

“ฉันมักจะพูดกับเธอไม่รู้เรื่องเสมอ จริงๆนะแสงแดด ไม่มีใครหรอกที่เขาคิดอย่างเธอ คนเราน่าจะคิดถึงความสะดวกสบายของตนเองไว้ก่อนที่จะนึกถึง...อะไรอื่นๆ เช่นบ้านเมือง เป็นต้น บ้านเมืองคงไม่ล่มจมไปหรอก หากว่าเธอจะเดินทางไปให้สบาย”

ถ้าข้าราชการเป็นอย่างผมทุกคนละ ชาวบ้านเขาจะคิดยังไง เรานั่งแท็กชื่ออากาศหรือเครื่องบิน หรือเฮลิคอปเตอร์ไปตรวจราชการแล้วปล่อยให้พวกชาวบ้านยัดเยียดไปในรถไฟ”

“อ้าว” สาวศรีร้อง “ก็เวลาเรามีค่านี้อะไร แสงแดดยัดเยียดไปกับชาวบ้านได้อย่างไร ในเมื่อคุณต้องไปปฏิบัติงานสำคัญให้แก่ประเทศชาติ”

“แต่ผมไม่คิดอย่างนั้น” แสงแดดว่า การที่ข้าราชการทุกคนทำอย่างนี้ ช่องว่างระหว่างชาวบ้านกับรัฐบาลหรือจะเรียกว่าอะไรก็ตามเถอะ มันจะห่างกันเข้าทุกที เวลานี้ชาวบ้านเขาก็มองเราอย่างเจ้านายอยู่แล้ว เราขึ้นรถติดแอร์ของหลวงขณะที่ชาวบ้านยืนคอยรถเมล์ เท่านั้นผมก็อายอยู่แล้วละครับ เหมือนกับที่เราเอาเงินภาษีของเขามาสร้างความสะดวกสบายให้ตัวเองเอ้อ...อย่าโกรธเลยนะสาวศรีที่ผมพูดอย่างนี้ ผมอยากให้ช่องว่างที่ว่ามันแคบเข้า ไม่กว้างขวางจนราวกับเหวลึก เหมือนกับที่เป็นอยู่อย่างทุกวันนี้ หรือเป็นอยู่อย่างเมื่อห้าสิบปีที่แล้วนี้”

(แม่ศรีบางกอก. 2540 : 37-38)

ในเรื่อง “สร้อยสวาท” ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาวัวว่า ข้าราชการควรลาออกจากราชการหากแน่ใจว่า ตนเองไม่สามารถทุ่มเททำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่องานที่เพิ่มขึ้น ดังเห็นได้จากการตัดสินใจของสิงขรที่เป็นอาจารย์ ซึ่งรู้ตัวว่าตนเองไม่มีความเหมาะสมในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ สิงขรจึงลาออกจากราชการ

“...ถามจริงๆ เอะ ทำไมอยู่ดีๆ ก็ลาออก ลูกศิษย์สาวๆ เสียหายไปตาม ๆ กัน”

สิงขรเกร็งแขนเหนี่ยวตัวขึ้นมา

“เพราะอย่างงั้นนะซี ถึงได้ลาออก รู้ตัวว่าสอนเขาไม่ได้ สอนคนให้ดีมันยาก”

“เลยลาออก”

“อือ” สิงขรพยักหน้าอย่างเบื่อกๆ ตัวเองยังเอาดีไม่ได้แล้วจะสอนให้เด็กมันดีได้อย่างไร”

(สร้อยสวาท. 2540 : 30)

ในเรื่อง “ฝันสิริรุ่ง” ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาวีรว่า บุคคลควรใช้ความรู้ความสามารถสมัครเป็นข้าราชการด้วยตนเอง โดยปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือจากงาน ดังเห็นได้จากพฤติกรรมของชิงชั้น แม้ชิงชั้นจะเป็นถึงลูกรัฐมนตรีที่มีอำนาจมามีมากมาย แต่ชิงชั้นก็ปฏิเสธความช่วยเหลือจากพ่อที่จะช่วยฝากให้เขาเป็นข้าราชการเพราะชิงชั้นต่อต้านวิธีการดังกล่าวและรู้สึกละอายใจหากใครทราบว่าเขาไม่ใช้ความสามารถตนเองเข้ามารับราชการ ดังบทสนทนาระหว่างชิงชั้นกับแม่ที่ว่า

“เอาไหม ให้พ่อเขาฝากงานให้ที่กระทรวง”

“โอ๊ย...ตาย” ชิงชั้นร้อง “หนูจะเอาหน้าวางไว้ตรงไหน ถ้าใครๆ รู้ว่าหนูทำงานได้เพราะพ่อ ฝาก”

แม่เขาหัวเราะ

“ก็มีใครบ้างล่ะ ที่ทำงานได้โดยไม่มีเส้นสาย”

“หนูเบื่อคำนี้จริง” ชิงชั้นทำเสียงสูงให้เห็นว่าเบื่อเหลือเกินแล้ว “ประเทศไทยจะล่มจมก็เพราะระบบฝากงานกันนี้แหละ”

(ฝันสิริรุ่ง. 2540 : 123)

1.1.2 ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ผู้เขียนเสนอไว้ในนวนิยายจำนวน 2 เรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง “เขาชื่อกานต์” ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาวีรว่า ข้าราชการควรใช้จ่ายอย่างประหยัด เห็นได้จากครอบครัวของนายมีข้าราชการในชนบทที่แม้จะนิยมมีบุตรหลายคนและส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้หาเลี้ยงครอบครัวเพียงคนเดียว แต่ข้าราชการเหล่านี้ไม่เคยประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เพราะข้าราชการรู้จักประหยัดอดออมกินอยู่อย่างพอเพียงและไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ดังที่ผู้เขียนสะท้อนผ่านความของเหตุที่ว่า

ส่วนมากแต่ละครอบครัวมีลูกมากทั้งนั้น บางคนเงินเดือนน้อยกว่ากานต์ด้วยซ้ำ เขาก็ยังอยู่กันได้ ดูแต่นายมีปะไร ตัวอย่างเห็นง่ายที่สุด นายมีเงินเดือนไม่กี่บาท มีลูกหลายคน แต่ไม่ต้องส่งลูกเรียนหนังสือ แต่เมียนายมีก็มีเงินเก็บ หล่อนเองเป็นคนเอามาคุยกับหนี้ๆ เราไม่ค่อยใช้เงินหรอกค่ะ พี่มีเขาหาปลาได้เองมีเหลือกินก็ขาย ทำปลาอย่างปลาเกลือไปตามเรื่อง

‘เสื้อผ้าก็ไม่ต้องใช้มากนัก คนละชุดสองชุด ถ้าถึงหน้าหนาวคงจะห่มผ้าเท่านั้น คงไม่มีเสื้อกันหนาวแน่ ๆ’ หนี้ๆนึก “ถ้าพี่มีเงินเดือนมากอย่างหมอ ฉันคงรวย”

(เขาชื่อกานต์. 2516 : 166)

ในเรื่อง “อิตทิเพศ” ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ไว้ว่า ข้าราชการรู้จักประหยัดและไม่ควรทำตัวฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น เห็นได้จากพฤติกรรมของ แสนวนงษ์ข้าราชการที่มีความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่ราชการเพราะเขามีรายได้เสริมจากการค้า ผู้หญิง แสนวนงษ์อยากเลิกทำอาชีพดังกล่าว แต่ติดอยู่ที่เขาได้รับเงินเดือนข้าราชการที่ไม่เพียงพอจาย แสนวนงษ์จึงตั้งใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันให้มัธยัสถ์ขึ้น และเลิกฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น แสนวนงษ์ไปกินข้าวในโรงอาหารของที่ทำงานแทนการออกไปกินข้าวข้างนอกที่โรงแรมหรือร้านอาหารหรูหร่า ซึ่งเป็นทางออกที่เขาคิดว่าดีที่สุด ดังความคิดของตัวละครที่ว่า

บางทีเขาจะลองประหยัดดูบ้าง มันอาจจะสบายกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี
แสนวนงษ์สั่งกาแฟดำแก้วหนึ่ง บางทีเขาจะลองดูตั้งแต่เช้านี้เป็นต้นไป
เขาคิดค่าน้ำมันรถ ค่าคนใช้ ค่าอาหาร และเงินที่จ่ายให้แก่ทิดา...เพียงเท่านั้นเงินเดือนของเขาก็ไม่พอเสียแล้ว ยังไม่ได้คิดถึงค่าเสื้อผ้า และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้

เพียงนี้ก็ให้สงสารตัวเองเป็นกำลัง

เพื่อนๆ ล้อขึ้นมาว่า

‘วันนี้ประหยัดจริง’

แสนวนงษ์แลดูกาแฟดำร้อนแก้วเป็นคราบ ฝีมือล้างของม่วยลูกเจ้าของร้าน
เขานึกถึงกาแฟเอสเพรสโซในลิบบี้ของโฮลเต็ลใหญ่ นึกถึงสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ ที่เขาจะต้องหันหลังให้อย่างสิ้นเชิง

...เขาลองลงไปโรงอาหาร ดูเหมือนจะเป็นครั้งแรกในปี

มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางคนนั่งรวมอยู่กับข้าราชการทั่วไป

แสนวงศ์สั่งข้าราชคนแกง เขาจะลองทำตัวง่าย ๆ ดูบ้าง อันที่จริงมันก็ไม่เลวนัก

"คุณแสนวงศ์"

คนนั้นคนนี้ทักทายแสนวงศ์อย่างประหลาดใจ

"วันนี้ไม่ออกไปข้างนอก"

เขานึกละอายใจอยู่บ้างที่ทำตัวเกินหน้าคนอื่น ข้าราชการในกรมเขาแบ่งออกเป็นสองพวก เขาอยู่ในจำนวนกลุ่มน้อยที่รำรวย

"ประหยัดครับ"

เขาบอก

"อย่างคุณจะต้องประหยัดไปทำไม"

แสนวงศ์ยิ้มเก๋ๆ ภาพของเด็กน้อยเหล่านั้น เข้ามารุมเร้าเขาอีกแล้ว พยายามลืมหูละอืดเหมือนจะไม่สำเร็จ

ลูกเต้าเหล่าใครกันบ้าง

"...สามบาทครับ"

ถูกอย่างเหลือเกินสำหรับอาหารกลางวันมื้อหนึ่ง เขาให้รางวัลคนเดินโต๊ะมากกว่านี้ด้วยซ้ำ แต่ข้าราชการแก่ๆ ที่นั่งข้างเขา

แสนวงศ์ชำเลืองเห็นแขนเสื้อที่มีรอยขุมน เขาคงจะไม่เคยฟุ่มเฟือยเลยในชีวิต

คงไม่รู้จักในดิลลับ ร้านเหล้าที่มีระบำเต้นให้ดู กาแฟแก้วละสิบกว่าบาท

แต่ก็มีชีวิตอยู่ได้ และคงจะไม่ละอายต่อบาปเท่าเขา แสนวงศ์ค่อยสบายใจขึ้นบ้าง เมื่อคิดว่าคงไม่สายเกินไปกว่าที่จะกลับตัวเสียใหม่

ข้าราชการสาว ๆ ผ่านมายิ้มให้กับแสนวงศ์ มีคนยินดีที่จะสนิทสนมด้วยตลอดเวลา ถึงจะเป็นพ่อหม้ายก็ตาม

"ไม่ออกไปข้างนอกหรือคะ"

เป็นคำถามที่เขาคงจะได้ยินไปอีกหลายวัน

ลุงแก่ๆ ที่นั่งข้างเขาสูบบุหรี่พ่นควันอย่างสบายใจ เป็นบุรุษที่เพียงแต่ได้กลิ่นก็รู้วราคาถูก

แสนวงศ์เลยละอายใจที่จะหยิบบุหรี่ฝรั่งออกมา เขาดใจไว้ ลูกขึ้นเดินกลับไปห้องทำงาน

เขาต้องใช้เงินกับสิ่งฟุ่มเฟือยเหล่านี้เดือนๆ หนึ่งไม่ใช่เงินน้อยๆ เลย

(อิตถีเทศ. 2540 : 271-273)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้เขียนสะท้อนให้เห็นว่า แม้แสนวงศ์จะเคยชินกับการใช้ชีวิตที่หรูหราฟุ่มเฟือย แต่เมื่อเขาได้ทดลองปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองให้รู้จักการประหยัดแสนวงศ์ก็สามารถเปรียบเทียบได้ว่าความฟุ้งเฟ้อต่างๆ ที่ผ่านมาเป็นเรื่องที่เกินความจำเป็นอย่างน่าละอาย

1.2 การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการโดยใช้ตัวละครเปรียบเทียบ

ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครที่มีบทบาทเป็นข้าราชการในนวนิยายเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้แสดงพฤติกรรมที่ตรงข้ามกัน เพื่อเปรียบเทียบลักษณะข้าราชการที่อุทิศตนเพื่อส่วนรวม กับข้าราชการที่มีความประพฤตินิยมชอบไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ทำให้ผู้อ่านสามารถนำพฤติกรรมทั้งสองแบบมาเปรียบเทียบและเห็นความแตกต่างที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดย สุวรรณี สุคนธา ได้ใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวแก้ปัญหารัฐราชการต่อไปนี้

1.2.1 ปัญหาด้านอุดมการณ์

1.2.2 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่

1.2.1 ปัญหาด้านอุดมการณ์ ผู้เขียนเสนอไว้ในนวนิยายจำนวน 1 เรื่อง คือ

“เขาชื่อกานต์” นายอำเภอ เป็นตัวแทนของข้าราชการที่ขาดสำนึกใน อุดมการณ์และใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง ซึ่งตรงกันข้ามกับ หมอกานต์ ซึ่งเป็นตัวแทนของข้าราชการที่เสียสละอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความ รับผิดชอบและซื่อสัตย์สุจริต

ผู้เขียนเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาด้านอุดมการณ์ของข้าราชการที่ขาดสำนึกในการทำงานโดยให้ตัวละคร คือ นายอำเภอเปรียบเทียบกับหมอกานต์ สะท้อนให้เห็นวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์กับข้าราชการที่มีอุดมการณ์ ซึ่งประโยชน์ที่ส่วนรวมจะได้รับจากการเสียอุทิศตนทำงานของหมอกานต์ย่อมบังเกิดมากมาย มหาศาลกว่านายอำเภอที่ประพฤตินิยมชอบกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเอง โดยไม่มีสำนึกที่จะทำคุณประโยชน์ให้เกิดแก่ส่วนรวมใดๆ ทั้งสิ้น

1.2.2 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เขียนเสนอไว้ในนวนิยายจำนวน 4 เรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง “เรื่องของเกด” คือ พ่อของเกดเป็นตัวแทนของข้าราชการที่มีความรับผิดชอบและซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งตรงกันข้ามกับประสงค์ที่เป็นตัวแทนของข้าราชการที่ใช้อำนาจหน้าที่ประพฤตินิยมชอบ

ในความทรงจำของเกด พ่อเป็นข้าราชการที่มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์และมีพฤติกรรมส่วนตัวที่ตั้งมั่นอยู่ในกรอบของความดีมักช่วยเหลือชาวบ้านที่

เดือดร้อนด้วยความเต็มใจไม่หวังผลตอบแทน พ่อปฏิบัติหน้าที่ในงานราชการอย่างไม่มีข้อบกพร่อง เช่นเดียวกับการทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัวได้สมบูรณ์แบบ พ่อของเกดจึงเป็นผู้ชายที่เกดประทับใจที่สุด จนกระทั่งโตเป็นสาวเกดก็ยังคงคิดว่าพ่อเป็นผู้ชายที่ดีที่สุด ซึ่งแตกต่างจากประสงค์สามีของเกด ประสงค์เป็นข้าราชการที่ใช้อำนาจหน้าที่ทุจริตประพฤติมิชอบด้วยความตั้งใจที่จะเป็นข้าราชการเพื่อเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและไม่เคยทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัวที่ดี แม้จะมีเกดเป็นภรรยาก็ยังไปมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นอีก เกดรู้สึกเกลียดประสงค์มากเมื่อมีโอกาสจึงไม่รีรอที่จะแยกทางจากเขา

ผู้เขียนเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของ ข้าราชการผ่านตัวละครเปรียบเทียบ ซึ่งผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการประพฤติมิชอบของประสงค์สามีของเกดกับพฤติกรรมความดีของพ่อนั้น สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างอย่างชัดเจนจากความรู้สึกของเกดที่มีต่อตัวละครทั้งสอง คือ ความรู้สึกประทับใจพฤติกรรมของพ่อ กับความรู้สึกเกลียดชังพฤติกรรมของประสงค์

“กิ่งฟ้า” นายพล เป็นตัวแทนของข้าราชการการเมืองที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์ใช้อำนาจบาปไปในทางมิชอบช่วยเหลือพวกพ้องเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้แก่กันและกัน ขาดจิตสำนึกในการทำงานรับใช้ประเทศชาติ ซึ่งตรงกันข้ามกับ ลักษณะข้าราชการที่เป็นตัวแทนที่มีอุดมการณ์โดยตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำงานราชการ เพราะต้องการนำความรู้ความสามารถที่ร่ำเรียนมาจากต่างประเทศมาช่วยเหลือพัฒนาประเทศชาติ โดยปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริตอย่างเด็ดเดี่ยว โดยไม่ยอมกลืนเข้ากับระบบหรือสิ่งแวดล้อมของข้าราชการส่วนใหญ่ที่ประพฤติมิชอบ

ผู้เขียนเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการ ผ่านตัวละครเปรียบเทียบ คือ ลักษณะ กับ นายพล ซึ่งทำให้เห็นความแตกต่างในเรื่องจิตสำนึกต่อหน้าที่ของบุคคล นายพลเข้ามารับราชการเพื่อทำลายประเทศมากอบโกยผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องเท่านั้น แต่ลักษณะต้องการเข้ามารับราชการเพื่ออุทิศตนทำงานพัฒนาประเทศ

ในเรื่อง “แม่ศรีบางกอก” ทองทิว เป็นตัวแทนของข้าราชการที่ขาดสำนึกในอุดมการณ์และละเลยการปฏิบัติหน้าที่ โดยนำเวลาราชการไปทำงานพิเศษเพื่อผลประโยชน์ของตนเองโดยไม่เคยตระหนักถึงความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง

ซึ่งตรงกันข้ามกับแสงแดดตัวแทนข้าราชการที่มีความปรารถนาดีที่จะอุทิศตนทำงานเพื่อประเทศชาติด้วยความทุ่มเทอย่างเต็มความสามารถ แต่ไม่สามารถยึดมั่นในอุดมการณ์ของตนเองไปได้ตลอดเพราะเกิดความรู้สึกท้อแท้ในการไม่ได้รับผลตอบแทนของการทำความดี อย่างไรก็ตามแสงแดดก็ไม่เคยคิดที่จะใช้อำนาจหน้าที่ประพฤตินิยมชอบแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง

ผู้เขียนเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการผ่านตัวละครเปรียบเทียบ คือ แสงแดดและทองทิวทำให้เห็นความแตกต่างของตัวละครที่มีจุดมุ่งหมายในการทำงานแตกต่างกัน คือ แสงแดดต้องการทำงานเพื่อส่วนรวม แต่ทองทิวนั้นต้องการทำงานเพื่อตนเอง

ในเรื่อง “สร้อยสลัปลี” ครูเขียวส่องแสงเป็นตัวแทนข้าราชการที่มีจิตใจอคติกับนักเรียนที่เรียนหนังสือไม่เก่ง โดยแสดงออกด้วยการว่ากล่าวเสียดสีซึ่งสิ่งเหล่านั้น บั่นทอนและทำลายความรู้สึกของนักเรียน ทำให้ไม่อยากเรียนหนังสือวิชาของครูเขียวส่องแสงตรงกันข้ามกับ ครูสอนวิทยาศาสตร์ ที่เป็นตัวแทนของข้าราชการที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับอาชีพครู คือ มีจิตใจอ่อนโยน มีเมตตา พุดจาสุภาพและมีวิธีการสอนที่สามารถดึงดูดใจให้นักเรียนอยากติดตามเนื้อหาไปตลอด ทำให้นักเรียนรู้สึกผ่อนคลายความตึงเครียดและสนุกสนานกับบรรยากาศในการเรียน

ผู้เขียนเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการผ่านตัวละครเปรียบเทียบ คือ ครูสอนวิทยาศาสตร์ และ ครูเขียวส่องแสงเพื่อให้เห็นพฤติกรรมแสดงออกต่อนักเรียนที่ต่างกัน กล่าวคือ ครูวิทยาศาสตร์จะมองปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างใจเย็นและค่อยๆ แก้ไขปัญหาอย่างรอบคอบ แต่ครูเขียวส่องแสงจะมีอคติในใจตัดสินปัญหาด้วยอารมณ์ที่อคติ ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขปัญหานักเรียนได้จากพฤติกรรมแสดงออกต่อนักเรียนของตัวละครทั้งสอง ทำให้นักเรียนรู้สึกชอบเรียนหนังสือกับครูสอนวิทยาศาสตร์มากกว่าครูเขียวส่อง

1.3 การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาราชการผ่านโครงเรื่อง

วรรณกรรมประเภทนวนิยายมีการนำเสนอเนื้อหารายละเอียดหลากหลายและซับซ้อน โครงเรื่องจึงเป็นเสมือนกรอบที่ช่วยกำหนดขอบเขตและทิศทางการดำเนินเรื่องไปสู่จุดมุ่งหมายตั้งแต่ต้นจนจบตามที่ผู้เขียนต้องการ ผู้เขียนจึงสอดแทรกแนวคิดในการเสนอ

แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านโครงเรื่อง ด้วยวิธีผูกปมปัญหาและคลายปมปัญหาโดยการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ โดย สุวรรณี สุคนธา ได้ใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวแก้ไขปัญหารายการเพียงปัญหาเดียวคือ ปัญหาการปฏิบัติหน้าที่

ปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เขียนเสนอไว้ในนวนิยายจำนวน 3 เรื่อง ดังต่อไปนี้

ในเรื่อง “เขาชื่อกานต์” ผู้เขียนผูกเรื่องจากปมปัญหาจากตัวละครสองตัว ที่มีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงในด้านของการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะข้าราชการซึ่งต้องมาทำงานในสถานที่เดียวกัน นายอำเภอเป็นข้าราชการที่มีตำแหน่งหน้าที่สูงสุดในอำเภอ ทำให้ทุกคนในอำเภอทั้งชาวบ้านและข้าราชการผู้ใต้บังคับบัญชาต่างเกรงกลัวอำนาจ และยอมอ่อนข้อให้แก่ นายอำเภอ แต่หมอกานต์ซึ่งเพิ่งมารับตำแหน่งเป็นนายแพทย์ประจำอนามัยที่อำเภอแห่งนี้กลับไม่ได้รู้สึกเกรงกลัวนายอำเภอเหมือนคนอื่นทั่วไป ปัญหาขยายตัวขึ้นเมื่อนายอำเภอให้ลูกชายไปขอส้มจำนวนมาจากหมอกานต์ แต่หมอกานต์ยืนยันที่จะไม่ให้ส้มไปเท่าที่เห็นสมควร โดยกล้าที่จะขัดใจและไม่ทำตามความต้องการของนายอำเภอ และปัญหายิ่งขยายตัวขึ้นเมื่อนายอำเภอเข้าใจผิดว่าหมอกานต์ไม่ยอมรักษาลูกน้องที่ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตในที่สุด จนปัญหาคลายตัวลงเมื่อนายอำเภอสั่งฆ่าหมอกานต์เนื่องจากเข้าใจผิดคิดว่าหมอกานต์นำเรื่องพฤติกรรมมิชอบของตนไปฟ้องต้นสังกัด ซึ่งผลจากการกระทำดังกล่าว ทำให้นายอำเภอต้องโดนคำสั่งย้ายออกจากอำเภอ

ผู้เขียนเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาราชการที่ประพฤติมิชอบผ่านโครงเรื่องด้วยการให้ข้าราชการได้รับโทษถูกย้ายราชการ ซึ่งเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาระดับหนึ่งแต่ก็มีช่องทางออกที่ทำให้หมดปัญหาไปได้อย่างสิ้นเชิง

ในเรื่อง “ลูกรัก” ผู้เขียนผูกปมปัญหาให้อำพันขอร้องด้วยการโน้มน้าวใจโกเมศผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยเงินสินบน เพื่อแลกเปลี่ยนในการให้ความร่วมมือร่วมกันประพฤติมิชอบและปัญหาได้ขยายตัวขึ้นเมื่อโกเมศซึ่งเคยเป็นข้าราชการที่ทุ่มเททำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและมั่นคงต่อความถูกต้องจำเป็นต้องใช้เงินโกเมศจึงยอมร่วมมือกับอำพันอำนวยความสะดวกในการอนุมัติงานก่อสร้างที่ใช้วัสดุไม่ได้คุณภาพ จนปัญหาคลายตัวเมื่อภายหลังเรื่องราวทั้งหมดถูกเปิดโปงจนเป็นข่าวใหญ่ อำพันและโกเมศจึงโดนสอบสวนและรอการพิจารณาโทษทำให้ประวัติการทำงานทั้งสองคนมัวหมอง ส่งผลเสียต่อชื่อเสียงวงศ์ตระกูล

ผู้เขียนเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการด้านการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบผ่านโครงเรื่องด้วยการให้ข้าราชการได้รับผลจากการกระทำด้วยการถูกจับได้ว่ากระทำผิด

ในเรื่อง “ฝันสืรุง” ผู้เขียนผูกปมปัญหาให้ท่านรัฐมนตรีมีนิสัยที่เห็นแก่ตัวและใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ มีประวัติการทำงานที่โกงกินชาติบ้านเมืองจากการใช้อำนาจหน้าที่ให้ความสะดวกแก่นักธุรกิจ ท่านรัฐมนตรีจึงมีทรัพย์สินมากมายจากการเรียกรับสินบนจากนักธุรกิจกลุ่มดังกล่าว และปัญหาขยายตัวยิ่งขึ้นเมื่อท่านให้แต่งงานกับลูกสาวของนายชิงพ่อค้าเพื่อผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน แต่ทรัพย์สินที่มากมายนั้นก็ไม่มีประโยชน์เมื่อลูกชายของท่านเสียชีวิตเพราะถูกฆ่าชิงทรัพย์และปัญหาคลาญตัวเมื่อท่านรัฐมนตรีถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจว่ามีความผิดกรรมมิชอบ

ผู้เขียนเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการด้านการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบผ่านโครงเรื่อง ด้วยการให้ข้าราชการได้รับผลจากการกระทำด้วยการถูกเปิดโปงและจับได้ว่ากระทำผิดและตัวละครสามารถสำนึกได้ว่าเงินทองไม่ได้เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความสุขเสมอไป

1.4 การเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหารัฐราชการผ่านการบรรยาย

ผู้เขียนใช้การบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร หรือการบรรยายเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่อง โดยใช้การกล่าวเกริ่นหรือปูพื้น เพื่อนำไปสู่แนวคิดและบทบาทของตัวละครในการสรุปหรือขยายประเด็นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดย สุวรรณี สุคนธา ได้ใช้กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวแก้ไขปัญหารัฐราชการเพียงปัญหาเดียว คือ ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ผู้เขียนเสนอไว้ในนวนิยายจำนวน 3 เรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง “เรื่องของเกด” ผู้เขียนได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการควรรู้จักประหยัดและไม่ทำตัวฟุ้งเฟ้อตามค่านิยมสังคม เห็นได้จากพฤติกรรมพ่อของเกดข้าราชการที่มีเงินเดือนไม่มาก แต่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวให้มีความสุขได้โดยไม่มีปัญหาเรื่องการเงิน เพราะพ่อของเกดเป็นคนประหยัดอดออมและไม่ชอบการสังสรรค์ตามร้านอาหารหลังเวลาเลิกงาน ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า

พ่อเป็นข้าราชการ เข้าก็ขึ้นจักรยานไปทำงาน ด้วยเสื้อผ้าชุดเก่าๆ กลางวันกลับมากินของที่แม่เตรียมไว้ให้แล้วกลับทำงานอีก เย็นลงพ่อก็กลับบ้าน พ่อไม่เคยขึ้นสโมสร ไม่เคยกินเหล้า ไม่เคยไปเที่ยวนอกจากนานครั้งจะพาออกไปซื้อของที่ตลาด

(เรื่องของเกด. 2540 : 9)

นอกจากนี้ พ่อของเกดยังเป็นคนขยันเมื่อมีเวลาว่างจากงานราชการก็หากิจกรรมที่เป็นการช่วยประหยัดเงินค่ากับข้าว เพราะบ้านของเกดอยู่ติดกับท้องนาเต็มไปด้วยพืชผักและปลาที่นำมาเป็นอาหารได้โดยไม่ต้องเสียเงิน ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า

คันเบ็ดหรือสายเบ็ดพ่อจะทำเตรียมไว้เวลาที่ว่างจากงานราชการ พ่อทำราชการเต็มเวลาไปแต่เช้ากลับตรงเวลา การชู้งานหรือหนึ่งงานอย่างข้าราชการสมัยเกด พ่อไม่เคยรู้จัก พ่อทำงานแผนกสารธารณสุข แต่หลังจากเวลางาน พ่อก็เป็นชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่ง จับปลา หากบเหมือนพวกชาวบ้าน

(เรื่องของเกด. 2540 : 99-100)

ในเรื่อง “ความรักครั้งสุดท้าย” ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาไว้ว่า ข้าราชการควรหารายได้เสริมนอกเหนือจากงานประจำ เห็นได้จากเหตุการณ์ในตอนหนึ่งที่พจน์ถึงคราวจำเป็นที่เงินเดือนไม่พอใช้ พจน์ก็หารายได้พิเศษจากการวาดภาพขายซึ่งเป็นภาพวาดแนวที่คนทั่วไปนิยม โดยต้องขัดแย้งขัดกับความรู้สึกของตนเองเพราะคิดเชื่อไม่ชอบวาดภาพแนวอื่นๆ นอกจากภาพเขียนแนวแอบสแตรค ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า

ในบางคราวที่เขาแค้นแค้นจริง ๆ เงินเดือนหมดไปแล้วกับค่าเหล้า เขาจึงได้เริ่มเขียนรูปในแนวที่ตลาดต้องการ คือ รูปที่ดูง่าย เช่น รูปตลาดน้ำ บ้านไทย รูปดอกไม้เป็นรูปเล็ก ๆ คนซื้อเป็นชาวต่างประเทศอาจจะม้วนติดตัวไปได้สะดวก

เขานิกระอายใจเหมือนกัน แต่จะอย่างไรก็ได้ คนที่เข้าใจศิลปะจะมีสักเท่าไร มีก็คนที่ชอบรูปแอบสแตรคที่เขาชอบ และงานเหล่านั้นจะยืนยงอยู่ไม่นาน นอกจากคนที่มีเงินเหลือใช้จริง ๆ เท่านั้น

(ความรักครั้งสุดท้าย. 2540 : 174)

2. บทบาททางสังคมของนวนิยายด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการปัญหาระบบราชการ

จากการศึกษาภาพสะท้อนปัญหาระบบราชการในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา จำนวน 18 เรื่อง พบว่า ผู้เขียนได้เสนอปัญหาระบบราชการไว้หลายแง่มุมที่น่าสนใจแต่ในด้านการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาระบบราชการโดยอาศัยกลวิธีการประพันธ์นั้น ผู้เขียนมิได้เสนอไว้อย่างเด่นชัดเจน เพียงกล่าวไว้ในลักษณะประตลัดสี่ระบบราชการที่เป็นอยู่ว่าขาดการพัฒนาและไม่แตกต่างไปจากเดิม เช่น ในนวนิยายเรื่อง แม่ศรีบางกอกซึ่งเป็นเรื่องราวแห่งโลกอนาคตตามจินตนาการของผู้เขียน ซึ่งเนื้อหาในนวนิยายมีการกล่าวถึงระบบราชการของโลกอนาคตในร้อยกว่าปีข้างหน้า แม้ผู้เขียนเสนอภาพความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีแห่งโลกอนาคตได้อย่างน่าติดตาม แต่ในด้านระบบราชการผู้เขียนก็ยังคงกล่าวเสียดสีว่าระบบราชการแห่งโลกอนาคตก็ยังคงไม่สามารถที่จะปฏิรูปให้ดีกว่าในอดีต

จากการวิเคราะห์บทบาททางสังคมในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ด้านการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหารัฐราชการพบว่าผู้เขียนได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหามา 2 ลักษณะ คือ

1. เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาโดยตรง ซึ่งได้แก่ การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาผ่านบทสนทนาและการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาผ่านบทบรรยาย
2. เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาโดยอ้อม ซึ่งได้แก่ การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาผ่านโครงเรื่องและการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาโดยการสร้างตัวละครเปรียบเทียบ

ทั้งนี้ผู้เขียนได้ใช้กลวิธีการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาผ่านทางบทสนทนาของตัวละครมากที่สุด ซึ่งเป็นการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาที่ผู้เขียนสามารถถ่ายทอดได้อย่างตรงไปตรงมาให้ผู้อ่านรับรู้เข้าใจได้ง่ายและเร็วที่สุด

บทที่ 4

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการที่ปรากฏในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา และศึกษาบทบาททางสังคมในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา ในด้านการเสนอแนวทางการแก้ปัญหาข้าราชการ ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการ พบว่า ผู้เขียนนำเสนอภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการโดยนำเสนอที่มาของปัญหา 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเองมี 3 ด้าน คือ ปัญหาด้านอุดมการณ์ ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

1.1 ปัญหาด้านอุดมการณ์ พบว่า ผู้เขียนสะท้อนภาพข้าราชการด้านอุดมการณ์เป็น 3 แบบ คือ ข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์ ข้าราชการไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ ข้าราชการเพิกเฉยต่ออุดมการณ์

1.1.1 ข้าราชการขาดสำนึกในอุดมการณ์ เป็นข้าราชการประเภทที่ไม่ตั้งใจปฏิบัติตามหน้าที่ความรับผิดชอบ ไม่ยอมเสียสละในการทำงานราชการอย่างจริงจัง เข้ารับราชการเพื่อหวังกอบโกยผลประโยชน์

1.1.2 ข้าราชการที่ไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ เป็นข้าราชการประเภทที่มีความคิดและพฤติกรรมการทำงานของตนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยยอมปฏิบัติตามหรือเห็นชอบกับความคิดของข้าราชการส่วนใหญ่ที่ประพฤติดีมิชอบ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง

1.1.3 ข้าราชการวางตัวเพิกเฉยต่ออุดมการณ์ เป็นข้าราชการประเภทที่ทำงานเฉพาะที่อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนให้ผ่านพ้นหรือเสร็จสิ้น โดยไม่มีความกระตือรือร้นต่อการปรับปรุงหรือพัฒนาศักยภาพการทำงานของตนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ พบว่าผู้เขียนได้สะท้อนภาพข้าราชการในด้านการปฏิบัติหน้าที่โดยมีขอบของข้าราชการไว้ 5 แบบ คือ การเบียดบังเวลาราชการ การใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง การรับสินบน การยกยอกทรัพยากรของทางราชการ และการวางอำนาจเหนือประชาชน

1.2.1 ข้าราชการที่เบียดบังเวลาราชการ เป็นข้าราชการที่ใช้เวลาในการทำงานหรือเวลาราชการให้หมดไปกับเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ของตนเอง หรือข้าราชการผู้หนึ่งที่สนใจการแต่งตัวและจับกลุ่มพูดคุยเรื่องไร้สาระกันในเวลาราชการมากกว่าจะตั้งใจทำงานในหน้าที่ของตน

1.2.2 ข้าราชการที่ใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง ตัวละครที่มีพฤติกรรมดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่มีตำแหน่งหน้าที่อยู่ในระดับสูงที่มีอำนาจสั่งการ ความเกื้อกูลกันในระบบเครือญาติหรือระบบพวกพ้องร่วมสายงานมีอิทธิพลที่ทำให้ข้าราชการเข้าข้างพรรคพวกของตน บุคคลใดที่รู้จักสนิทสนมหรือมีความเกี่ยวข้องกับข้าราชการย่อมได้เปรียบในลักษณะของการมีเส้นสายที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่งานและกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด หรือการใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือฝากงานเพื่อช่วยให้พวกพ้องของข้าราชการมีสิทธิ์เข้าทำงานราชการ

1.2.3 ข้าราชการที่รับสินบน ผู้เขียนสะท้อนภาพการติดสินบนในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์แบบ “ถ้อยทีถ้อยอาศัย” ที่ได้รับความพึงพอใจกันทุกฝ่าย เช่นเดียวกับข้าราชการตั้งแต่ระดับผู้น้อยไปจนถึงข้าราชการระดับสูงที่ล้วนแต่เป็นพวกที่ต้องการเงินสินบนจากพ่อค้า ในทางตรงข้ามพ่อค้าก็ต้องการพึ่งพาการเมืองในตำแหน่งหน้าที่ของข้าราชการเพื่อความสะดวกในการดำเนินธุรกิจ จึงสะท้อนให้เห็นวิธีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันและกันของข้าราชการกับพ่อค้าที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว หรือการติดสินบนระหว่างข้าราชการกับข้าราชการด้วยกันเองในกรณีการช่วยเหลือเรื่องความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

1.2.4 ข้าราชการที่ยกยอกทรัพยากรของทางราชการ ผู้เขียนสะท้อนภาพการยกยอกทรัพยากรราชการด้วยการที่ข้าราชการอาศัยอำนาจในตำแหน่งหน้าที่ของตนแอบนำสมบัติของทางราชการมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัวไว้ เช่น การของบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อสิ่งของจำเป็นใช้ในงานราชการถือเป็นสิทธิ์ของข้าราชการ แต่ฉวยโอกาสใช้สิทธิ์นี้เบิกจ่ายเงินหลวงอย่างเห็นแก่ตัวเพียงเพื่อความสะดวกสบายของตนเองเท่านั้น

1.2.5 ข้าราชการวางอำนาจเหนือประชาชน ผู้เขียนสะท้อนภาพการวางอำนาจเหนือผู้อื่นของข้าราชการที่มักจะปฏิบัติต่อชาวบ้านเสียเป็นส่วนใหญ่ เพราะชาวบ้านเป็นผู้ที่มี

การศึกษาน้อย จึงมองว่าข้าราชการเป็นชนชั้นเจ้านายที่มีเกียรติและมีความรู้ความสามารถให้ความเคารพนับถือ ด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้ข้าราชการที่ไม่ดีใช้ตำแหน่งหน้าที่ข่มขู่หรือวางอำนาจเหนือประชาชนแม้จะเป็นเพียงข้าราชการชั้นผู้น้อย แต่เมื่อขึ้นชื่อว่าเป็นข้าราชการย่อมทำให้นุคคลมีความรู้สึกว่ามีอำนาจ โดยเฉพาะข้าราชการในชนบทยังสามารถแสดงอำนาจต่อชาวบ้านได้อย่างง่ายดาย

1.3 ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย พบว่า ผู้เขียนสะท้อนภาพของข้าราชการในด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย 2 ประการ คือ การมีนิสัยฟุ่มเฟือย การรับผิดชอบแบกรับภาระครอบครัว

1.3.1 การมีนิสัยฟุ่มเฟือย เป็นข้าราชการประเภทที่ไม่รู้จักประมาณตนใช้จ่ายเงินไม่เหมาะสมกับฐานะของตนเอง รับประทานอาหารบริโภควัตถุดิบจึงต้องประสบกับปัญหาค่าครองชีพ

1.3.2 การรับผิดชอบแบกรับภาระครอบครัว ข้าราชการต้องแบกรับภาระที่จำเป็น เช่น การเลี้ยงดูครอบครัว การส่งเสียค่าเล่าเรียนบุตร ซึ่งโดยส่วนใหญ่ข้าราชการอาจจะเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีรายได้เพียงคนเดียวในครอบครัว เงินเดือนข้าราชการจึงไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่มากมายเกินตัว

2. ปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ มี 2 ประเภท คือ ระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้าและระบบราชการที่ไม่รัดกุม

2.1 ระบบงานซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า เป็นลักษณะระบบงานที่มีระเบียบปฏิบัติที่ยุ่งยาก งานหนึ่งเรื่องจะต้องผ่านข้าราชการหลายคนหลายระดับไม่สามารถทำให้งานเสร็จสิ้นที่ข้าราชการคนใดคนหนึ่งได้เพราะต้องผ่านการพิจารณาที่ละขั้นตอนจึงทำให้เกิดความล่าช้า

2.2 ระบบราชการที่ไม่รัดกุม เกิดจากกฎระเบียบข้อบังคับที่มีเปิดโอกาสให้ข้าราชการสามารถอาศัยข้อบกพร่องของระบบราชการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองพบว่ามีวิธีการ คือ การกินตามน้ำ การวิ่งเต้น การใช้สวัสดิการที่ผิดวัตถุประสงค์

บทบาททางสังคมในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ในการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการ

ผู้เขียนนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหารัฐราชการไว้ แต่ไม่ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหารัฐราชการ โดยใช้กลวิธีการประพันธ์ผ่านบทสนทนาของตัวละคร ผ่านการใช้ตัวละคร เปรียบเทียบ ผ่านโครงเรื่อง และผ่านการบรรยาย ตามปัญหารัฐราชการ

1. การเสนอแนวทางการแก้ปัญหารัฐราชการผ่านบทสนทนาของตัวละคร ผู้เขียนเสนอแนวคิดผ่านบทสนทนาของตัวละครเพื่อสื่อให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสนอแนวทางการแก้ไขหรือชี้แนะทางออกของปัญหารัฐราชการ พบ 2 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ และด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

2. การเสนอแนวทางการแก้ปัญหารัฐราชการโดยการใช้ตัวละครเปรียบเทียบ ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครที่มีบทบาทเป็นข้าราชการในนวนิยายเรื่องนั้นๆ เป็นผู้แสดงพฤติกรรมที่ตรงข้ามกัน เพื่อเปรียบเทียบลักษณะข้าราชการที่อุทิศตนเพื่อส่วนรวมกับข้าราชการที่มีความประพฤตินิยมไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ทำให้ผู้อ่านสามารถนำพฤติกรรมทั้งสองแบบมาเปรียบเทียบและเห็นความแตกต่างที่ชัดเจนยิ่งขึ้น พบ 2 ด้าน คือ ด้านอุดมการณ์ และด้านการปฏิบัติหน้าที่

3. การเสนอแนวทางการแก้ปัญหารัฐราชการผ่านโครงเรื่องที่เป็นเสมือนกรอบที่ช่วยกำหนดขอบเขตและทิศทางการดำเนินเรื่องไปสู่จุดมุ่งหมายที่ผู้เขียนต้องการนั้น พบเพียงด้านเดียว คือ ด้านการปฏิบัติหน้าที่

4. การเสนอแนวทางการแก้ปัญหารัฐราชการผ่านการบรรยาย ซึ่งผู้เขียนการกล่าวเกริ่นหรือปูพื้น เพื่อนำไปสู่แนวคิดและบทบาทของตัวละคร ในการสรุปหรือขยายประเด็นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น พบเพียงด้านเดียว คือ ด้านรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

อภิปรายผล

การศึกษาภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของ สุวรรณี สุคนธา ทำให้เห็นว่าผู้เขียนได้เสนอปัญหารัฐราชการหลากหลายแง่มุมอย่างชัดเจน แม้ผลงานในระยะแรกของผู้เขียนจะสอดแทรกเนื้อหาของข้าราชการโดยไม่ได้อธิบายรายละเอียดที่ลงลึกในปัญหารัฐราชการ แต่ผู้เขียนก็ไม่ละเลยที่จะกล่าวถึงปัญหารัฐราชการในนวนิยายเสมอ และเสนอเรื่องราวข้าราชการได้ลึกซึ้ง

ยิ่งขึ้นในผลงานนวนิยายระยะหลัง ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นปัญหาข้าราชการที่ชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ถือได้ว่า ผู้เขียนเสนอปัญหาข้าราชการอย่างต่อเนื่องและคมชัดขึ้นมาโดยลำดับ เหล่านี้ผู้เขียนนำมาจากประสบการณ์ตรงที่เคยรับราชการเป็นอาจารย์สอนหนังสือและผู้เขียนเคยเกี่ยวข้องกับข้าราชการตำรวจในเรื่องปัญหาเสพยาติดของลูกชาย ตลอดจนประสบการณ์ที่เคยได้พบเห็นหรือเคยได้รับการถ่ายทอดจากเพื่อนข้าราชการที่เป็นแพทย์อยู่ในชนบทหรือในหน่วยงานราชการต่างๆ ประสบการณ์เหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้ผู้เขียนนำมาผูกเรื่องเป็นนวนิยาย ประกอบกับผู้เขียนเป็นศิลปินจึงสามารถใช้ความละเอียดและสายตาของศิลปินผสมผสานกับความสามารถทางวรรณศิลป์แสดงทัศนะแจ่มแจ้งเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาข้าราชการได้อย่างคมคาย กระฉับกระเฉง โดยนำเสนอด้วยถ้อยคำบรรยายเรียบง่ายและตรงประเด็น

นอกจากนี้ นวนิยายหลายเรื่องของสุวรรณี สุคนธา เสนอปัญหาข้าราชการไว้ทุกระดับชั้น ตั้งแต่ข้าราชการระดับผู้บังคับบัญชาไปจนถึงชั้นผู้น้อย ทั้งที่เป็นข้าราชการในชนบท ข้าราชการในเมือง ข้าราชการพลเรือน และข้าราชการการเมือง ซึ่งผู้เขียนได้ผูกปมปัญหาของข้าราชการเหล่านี้แตกต่างกันไป โดยผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าข้าราชการที่มีอำนาจหน้าที่ในระดับผู้บังคับบัญชาจะมีเล่ห์เหลี่ยมกลโกงสลับซับซ้อน เขาไม่อาจกระทำการประพฤติดิบโดยลำพัง แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากข้าราชการหลายระดับที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ สำหรับข้าราชการชั้นผู้น้อยส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะเบียดบังเวลาราชการ การขาดความกระตือรือร้นและการขาดเป้าหมายในการทำงาน ข้าราชการมักทำงานให้พ้นหน้าที่ไปวันหนึ่ง ๆ ในลักษณะ “เข้าขามเย็นขาม” มีข้อสังเกตว่าปัญหาการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการชั้นผู้น้อยเหล่านี้ นับเป็นปัญหาที่อาจมองดูเป็นเรื่องสามัญธรรมดา แต่สำหรับสุวรรณี สุคนธา ซึ่งมีสายตาที่แหลมคมมองเห็นการประพฤติดิบของข้าราชการดังกล่าวสร้างวังวนให้เกิดปัญหาข้าราชการไม่จบสิ้น และมีปัญหาข้าราชการบางเรื่องที่สุวรรณีเคยได้เสนอไว้ในอดีตนั้น ดังปรากฏเป็นจริงตามข่าวสารในสังคมปัจจุบัน เช่น ผู้เขียนเสนอภาพการกระทำของตำรวจที่ทำร้ายร่างกายผู้ต้องหาในขณะการสอบสวนคดีไว้ในนวนิยายของผู้เขียน ซึ่งตรงกับเหตุการณ์ปัจจุบันที่สื่อต่างๆ ได้เปิดโปงพฤติกรรมของตำรวจที่ทำร้ายร่างกายผู้ต้องหาจนได้รับบาดเจ็บสาหัส

ขณะที่ผู้เขียนเสนอภาพที่เลวร้ายของข้าราชการและระบบราชการชวนให้ผู้อ่านรู้สึกกรังเกียจและเบื่อหน่าย บางครั้งผู้เขียนก็ได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาไปพร้อมกัน โดยผู้เขียนได้เน้นย้ำการแก้ปัญหาข้าราชการไว้ในลักษณะที่ข้าราชการควรตระหนักถึงประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศ

ชาติเป็นสำคัญ ในด้านระบบราชการผู้เขียนเสนอปัญหาระบบราชการชัดเจนตรงไปตรงมาที่แสดงให้เห็นความรู้สึกระอาต่อระบบราชการ ซึ่งมีการบริหารงานที่ล่าช้าขาดความคล่องตัว ข้ำจากจำเจ ขาดการปรับปรุงแก้ไขอย่างจริงจัง สุวรรณี สุคนธา สะท้อนให้เห็นว่าระบบราชการที่ล้าหลังและขาดการพัฒนาเป็นสาเหตุให้ประชาชน หรือแม้แต่ตัวข้าราชการเองต้องผินทอนที่จะเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาข้าราชการไว้แต่อย่างใด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัญหาระบบราชการเป็นปัญหาระดับประเทศซึ่งเรื้อรังเกินกำลังที่จะเป็นหน้าที่ของบุคคลหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเสียยาวแก้ไขเพียงลำพัง ทว่าบุคคลและทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาระบบราชการอย่างจริงจัง

กล่าวได้ว่าภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา ได้เชื่อมโยงปัญหาในอดีตให้สัมพันธ์กับปัญหาที่ยังคงมีอยู่จริงในปัจจุบัน ซึ่งปัญหาข้าราชการที่เกิดจากตัวข้าราชการเองไม่เคยลดน้อยลงไปนั้น ตั้งข้อสันนิษฐานได้ว่าปัญหาข้าราชการมีสาเหตุที่แท้จริงมาจากกระบวนราชการที่เป็นโครงสร้างหรือกรอบในการควบคุมการบริหารงานราชการและตัวข้าราชการ เพราะระบบราชการไม่รัดกุมเป็นจุดบกพร่องที่ก่อให้เกิดปัญหาข้าราชการและระบบราชการ เป็นเหตุส่งเสริมให้การบริหารงานภาครัฐบาลแต่ละสมัยต่างเร่งการปรับปรุงปฏิรูประบบราชการ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา พบว่า ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อนข้าราชการของนักเขียนคนอื่นในงานเขียนนวนิยายและเรื่องสั้น เพื่อให้เห็นความแตกต่างในการนำเสนอแนวคิดและเนื้อหาสาระเกี่ยวกับข้าราชการ
2. ศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของสุวรรณี สุคนธา โดยเน้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาในนวนิยายกับชีวประวัติของผู้เขียน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- จำเริญ แสงดวงแข. (2520). *วิเคราะห์วรรณกรรมของจิตร ภูมิศักดิ์*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- จิตรลดา สุวัติกุล. (2518). *การสนทนโนทัศน์และหลักเกณฑ์จากวรรณกรรมไทยร่วมสมัย เรื่อง “เขาชื่อกานต์” ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่สี่*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เจตนา นาควัชร. (2514). *“วรรณคดีวิจารณ์และการศึกษาวรรณคดี” ใน วรรณไวทยากร ฉบับวรรณคดี*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ฉลองภพ สุธงการกาญจน์ และ อภิชัย พันธเสน. (2539). *ภาคราชการกับอนาคตการพัฒนาประเทศ. การสัมมนาวิชาการประจำปี 2539 ปฏิรูปราชการเพื่ออนาคตของไทย* งานวิจัย ภายใต้โครงการปรับภาคราชการเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สำนักงานข้าราชการพลเรือน.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2528). *เบิกฟ้าวรรณกรรม*. (ม.ป.ท.).
- ชัตตฤณี สินธุสิงห์. (2538). *วรรณคดีทัศน์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2522). *วรรณกรรมกับพัฒนาการทางสังคม*. (ม.ป.ท.).
- ทิพาดี เมฆสุวรรณ. (2540). *ก้าวใหม่ของการบริหารบุคคลภาครัฐ 2538-2540*. กรุงเทพฯ : สำนักงานข้าราชการพลเรือน (ก.พ.).
- ธวัช วิชัยดิษฐ์. (2521). *แต่ความมีเหตุผล : ข้าราชการกับการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ : บรรพกิจ.
- บรรจง บรรเจิดศิลป์. (2527). *วางทวนแทงปากกา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- บุปผชาติ ปัตติตัน; กิตติพันธ์ ศรีวรรณวิทย์; และอาภาวดี พันธุ์มาดี. ผู้แปล. (2543). *ปราบปรามการทุจริตฯ คู่มือของสมาชิกวุฒิสภา*. กรุงเทพฯ : ธรรมการพิมพ์.
- เบญจวรรณ สร้างนิทร; คนอื่นๆ. *องค์การมหาชน : มิติใหม่ของหน่วยงานภาครัฐ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการปฏิรูประบบราชการ สำนักงานข้าราชการพลเรือน.
- ประยูร เกลิงศรี. (2531). *เหลี่ยมของระบบราชการและชีวิตการต่อสู้*. กรุงเทพฯ : บริษัทพบพิศการพิมพ์.

- ผาสุก พงษ์ไพจิตร; และ สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2537). **คอร์รัปชันกับประชาธิปไตยไทย**.
 กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว; และ กระมล ทองธรรมชาติ. (2529). **ข้าราชการไทย : ความสำนึกและ
 อุดมการณ์**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2521). **วิเคราะห์นวนิยายที่ได้รับรางวัล ส.ป.อ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.**
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- เพลินพิศ เทียมรัต. (2525). **วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งและวิธีการแต่งนวนิยายของ
 สุวรรณี สุคนธา. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย).** กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. (2533). **"วรรณคดีกับสังคม" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการ
 วรรณคดีไทย หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.**
- มัญญ พานิชะ. (2530; มิถุนายน). **ปัญหาการทุจริตและประพฤติดชอบในวงราชการ. วารสาร
 ข้าราชการ. 32(6) : 23.**
- มโหธร (นามแฝง). (2514). **จิตวิทยาการ. กรุงเทพฯ : (ม.ป.ท.).**
- วันเพ็ญ จันทรวโรจน์ และ นิตยา มาศะวิสุทธิ. (2514). **วารสารธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ :
 (ม.ป.ท.).**
- วินัย ชวนประพันธ์. (2510, กรกฎาคม). **อิทธิพลของระบบศักดินาในการบริหารราชการ.
 พัฒนบริหารศาสตร์. 7(3) : 426.**
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์; และคนอื่นๆ. (2540). **คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการพลเรือน.
 กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาการศึกษาและสังคม คณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- สุวรรณี สุคนธา. (2540). **กิ้งก่า. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.**
- (2540). **เก้าอี้ขาวในห้องแดง. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.**
- (2516). **เขาชื่ออานต์. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.**
- (2516). **ความรักครั้งสุดท้าย. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : ผดุงศึกษา.**
- (2515). **ด้วยปีกของรัก. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.**

- (2540). ดอกไม้ในป่าแดด. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- (2540). ทองประกายแสด. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- (2540). ทะเลถ้ำอิม. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- (2540). ผืนสีรุ้ง. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- (2519). พระจันทร์สีน้ำเงิน. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- (2540). แม่ศรีบางกอก. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- (2513). เรื่องของเกด. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น.
- (2540). ลูกรัก. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- (2540). สร้อยสวาท. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- (2540). สร้อยสลัpsi. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- (2540). สามเงา. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- (2540). สายบ่หยุดเสน่ห์หยา. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- (2540). อิตถีเพศ. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- อรุณ รักธรรม. (2526). ความขัดแย้งในระบบราชการ. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.
- (2533) พฤติกรรมในระบบราชการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อิงอร สุพันธุ์วนิช. (2518). อักษรศาสตร์พิจารณา. กรุงเทพฯ : (ม.ป.ท.).
- อุทัย นิรันดร์. (2530). ระบบราชการไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโมะสิต และ พัทธี เจริญรยา. (2537). รายงานการศึกษาเพื่อปรับปรุง
ภาพลักษณ์ของระบบราชการในสายตาของคนรุ่นใหม่. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวปัทมา คำประสิทธิ์
วันเดือนปีเกิด	27 พฤษภาคม 2520
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	60/110 ลุมพินีเซ็นเตอร์ ซอยลาดพร้าว 111 ถนนลาดพร้าว แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2537 มัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนพัทลุง พ.ศ. 2542 ศศ.บ. ภาษาไทย มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย พ.ศ. 2548 ศศ.ม. ภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ